

Конструктор уроку

І. М. Скирда

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Рівень стандарту

10
клас

Уроки

НОВОГО ПОКОЛІННЯ

- Розробки всіх уроків курсу
- Методичні рекомендації
- Робота з історичними джерелами
- Творчі та пошукові завдання
- Завдання для узагальнюючого оцінювання
- Цікаві факти

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

Урок 1

Вступ

Мета: з'ясувати завдання і структуру курсу; ознайомити учнів зі структурою підручника, джерелами вивчення новітньої історії України, додатковою навчальною літературою з курсу та електронними ресурсами; пояснити, що і як вивчає новітня історія України; визначити хронологічні межі та періодизацію розвитку українських земель у першій чверті ХХ ст.; вказати характерні риси розвитку українських земель та європейських країн; виховувати повагу до історичного минулого Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Поняття: історія, індустріальне суспільство, визвольний рух, національна самосвідомість, історичні джерела.

I. Організаційна частина

.....

.....

II. Актуалізація опорних знань

► **Метод «Мікрофон»**

Пригадайте періоди історії України, з якими ви вже ознайомилися, і назвіть основні події, що найбільше запам'яталися.

Із цією метою доцільно підготувати ілюстративний ряд, який би допоміг учням пригадати раніше вивчений матеріал.

► **Історична гра**

Укажіть історичну подію української історії ХІХ ст., яка найбільше вплинула на розвиток суспільства.

- У 1846 р. було створено нелегальне товариство, до складу якого входили М. Костомаров, В. Білозерський, М. Гулак, П. Куліш, Т. Шевченко. Його учасники виступали за ліквідацію кріпацтва, повалення самодержавства, національне визволення українського народу та створення конфедерації вільних слов'янських держав із демократичним ладом. Як називалося це товариство?
-

III. Вивчення нового матеріалу

1. Ознайомлення учнів із завданнями і структурою курсу

► **Коло ідей**

Ідеолог українського консерватизму В. Липинський зазначав: *«Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути»*. Прокоментуйте думку політичного діяча. Поміркуйте, які завдання поставили перед українцями в ХХ ст.

► **Проблемне завдання**

Дослідниця Н. Яковенко відзначає, що *«жодне писемне джерело — як витвір конкретної людини з певними поглядами, намірами чи потребами — не розповідає історикові «чистої правди»*. Тому закладену в ньому інформацію історик мусить видобувати шляхом певних пізнавальних операцій».

- 1) Поясніть, чому писемне джерело не розповідає «чистої правди».
- 2) Про які «певні пізнавальні операції» говорить дослідниця?

Урок 1

3) Пригадайте, як необхідно працювати з історичними джерелами, щоб отримати достовірну інформацію, а також назвіть труднощі, які виникають при роботі з писемними джерелами.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

раніше вивчений матеріал, а запитання, розміщені в кінці параграфа, сприяють закріпленню набутих знань.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Методологія побудови підручника

► Слово вчителя

Основним помічником при вивченні історичних подій першої чверті ХХ ст. буде підручник. Працюючи над параграфами підручника, варто звертати увагу не тільки на основний текст, але й на ілюстрації та пояснення до них. Особлива увага в підручнику приділяється джерелам, адже саме вони відображають специфіку історичного періоду, що вивчається, та доповнюють основний текст параграфа. Вагомою складовою підручника є понятійний апарат, який тлумачить значення нових термінів і понять. Важливе значення мають і хронологічні таблиці найважливіших подій вітчизняної історії. Запитання на початку параграфа дозволяють пригадати

3. Додаткова навчальна література та електронні й Інтернет-ресурси

► Див. с. 114

4. Загальна характеристика періоду, що вивчається

IV. Домашнє завдання

П:
.....
.....
.....
.....
.....

До уваги вчителя!

Основні етапи розвитку українських земель

Назва	Характеристика
Україна на початку ХХ ст.	Формування індустріального суспільства в українських землях. Суперечливі процеси модернізації суспільного та повсякденного життя. Піднесення визвольного руху та національної самосвідомості українського народу
Україна в роки Першої світової війни	Воєнні дії на території України в 1914—1917 рр. Вплив подій війни на життя населення. Активізація діяльності політичних партій та організацій (заснування ГУР, СВУ, формування легіону УСС тощо)
Українська державність в 1917—1921 рр.	Доба УЦР. Доба Гетьманату П. Скоропадського. Доба Директорії УНР. Більшовицька окупація України

Урок 2

Україна у складі Росії та Австро-Угорщини

Мета: показати на карті українські землі, що перебували у складі Російської та Австро-Угорської імперій; визначити місце української економіки в господарському житті у складі двох імперій; охарактеризувати економічне життя на українських землях, розвиток капіталістичних відносин, індустріальну модернізацію; проаналізувати стан українського підприємництва; виховувати повагу до історичного минулого Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: засвоєння нових знань.....

Поняття: індустріальна модернізація, економічна криза, монополістичні об'єднання, синдикати, концентрація виробництва, вітчизняний та іноземний капітал, підприємництво.

Дати: 1900—1903 рр.— економічна криза в Україні; кінець XIX — початок XX ст.— розгортання монополізації економіки Наддніпрянщини, розвиток нафтовидобутку в Галичині.

I. Організаційна частина

.....

3. Пригадайте, якими були підсумки розвитку наддніпрянської та західноукраїнської економіки в другій половині XIX ст.

.....

► Метод «Мікрофон»

Назвіть події другої половини XIX ст., які мали найбільший вплив на розвиток економіки українських земель.

.....

II. Актуалізація опорних знань

► Робота з картою

1. Покажіть на карті (в атласі*) українські землі, які перебували у складі Російської та Австро-Угорської імперій.
2. Занесіть до таблиці назви українських регіонів, які входили до складу цих імперій.

До уваги вчителя!

Російська імперія	Австро-Угорська імперія
Наддніпрянська Україна (80 % українських земель): — Правобережна Україна — Лівобережна Україна — Слобідська Україна — Південна (Степова Україна)	Західноукраїнські землі (20 % українських земель): — Східна Галичина — Північна Буковина — Закарпаття

* Див.: Історія України. 10 клас: Атлас.— Х.: Вид-во «Ранок», 2010.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Місце української економіки в господарському житті двох імперій

До уваги вчителя!

На початку ХХ ст. п'ять найбільших південних металургійних заводів (Юзівський, Дніпровський, Олександрівський, Петровський, Донецько-Юр'ївський) продукували майже 25% загальноросійського чавуну. На заводах Бродського, Терещенка, Харитоненка, Ярошинського та Бобринського вироблялося 60% цукру-рафінаду Російської імперії. Характерною рисою розвитку української промисловості була її підпорядкованість імперському центру, який вбачав в Україні насамперед потужну сировинну базу. У 1913 р. на українську промисловість припадало майже 70% видобутку сировини та виготовлення напівфабрикатів Російської імперії. Незважаючи на те що на території Наддніпрянської України був зосереджений великий промисловий потенціал, вона залишалася сільськогосподарським районом імперії, в якому в селах проживало 80% населення. В аграрному секторі зберігали свої позиції великі поміщицькі латифундії, перетворення землі на товар спричиняло посилення майнової диференціації селянства, загострювалася проблема аграрного перенаселення, посилювалася експлуатація селянства.

- 1) Випишіть до зошита назви найбільших металургійних заводів, що працювали в Україні.
- 2) Визначте, яке місце належало українській економіці в господарському житті Російської імперії.
- 3) Як наведена інформація відображає індустріальну модернізацію українських земель?
- 4) Якою була політика імперського уряду щодо українських земель? Аргументовано доведіть, що така державна політика суттєво деформувала структуру економіки України.

.....
.....
.....
.....

▶ Робота з джерелом с. 6

2. Економічна криза 1900—1903 рр.

▶ Синтез думок

Російські дослідники В. Островський та О. Уткін стверджують, що «процес модернізації був одночасно прискорений і ускладнений промисловою та аграрною кризою 1900—1903 рр. Ця криза мала світовий характер і досить болісно зачепила Російську імперію. Розорення й банкрутства відбувалися одне за одним...». Український історик О. Бойко відзначає, що «своєрідним каталізатором реалізації потенційних можливостей регіону стала економічна криза, яка, загостривши конкуренцію та посиливши поляризацію підприємств, змусила буржуазію максимально сконцентрувати і об'єднати сили».

- 1) На які наслідки кризи вказують дослідники?
- 2) Чому вони вважають наслідки кризи суперечливими?
- 3) Використовуючи матеріал підручника, визначте особливості економічної кризи початку ХХ ст. в Україні. Поясніть, чим вони були викликані.
- 4)

3. Індустріальна модернізація. Утворення монополістичних об'єднань

▶ Увага!

Початок ХХ ст. характеризувався формуванням індустріального суспільства в Україні.

▶ Завдання

Пригадайте з курсу всесвітньої історії характерні риси індустріального суспільства.

▶ Робота з підручником

Опрацюйте матеріал підручника і виконайте завдання.

- 1) Випишіть ознаки формування індустріального суспільства в Україні.

Урок 2

2) Випишіть назви найбільших монополістичних об'єднань та синдикатів в Україні.

.....
.....
.....
.....

► **Проблемне завдання**

Доведіть, що на початку ХХ ст. на українських землях відбувалася індустріальна модернізація.

.....
.....
.....
.....

4. Вітчизняний та іноземний капітал в економіці українських земель. Стан українського підприємництва

► **Синтез думок**

Дослідник О. Бойко зауважує, що монополістичні об'єднання України були тісно пов'язані з іноземним капіталом. Західну буржуазію приваблювали величезні природні багатства, дешева робоча сила, висока норма прибутку, широкий ринок. Показово, що понад 25% іноземних інвестицій у промисловість Російської імперії припадає саме на Україну. А дослідники В. Островський та О. Уткін відзначають, що на початку ХХ ст. національний капітал, набувши сили і розмаху, став поступово витісняти іноземний, перш за все шляхом власних капіталовкладень у вітчизняну промисловість. Частка іноземного капіталу повільно, але неухильно зменшувалась. Капіталовкладення (іншими словами — інвестиції) спрямовувались у найрізноманітніші сфери: у залізничне будівництво й текстильну промисловість, у видобуток вугілля й нафти, у машинобудування, виробництво продовольства, у виплавку сталі.

- 1) Яку роль у розвитку української промисловості відігравали іноземний та вітчизняний капітал?
- 2) Що приваблювало західну буржуазію в Україні?

3) У які галузі спрямовувалися капіталовкладення українських підприємців?

.....
.....
.....
.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► **Запитання та завдання**

- 1. Визначте місце української економіки у складі Російської та Австрійської імперій.
- 2. Назвіть особливості економічної кризи 1900—1903 рр. в Україні.
- 3. Охарактеризуйте процес утворення монополістичних об'єднань в Україні та його наслідки.
- 4. Визначте результати та наслідки індустріальної модернізації.
- 5. Визначте роль іноземного та вітчизняного капіталу в економіці українських земель.

.....
.....
.....

V. Домашнє завдання

П:

ПЗ: Використовуючи довідкову літературу, дайте визначення таких понять як «концентрація виробництва», «монополія», «синдикат», «концерн», «трест». Визначення понять запишіть до історичного словника в кінці зошита.

ІВЗ: Підготуйте короткі довідки про діяльність українських підприємців, прізвища яких ви почули на сьогоднішньому уроці.

.....
.....

☞ Із книги «Україна і світ» про особливості промислового розвитку західноукраїнських земель на початку ХХ ст.

Фабрично-заводська промисловість західноукраїнських земель розвивалася односторонньо, у напрямку розширення видобування й первинної переробки сировини, а не виробництва готової продукції. Спонукали її до цього диктаторська політика уряду Австро-Угорщини, а також іноземний капітал.

Промисловий переворот у західному регіоні почався пізніше, ніж у Східній Україні, і відбувався повільніше.

На початку ХХ ст. на всіх західноукраїнських землях налічувалося близько 100 фабрично-заводських переважно дрібних підприємств, де працювало 62—63 тис. робітників. Інші — близько 240 тис. — працювали в кустарних промислах, у маленьких ремісничих майстернях, удома...

Водночас кількість зайнятих у сільському і лісовому господарстві не зменшилася, а навіть виросла на 12,5%... Словом, західноукраїнська промисловість на початку ХХ ст. перебувала в перехідному періоді від ремесла до фабрики.

► Запитання та завдання

- 1) Поясніть значення понять «промисловий переворот», «кустарні промисли».
- 2) Визначте особливості розвитку промисловості західноукраїнських земель.
- 3) Яке місце відводилося західноукраїнській економіці в господарському житті Австро-Угорщини?
- 4) Порівняйте промисловий розвиток у Наддніпрянській Україні та західноукраїнських землях. Зробіть висновок.

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Мета: охарактеризувати соціальні зміни, що відбулися в умовах модернізації на початку ХХ ст., та становище населення в цей період; проаналізувати і порівняти прояви і процеси модернізації повсякденного життя населення Наддніпрянської України та західноукраїнських земель між собою, а також з аналогічними загальноєвропейськими; з'ясувати причини посилення міграції українського селянства та її основні напрямки; виховувати повагу до історичного минулого Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: верстви населення, аграрне перенаселення, міграція.....

I. Організаційна частина

.....
.....

II. Актуалізація опорних знань

► Бліцопитування

Виконайте тест № 1*.

► Повідомлення учнів

Під час повідомлень решта учнів занотують основну інформацію і беруть участь у підбитті підсумків, відповідаючи на такі запитання.

1. Визначте роль і місце українських підприємців у господарському розвитку українських земель.
2. Наведіть приклади їх меценатської діяльності.
3. Дайте власну оцінку діяльності українських підприємців.

.....
.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Соціальні зміни в умовах модернізації

► Коло ідей

Поміркуйте, які соціальні зміни мали відбуватися в умовах формування індустріального суспільства. Які нові верстви населення виникли в цей період?

* Тут і далі всі посилання зроблені на посібник: Скирда І. М. Історія України: Експрес-контроль. — Х.: Вид-во «Ранок», 2010.

► Аналізуємо інформацію

Напередодні Першої світової війни населення України становило 36 млн осіб. Особливо зростала кількість населення в південних губерніях: від 3,6 млн у 1858 р. до 8,8 млн у 1914 р. Найчисленнішою верствою залишалося селянство, кількість якого за даними перепису 1897 р. становила 22 млн осіб (85%), промисловий пролетаріат у 1913 р. налічував уже понад 750 тис. осіб. Міське населення в 1913 р. становило 13,6%, сільське — 86,4%

- 1) Дайте визначення поняття «пролетаріат».
- 2) Проаналізуйте наведені статистичні дані та зробіть відповідні висновки.
- 3) Чому кількість населення південних губерній швидко зростала?
- 4) Які соціальні зміни відбулися в умовах модернізації? Якими були причини цих змін?

► Робота в групах

Учні об'єднуються у сім груп, кожна з яких отримує завдання охарактеризувати становище певної групи населення (див. схему). Після цього від кожної групи виступає доповідач. Учні інших груп конспектують інформацію і ставлять доповідачеві запитання. Кожне запитання учня заохочується додатковим балом.

2. Процеси модернізації в повсякденному житті

► Робота в парах

Учні, що сидять за однією партою, використовуючи знання з попередньої теми та матеріал підручника, складають перелік

Урок 3

позитивних (перший учень) та негативних (другий учень) наслідків процесу модернізації повсякденного життя. Потім учні підбивають підсумки: учитель з'ясовує, хто визначив найбільшу кількість позитивних, а хто — найбільшу кількість негативних наслідків. Відповіді переможців оцінює вчитель.

► Проблемне завдання

Доведіть або спростуйте твердження про те, що процеси модернізації повсякденного життя мали суперечливий характер.

► Творче завдання

Учні об'єднуються у сім груп, кожна з яких отримує завдання охарактеризувати повсякденне життя представників різних верств населення: I група — дворянства, II — духовенства, III — купецтва, IV — буржуазії, V — інтелігенції, VI — робітників, VII — селянства.

3. Доля жінки

► Проблемне завдання

Дослідниця Л. Орел відзначає, що «однією з особливостей української родини порівняно з іншими народами було ставище жінки, рівноправне з чоловіками; хоч батько вважався главою родини, казали: “Чоловік за один кут хату тримає, а жінка — за три”. Цьому сприяло й те, що обоє мали однакові права на майно... Якщо батько йшов на заробітки, його обов'язки по господарству лягали на плечі старшого сина, а керувала справами частіше мати. Подібні ситуації... сприяли зміцненню ролі жінки в родині. Тому й дивувалися колись іноземні мандрівники самостійності й освіченості жінок в Україні».

- 1) На яку особливість української родини в порівнянні з іншими народами вказує дослідниця?
- 2) Як ви зрозуміли значення приказки: «Чоловік за один кут хату тримає, а жінка — за три»?
- 3) Як наведена цитата відображає роль жінки в українській родині?

4. Посилення міграції українського селянства

► Робота з художнім твором

Прослухайте вірш І. Франка про емігрантів і дайте відповіді на запитання.

Коли почувеш, як в тиші нічній
Залізним шляхом стугонять вагони.
А в них гуде, шумить, мов рій,
Дитячий плач, жіночі скорбні стони,
Важке зітхання
І гіркий проклятий,
Тужливий спів, дівочії дисканти.
То не питай:
Сей поїзд — відки він?
Кого везе? Куди? Кому вздогін?
Се — емігранти.

- 1) Поясніть значення поняття «емігранти».
- 2) Які емоції викликає у вас вірш І. Франка?
- 3) Із якими настроями українці залишали свою батьківщину?
- 4) Якими були причини, що змушували українське населення вирушати в чужі землі?

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Проблемне завдання

Порівняйте прояви і процеси модернізації повсякденного життя населення Наддніпрянської України та західноукраїнських земель між собою, а також із загальноєвропейськими. Зробіть висновки.

V. Домашнє завдання

П:

ТЗ:

- 1) Прочитати новелу В. Стефаника «Камінний хрест» та написати твір-роздум на тему «Трагічна доля українських емігрантів початку ХХ ст.».
- 2) Використовуючи матеріал підручника та художні твори українських письменників початку ХХ ст., напишіть твір-роздум на тему «Доля української жінки на початку ХХ ст.».

ВП: Підготувати доповідь на тему «Постать та політичні погляди В. Липинського».

.....

Урок 4

Процес політизації українського суспільства та визвольного руху

Мета: визначити проблеми становлення та консолідації української нації; охарактеризувати політизацію визвольного руху; проаналізувати програми та діяльність політичних партій і дати їм власну оцінку; розкрити закономірність зв'язків між процесами формування індустріального суспільства та піднесенням національно-визвольного руху; виховувати повагу до історичного минулого Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований

Поняття: визвольний рух, політизація, політичні партії, РУП, УНП, «Спілка», УДП, УРП, УСДРП, УДРП.

Персоналії: М. Міхновський, Д. Антонович, С. Єфремов, В. Липинський, В. Винниченко, С. Петлюра.

Дати: 1900 р.— видання брошури М. Міхновського «Самостійна Україна», створення РУП; 1902 р.— заснування УНП; 1904 р.— заснування УДП та УРП; 1905 р.— утворення УСДРП.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

► **Робота в парах**

Складіть перелік творів українських авторів, у яких відображено долю жінки. Перемагає той учень, який складе більший список. Пригадайте, як саме в цих творах українські письменники відобразили долю жінки (запитання до всіх учнів).

► **Репродуктивна бесіда**

1. Пригадайте характерні риси національно-визвольного руху в Наддніпрянщині та на західноукраїнських землях наприкінці XIX ст.
2. Який регіон називали «українським П'ємонтом», «маленьким краєм із великою місією стати географічною базою і плацдармом визвольної боротьби всього українського народу»?
3. Назвіть імена відомих діячів українського національного руху кінця XIX ст.
4. Коли і де в Україні виникли перші політичні партії? Якими були їх програмні вимоги?

III. Вивчення нового матеріалу

1. Проблеми становлення та консолідації української нації

► **Спільний проект**

Використовуючи набуті раніше знання та матеріал підручника, складіть список проблем становлення та консолідації української нації. Учні по черзі висловлюють свої пропозиції, які вчитель фіксує на дошці. Після того, як список буде повним, учні отримують завдання — запропонувати шляхи вирішення цих проблем.

.....

Урок 4

► Проблемне завдання

Наддніпряньський громадський діяч, історик Д. Дорошенко, який на початку літа 1914 р. приїхав у Галичину після десятирічної перерви, був вражений досягненнями українського руху в цьому регіоні: «Як все повиростало, як розширилося! Коли я побачив львівських знайомих, почув їх настрої, дізнався про надії і плани, те просування, яке зробило українське життя в столиці краю за ці десять років, представилося мені досить ясно: українці вже ставали тут, у Галиції, державною нацією, вони вже були на дорозі до того, щоб відчувати себе господарями на своїй землі».

- 1) Як у наведеному джерелі відображено становище українського національного руху в Галичині?
- 2) Дайте визначення поняття «державна нація». Доведіть або спростуйте твердження Д. Дорошенка про те, що в Галичині українці «вже ставали державною нацією».

.....
.....
.....

2. Процес політизації українського суспільства та визвольного руху

► Робота з підручником

Опрацюйте матеріал підручника і наведіть приклади політизації українського суспільства та визвольного руху.

► Робота з джерелом с. 12

3. Українські та загальноросійські політичні партії

► Робота зі схемою

За матеріалом підручника складіть схему, яка б відображала основні течії національно-визвольного руху в Наддніпрянщині та політичні партії, які до них належали (див. схему). Дайте відповідь на запитання: *яка течія була домінуючою в Україні? Чому?*

► Робота в групах

Учні об'єднуються в п'ять груп, кожна з яких отримує завдання проаналізувати за підручником діяльність певної української партії, після чого від кожної групи виступає доповідач. У ході доповіді вчитель складає таблицю на дошці (див. с. 11), а учні — у зошитах.

До уваги вчителя!

Після поразки революції 1905—1907 рр. всі українські партії зазнали жорстоких переслідувань. За цих умов виникла нова політична організація Товариство українських поступовців (ТУП).

► Робота з підручником

Використовуючи матеріал підручника, проаналізуйте діяльність ТУП за планом:

- 1) передумови створення організації;
- 2) рік заснування;
- 3) лідери;
- 4) програмні вимоги та діяльність.

► Робота зі схемою

Опрацюйте матеріал підручника і складіть схему, яка б відображала російську

До уваги вчителя!

Урок 4

та єврейську течію суспільного політичного руху в Наддніпрянській Україні (див. схему).

4. В. Липинський та український консерватизм

► Повідомлення учня

Заслухайте повідомлення про В. Липинського і складіть його історичний портрет.

До уваги вчителя!

Діяльність політичних партій

Назва партії та рік утворення	Лідери	Програмні положення та діяльність
Революційна українська партія (РУП). 1900	Д. Антонович, Б. Камінський, Л. Мацієвич, М. Русов	Укладення М. Міхновським програми партії — «Самостійна Україна», у якій були обґрунтовані історичні права України на самостійне існування. Згодом перехід на засади автономії. Надання переваги марксистському соціалізму
Українська народна партія (УНП). 1902	М. Міхновський, О. Макаренко	Партія виступала з позицій повної державної <i>самостійності</i> України Орієнтація на національну інтелігенцію
Українська соціал-демократична спілка («Спілка»). 1904	М. Меленевський	Партія виступала з марксистських позицій. Прагнення виражати інтереси всіх робітників України незалежно від їх національності. Злиття в 1905 р. з меншовицькою фракцією РСДРП
Українська соціал-демократична робітничая партія (УСДРП). 1905	В. Винниченко, С. Петлюра, М. Порш	Орієнтація на селян і робітників. Прагнення поєднати марксизм із націоналізмом. Вимога автономії для України
Українська демократично-радикальна партія (УДРП). 1905	А. Лотоцький, Є. Чикаленко, Б. Грінченко	Партія виникла в результаті злиття Української демократичної партії (УДП) та Української радикальної партії (УРП). Відстоювання ліберально-демократичних позицій, ідеї встановлення в Російській імперії конституційної монархії, яка надала б Україні автономії у складі Росії

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Творче завдання

Напишіть твір-роздум на тему «Політичні сили в Наддніпрянщині на початку ХХ ст.: здобутки та прорахунки».

V. Домашнє завдання

П:

ІВЗ: Підготуйте повідомлення за темами: «Кривава неділя», «Життя і діяльність М. Аркаса».

Урок 5

Події російської революції 1905—1907 рр. в Україні

Мета: охарактеризувати основні події російської революції на українських землях; визначити основні вимоги та досягнення українського національного руху під час революції 1905—1907 рр.; проаналізувати діяльність Української думської громади в I та II Державних думах; показувати на карті регіони піднесення визвольного руху, райони виступів робітників, селян і військових у 1905—1907 рр.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований

Поняття: революція, «кривава неділя», громадянські свободи

Персоналії: М. Левитський, В. Нагірний, П. Столипін.....

Дати: 3 червня 1907 р.— третьочервневий переворот; 1906—1911 рр.— Столипінська аграрна реформа; 20 січня 1910 р.— столипінський циркуляр про заборону реєстрації «чужородних» товариств і видавництв; 1911 р.— справа Бейліса.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

Виконати тест № 3 посібника.

.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Передумови і перебіг революції 1905—1907 рр.

► **Запитання та завдання**

- 1) Дайте визначення понять «революція» та «еволюція».
- 2) Поміркуйте, який із цих шляхів перетворень є більш привабливим. Чому?
- 3) Чи можна було уникнути революційного вибуху в Російській імперії в 1905 р.? Які існували альтернативи? Чому вони не були реалізовані?

.....

► **Завдання** (заздалегідь підготовлене на дошці)

Укажіть, якими були основні завдання революції 1905—1907 рр.

- Ліквідація кріпацтва
- Розв'язання робітничого питання
- Ліквідація самодержавства та встановлення конституційно-демократичного ладу
- Укріплення самодержавства
- Забезпечення умов національно-культурного розвитку народам імперії
- Розв'язання аграрного питання
- Централізація Російської імперії

До уваги вчителя!

Російська революція 1905—1907 рр. розпочалася з події, яка дістала назву «кривава неділя».

► **Повідомлення учня**

Заслухайте повідомлення про події «кривавої неділі».

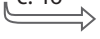
.....

Урок 5

► **Робота з таблицею**

За матеріалом підручника складіть хронологічну таблицю «Основні події революції 1905—1907 рр.».

► **Робота з документами** (документи опрацьовуються в ході роботи над таблицею)

с. 16

.....

2. Піднесення українського національного руху в роки революції

► **Робота з підручником**

Опрацюйте відповідний матеріал підручника і складіть перелік:

- 1) вимог українського національного руху під час революції 1905—1907 рр.;
- 2) основних досягнень національного руху.

.....

► **Повідомлення учня**

Послухайте доповідь про життя та діяльність М. Аркаса і складіть історичний портрет цієї видатної особистості.

.....

До уваги вчителя!

Основні події революції 1905—1907 рр.

Періоди	Характеристика	Події
I період. <i>Піднесення</i> (січень— жовтень 1905 р.)	Наростання масової боротьби, посилення її політичного характеру. Політизація народних мас. Активізація процесу самоорганізації суспільства (утворення політичних партій, рад, профспілок тощо). Поширення хвилі заворушень серед селян та армії. Переплетення та взаємовплив робітничого, селянського та національно-визвольного рухів	«Кривава неділя». Масовий страйковий рух в Україні (180 страйків, у яких брало участь 170 тис. осіб). Повстання на броненосці «Потьомкін» (брало участь 6 тис. матросів). Селянські виступи (1900 селянських заворушень, розгромлено близько 600 поміщицьких маєтків)
II період. <i>Кульмінація</i> (жовтень— грудень 1905 р.)	Коротка стабілізація в країні та певне розмежування політичних сил. Діалог та легальна взаємодія між опозицією та владними структурами. Активне формування багатопартійної системи. Посилення пропаганди та агітації лівих партій — більшовиків та есерів. Організація лівими силами хвилі збройних повстань у грудні 1905 р.	Царський Маніфест 17 жовтня 1905 р. Повстання на крейсері «Очаків» на чолі з П. Шмідтом, повстання саперів у Києві під проводом Б. Жаданівського. Збройні повстання (повстанські центри в Україні — Харків, Олександрівськ, Катеринослав, Горлівка та інші міста)
III період. <i>Спад</i> (січень 1906 — червень 1907 р.)	Посилення репресій (каральні експедиції, арешти, обшуки тощо). Помітне зменшення робітничих страйків та селянських виступів. Перехід більшості політичних партій у підпілля. Поширення серед революціонерів терористичних форм боротьби. Спроби опозиції продовжити боротьбу парламентськими методами в стінах Державної думи. Перехід реакції в наступ	Діяльність I Державної думи (27 квітня — 8 липня 1906 р.). Діяльність II Державної думи (26 лютого — 3 червня 1907 р.). Державний третьочервневий переворот, у результаті царського маніфесту про розпуск II Державної думи та зміни виборчого закону. Завершення революції

Урок 5

3. Діяльність українських громад у I та II Державних думах Росії

▶ Робота з таблицею

Використовуючи розповідь вчителя та матеріал підручника, заповніть таблицю «Діяльність українських громад у I та II Державних думах Росії».

.....

.....

.....

.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

▶ Робота з картою

Покажіть на карті (в атласі) райони виступів селян, робітників та військових у 1905—1907 рр. Стисло охарактеризуйте кожний із цих виступів.

.....

.....

.....

.....

.....

▶ Творче завдання

Учні об'єднуються в три групи, кожна з яких отримує завдання написати короткі сценарії до документальних фільмів:

I група — «Виступ на броненосці “Потьомкін”»;

II — «Повстання на крейсері “Очаків”»;

III — «Виступ саперів у Києві».

.....

.....

.....

.....

V. Домашнє завдання

П:

ІВЗ: Підготуйте повідомлення за темами «Життя і діяльність Петра Столипіна», «Життя та діяльність М. Левитського», «Життя та діяльність В. Нагірного».

.....

.....

.....

.....

До уваги вчителя!

Діяльність українських громад у I та II Державних думах Росії

Хронологічні межі	Кількість депутатів від України	Склад Української громади	Друковане видання	Вимоги
I Державна дума (27.04 — 6.07.1906)	102 (переважно селяни та інтелігенція)	45 осіб	«Український вісник»	Вирішення земельного питання. Освітнє питання (запровадження української мови в народній школі). Надання Україні прав на національно-територіальну автономію
II Державна дума (20.02 — 2.06.1907)	102 (більшість становили селяни)	47 осіб	«Рідна справа — Думські вісті»	Автономія України. Місцеве самоуправління. Запровадження української мови в школі, суді й церкві. Створення кафедр української мови, літератури й історії в університетах і учительських семінаріях

☞ 1) Постанова селянських зборів Сумського повіту Харківської губернії

Ми, селяни Сумського повіту Харківської губернії, що зібрались 29 травня 1905 р. в кількості близько п'яти тисяч чоловік, одноголосно ухвалили: теперішній чиновницький (самодержавний) лад не може покінчити з тяжким і безвихідним становищем народу. Тому ми вимагаємо:

- 1) Негайного скликання Надзвичайних зборів, обраних загальною, рівною і таємною подачею голосів. Установчі збори негайно ж повинні вирішити питання: продовжувати війну чи ні, яким чином вирішити земельне питання...
- 2) Негайного звільнення всіх осіб, що постраждали через політичні й релігійні переконання.
- 3) Свободи слова, друку, зборів, спілок і страйків.
- 4) Негайного скасування інституту земських начальників і сільських помі-

щицьких стражників як таких, що перешкоджають вільному обговоренню... наших потреб.

А поки всі наші основні вимоги будуть задоволені, ми відмовляємось виконувати всі державні повинності, а саме: платити податки, податі, не поставляти...

► Запитання та завдання

- 1) Скільки осіб підписали постанову? Зробіть висновок.
- 2) Які форми боротьби застосовували селяни?
- 3) Якими були вимоги селян? Які з них можна віднести до політичних, а які — до економічних?
- 4) Поміркуйте, чому серед селянських вимог були відсутні національні.

.....
.....

☞ 2) Із царського Маніфесту від 17 жовтня 1905 р.

На обов'язок уряду покладаємо виконання неухильної нашої волі:

- 1) Дарувати населенню непорушні основи громадянської свободи на засадах чинної недоторканності особистості, свободи совісті, слова, зборів і союзів.
- 2) ...залучити тепер до участі в Думі, у міру можливості... ті верстви населення, які зараз зовсім позбавлені виборчих прав, надавши тим самим подальший розвиток загального виборчого права...
- 3) Установити як непорушне правило, щоб жодний закон не міг набути чинності без схвалення Державної думи і щоб виборним від народу забезпечена була можливість дійсної участі в нагляді за закономірністю дій поставленої від нас влади...

► Запитання та завдання

- 1) Які свободи дарував імператор Микола II народу? Випишіть їх.
- 2) Як сприйняло населення України Маніфест 17 жовтня?
- 3) Яким було значення Маніфесту? Якими були наслідки видання цього документа для українського суспільства?
- 4) Російський міністр С. Вітте зауважував: «Маніфест 17 жовтня запобіг негайній катастрофі, але він не виявився радикальними ліками для існуючого становища, яке продовжувало залишатися загрозливим». Прокоментуйте думку дослідника.
- 5) Дайте власну оцінку Маніфесту.

.....
.....

Урок 6

Україна в 1907—1914 рр. Земельна реформа П. Столипіна

Мета: охарактеризувати становище сільського господарства українських земель на початку ХХ ст.; визначити причини проведення земельної реформи П. Столипіна; назвати основні заходи перетворень П. Столипіна в аграрному секторі; з'ясувати результати та наслідки проведення аграрної реформи, її вплив на українські землі, дати власну оцінку земельній реформі П. Столипіна; порівняти розвиток аграрного сектору в Наддніпрянській Україні та західноукраїнських землях; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований

Поняття: столипінська реакція, кооперація, аграрне перенаселення, аграрна реформа, відруб, хутір, міграція.

Персоналії: М. Левитський, В. Нагірний, П. Столипін

Дати: 3 червня 1907 р.— третьочервневий переворот; 1906—1911 рр.— Столипінська аграрна реформа; 20 січня 1910 р.— столипінський циркуляр про заборону реєстрації «чужородних» товариств і видавництв; 1911 р.— справа Бейліса.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

Виконати тест № 4 посібника.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Україна після революції 1905—1907 рр.

До уваги вчителя!

Після поразки революції 1905—1907 рр. у Російській імперії запанувала реакція. Її головним провідником був міністр внутрішніх справ Петро Столипін.

.....

► Складання історичного портрету

Заслухайте повідомлення учня про життя та діяльність П. Столипіна і складіть політичний портрет П. Столипіна.

☑ План складання історичного портрету (заздалегідь підготовлений на дошці).

- 1) Походження, факти біографії.
- 2) Особисті якості, ступінь їх відповідності історичним завданням того часу.
- 3) Життєві принципи та мотиви поведінки, засоби досягнення мети.
- 4) Протиріччя в особистості історичного діяча та його діяльності.
- 5) Оцінка діяльності історичної постаті в науковій та науково-популярній літературі.
- 6) Ваше ставлення до історичного діяча.

.....

► **Аналізуємо інформацію** с. 20 (Картка 1) →

2. Розвиток сільського господарства на початку ХХ ст.

► Репродуктивна бесіда

- 1) Пригадайте, як розвивалося сільське господарство після відміни в 1861 р. кріпацтва.
- 2) Чи всі проблеми в розвитку сільського господарства були вирішені в ході селянської реформи 1861 р.?

Урок 6

3) Які феодальні пережитки продовжували негативно впливати на розвиток сільського господарства? Випишіть їх у зошит.

.....
.....

► **Робота з підручником**

Опрацюйте матеріал підручника і складіть складний план відповіді на питання: *Розвиток сільського господарства в Україні на початку XX ст.*

.....
.....
.....
.....

До уваги вчителя!

Інтереси селянства захищали кооперативи. «Артільним батьком» у Наддніпрянщині називали Миколу Левитського, а ініціатором кооперативного руху в західноукраїнських землях був Василь Нагірний.

► **Повідомлення учнів**

Заслуховуються повідомлення учнів за темами «Життя та діяльність М. Левитського», «Життя та діяльність В. Нагірного».

► **Робота з історичним джерелом** с. 20
(Картка 2)

.....
.....

► **Аналізуємо інформацію**

Кооперативний рух на західноукраїнських землях був представлений майже 500 кредитними організаціями, кооперативними магазинами, спілками для продажу сільськогосподарських продуктів. Він підтримувався і координувався українським ощадним товариством «Дністер», спілкою «Сільський господар» та створеним у 1908 р. Крайовим земельним банком. Усього на початку 1913 р. в Австро-Угорщині діяло 1525 українських кооперативів, або 8,1% їхньої загальної кількості.

Як наведена інформація відображає стан розвитку кооперативного руху на західноукраїнських землях?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Земельна реформа П. Столипіна.

► **Робота за підручником**

Опрацюйте відповідний матеріал підручника і складіть таблицю «Земельна реформа П. Столипіна» (див. с. 19).

.....
.....
.....
.....
.....
.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► **Метод «Мікрофон»**

Назвіть заходи, пов'язані з діяльністю П. Столипіна в Наддніпрянській Україні.

.....
.....
.....

► **Проблемні завдання**

1. Порівняйте стан розвитку сільського господарства в Наддніпрянській Україні та в західноукраїнських землях. Зробіть висновок. Чим ви можете пояснити відсталість сільського господарства й важке економічне становище селян? Визначте

Урок 6

спільні проблеми західноукраїнського та наддніпрянського селянства. Який вихід шукали селяни зі становища, у якому вони опинилися на початку ХХ ст.?

2. Аргументовано доведіть або спростуйте твердження: «На початку ХХ ст. український кооперативний рух, незважаючи на великі труднощі та перешкоди, набув значного розвитку. Він став важливим чинником господарського, культурного і духовного піднесення українського народу. У кооперації українське громадянство вбачало одну з конкретних форм демократії, яка наближала Україну до Заходу».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V. Домашнє завдання

П:

.....

ІВЗ: Підготувати короткі історичні довідки про українських учених початку ХХ ст. та їх наукові досягнення (Д. Пильчиков, І. Пулюй, М. Гамалія, Л. Лугутін та ін.), про видатних режисерів та акторів (М. Садовський, П. Саксаганський, М. Кропивницький, Лесь Курбас, М. Заньковецька та інші.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

До уваги вчителя!

Земельна реформа П. Столипіна

План	Характеристика
Причини проведення реформи	Гальмування розвитку капіталістичних відносин на селі внаслідок: <ul style="list-style-type: none"> — панування селянської общини; — кругової поруки у сплаті податків; — проблеми аграрного перенаселення
Основні заходи	Руйнування общинного землеволодіння й встановлення приватної власності селян на викуплену ними общинну землю. Допомога селянам, переважно заможним, через селянський банк для купівлі казенних і поміщицьких земель із метою створення можливо більшої кількості хуторів (відрубів). Переселення селян із густонаселеного центру в східні райони Росії — до Сибіру, Середньої Азії, на Кавказ
Особливості впровадження в Україні	Активний процес купівлі-продажу землі, у тому числі й поміщицької. На Правобережжі й Полтавщині майже вся земля перейшла в особисту приватну власність. Вихід з общини 48 % селянських господарств на Правобережжі, 42 % — на Півдні, 16,5 % — на Лівобережжі
Результати та наслідки	Аграрна реформа мала суперечливий характер : з одного боку, вона створювала стимул для певних верств селянства, які, вийшовши з общин, мали можливість створювати високотоварні господарства фермерського типу, збільшення врожайності, підвищення товарності сільськогосподарського виробництва, а з іншого — реформа сприяла інтенсивній диференціації селянства, збільшенню кількості бідняків, чимало селян покидали села й поповнювали ряди пролетарів, збереження великого поміщицького землеволодіння не дозволяло розв'язати проблему малоземелля та безземелля

Картка 1

По всій країні були заведені військово-польові суди. Одним з елементів столипінської реакції було переслідування національних меншин. У 1910 р. Столипін видав циркуляр, у якому зарахував український народ до «чужородних» («иностранцев») і забороняв діяльність будь-яких українських організацій, товариств, клубів, музично-драматичних гуртків. У 1911 р. він заявив, що *«історичним завданням російської державності є боротьба з рухом, у теперішнім часі прозваним українським, що містить у собі відродження старої України й устрою малоросійської України на автономних національно-територіальних основах»*. У часи столипінської реакції були закриті товариства «Просвіта» та інші українські організації, було заборонено продавати українські книжки, проводити концерти, вечори. В Україні, як і в усій Російській імперії, формуються шовіністичні організації, шириться хвиля антисемітизму. Важливим елементом політики російського самодержавства в період реакції

було насадження ідеології великодержавного шовінізму й посилення національного гніту. Царизм в Україні переслідував українську мову й культуру — мова українська була заборонена в навчальних закладах і адміністративних установах, припинено видання українських газет і журналів, художньої літератури. У школах не можна було співати українських пісень, читати вірші й виконувати українські мелодії.

► Запитання та завдання

- 1) Поясніть значення понять «антисемітизм», «великодержавний шовінізм», «національний гніт».
- 2) Випишіть у зошит заборонні заходи царського уряду щодо української мови і культури. На що вони були спрямовані?
- 3) Поміркуйте, чим було викликано посилення національного гніту в Україні після закінчення революції 1905—1907 рр.
- 4) Використовуючи матеріал підручника, з'ясуйте зміст «справи Бейліса». Доведіть, що ця справа була складовою політики антисемітизму. Дайте власну оцінку цих подій.

Картка 2

М. Левитський про умови організації сільськогосподарського кооперативу

- 1) Вся наша земля на всіх майданах наших, а також орендована об'єднується разом в одне ціле і передається до неподільного та спільного володіння й користування всієї артіль.
- 2) Все рухоме та нерухоме майно, різні будівлі й таке інше належить нероздільно і перебуває у спільному користуванні всієї артіль.
- 3) Кожне суспільство живе окремо і влаштовує своє життя, як саме хоче.
- 4) Врожай весь обов'язково звозиться в один двір.
- 5) Врожай, після виплати артільних боргів, податків і т. д. поділяється по-

між усіх учасників по числах робітників, без різниці кому (*причому хлопці 14—17 років та дівчата 14—16 років отримують половину належного дорослим учасникам*).

- 6) Щоб наше артільне діло йшло добре, ми всі повинні жити в добрій згоді, любові та згоді, як брати і як подобає дійсним християнам, ми не повинні ані лаяти, ані сваритися, ані п'янствувати...

► Запитання та завдання

- 1) Дайте визначення поняття «артіль». На яких засадах вона мала діяти?
- 2) Які моральні якості мали сповідувати члени артіль?
- 3) Дайте власну оцінку артільного руху.

Урок 7

Розвиток культури на початку ХХ ст.

Мета: з'ясувати закономірності та особливості розвитку української культури на початку ХХ ст.; проаналізувати стан розвитку освіти, науки, літератури та мистецтва, досягнення науки та назвати імена видатних вчених початку ХХ ст.; розкрити закономірність між формуванням національної свідомості й розвитком культури; виховувати повагу до культурного надбання українців.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: культура, модернізм, авангардизм.

Персоналії: Д. Пильчиков, І. Пулюй, Л. Лугутін, С. Уточкін, І. Сікорський, П. Нестеров, М. Аркас, М. Грушевський, Д. Багалій, О. Єфименко, В. Хвойка, Б. Грінченко, А. Кримський, М. Вороний, О. Кобилянська, В. Стефаник, М. Коцюбинський, Леся Українка, М. Пимоненко, І. Труш, О. Екстер, В. Кандинський, К. Малевич, О. Богомазов, В. та Ф. Кричевські, С. Васильківський, М. Самокиш, брати Тобілевичі, М. Лисенко, М. Леонтович, С. Крушельницька.

Дати: 1904 р.— відкриття вищої музично-драматичної школи в Києві; 1905 р.— відкриття музичного інституту у Львові; 1906 р.— створення в Полтаві першого українського стаціонарного професійного театру.

I. Організаційна частина

.....

► Робота з підручником

Автори підручника «Історія української та зарубіжної культури» (К., 2004) стверджують, що «наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. українськими вченими було здійснено багато досліджень із життя українського народу, доведено історичну самотність та своєрідність українського культурно-національного типу. Проте ці дослідження були зроблені з урахуванням цензурних вимог, деякі історичні теми взагалі не могли бути дослідженими».

II. Актуалізація опорних знань

► Бліцопитування

Виконати тест № 5 посібника.

► Метод «Мікрофон»

Назвіть історичні події, які, на вашу думку, мали найбільший вплив на розвиток культурного життя в Україні на початку ХХ ст.

.....

1) Використовуючи матеріал підручника, выпишіть прізвища науковців, які зробили свій внесок у дослідження української історії на початку ХХ ст. Коротко охарактеризуйте їхню діяльність.

2) З'ясуйте значення їх досліджень.

3) Поміркуйте, як політика російського уряду вплинула на розвиток вітчизняної історичної науки.

.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Освіта і наука

► Робота з джерелом с. 24 (Картка 1)

Урок 7

► Повідомлення учнів

Виступи учнів із короткими біографічними довідками про українських учених початку ХХ ст. та стислим аналізом їхніх наукових досягнень (Д. Пильчиков, І. Пулюй, М. Гамалія, Л. Лугутін та ін.).

.....
.....
.....
.....
.....

2. Українська преса та видавництва

► Аналізуємо інформацію с. 24 (Картка 2)

3. Здобутки майстрів літератури та мистецтва

► Проблемні запитання

- 1) Дослідник М. Семчишин відзначає, що «кінець ХІХ і початок ХХ ст. знаменує новий період в історії української літератури, який відображує нові національні й соціальні умови життя, висуває нові ідеї, теми, нові образи. Передові письменники того часу, йдучи за західноєвропейськими прямуючими, стають на ґрунт так званого модернізму, тобто новаторства, яке є повним запереченням реалізму».
 - а) Поясніть, як ви розумієте поняття «реалізм» та «модернізм».
 - б) Про які нові ідеї, теми, образи говорить дослідник М. Семчишин?
 - в) Доведіть або спростуйте твердження про те, що українська література на початку ХХ ст. розвивалася в межах нових напрямків і течій.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- 2) Першим в українській літературі під гаслом модернізму виступив у 1901 р. поет М. Вороний, якому належать рядки:

Життя брудне, життя нікчемне
Забути і пізнати надземне,
Все неосяжне охопити,
Незрозуміле зрозуміти.

- а) Які почуття викликають у вас наведені рядки? Що ними хотів сказати автор?
- б) Творчість яких поетів цього періоду вам імпонує? Чому?

.....
.....
.....
.....
.....

- 3) Характеризуючи становище театру на початку ХХ ст., дослідник М. Семчишин стверджував: «Під тиском революційних подій і сполітизованого громадянства, з одного боку, та реакції та переслідування, із другого,— театр теж мусив визначити свою роль, бо був він традиційно важним фактором у процесі культурного ставання. Серед таких обставин прийшли до гарячої дискусії довкола театру, його завдань, місії. З'явилась пекуча потреба нового репертуару, нового актора, модерної режисерії».

- 1) Які нові вимоги постали перед українським театром на початку ХХ ст., якими подіями вони були викликані?
- 2) З іменами яких драматургів був пов'язаний розвиток театрального мистецтва в цей час?

.....
.....
.....
.....
.....

Урок 7

► Повідомлення учнів

Виступи учнів із короткими біографічними довідками про видатних українських режисерів та акторів (М. Садовський, П. Саксаганський, М. Кропивницький, Лесь Курбас, М. Заньковецька та ін.)

.....
.....
.....
.....

► Проблемне запитання

Україна завжди славилася своїми співаками. Серед найталановитіших співачок початку ХХ ст. була С. Крушельницька. У книзі «Повернення мадам Батерфляй у рідне гніздо Торре дель Лаго» Р. Кортопассі писав: «У перші десятиліття ХХ ст. на оперних сценах світу царювали лише чотири особи чоловічої статі — Баттістіні, Тіта, Руффо і Карузо. І тільки одна жінка спромоглася сягнути їх висот і стати поруч із ними. Нею була Соломія Крушельницька. Однак порівняно з уславленими колегами як особистість вона виявилася набагато вищою».

- 1) Як наведена вище інформація характеризує розвиток музичного мистецтва в Україні?
- 2) Використовуючи додаткову літературу, підготуйте повідомлення про життя та діяльність видатної української співачки Соломії Крушельницької.

.....
.....

► Робота з підручником

- 1) Використовуючи матеріал підручника, выпишіть прізвища видатних українських композиторів початку ХХ ст.
- 2) Визначте їх внесок у розвиток музичного мистецтва. Впишіть назви навчальних закладів, які надавали можливість здобути музичну освіту.

.....
.....
.....
.....

► Робота з підручником

Опрацювати відповідний матеріал підручника і виконати завдання.

- 1) Визначте нові тенденції, що з'явилися в архітектурі початку ХХ ст. в Україні?
- 2) Наведіть приклади найвідоміших архітектурних споруд в Україні та у вашому регіоні початку ХХ ст. Назвіть імена їх авторів.

.....
.....
.....
.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Робота в парах

Використовуючи знання з української літератури, назвіть якнайбільше прізвищ та творів українських письменників початку ХХ ст.

.....
.....
.....

► Творче завдання

Складіть кросворд на тему «Українська культура початку ХХ ст.».

.....
.....
.....
.....

V. Домашнє завдання

- П:
- ІВЗ: Підготувати повідомлення за темами: «Діяльність “Просвіт” на початку ХХ ст. в Україні», «Діяльність національної організації “Молода Україна” у Львові».

.....
.....
.....
.....

☞ Картка 1

Виступаючи з трибуни III Державної думи депутат В. І. Дзюбинський відзначав: «...Багатомільйонне українське населення не має не тільки своєї вищої і середньої школи, але не має жодної нижчої школи з правом вільного викладання рідною українською мовою... Але тут говорили, що й української мови немає, що вона не існує. Так дозвольте ж, панове, погляди цих панів звернути саме на ту, ненависну їм, зарубіжну Україну, на сусідню нам країну, до складу якої включено й значну частину українського населення... Ми бачимо, що в австрійській Україні українське населення не тільки має нижчі школи, але воно має й середню та вищу на своїй рідній українській мові,— значить, українська мова

існує. В австрійській Україні є широка мережа просвітніх і культурних установ для українців; їх там не бояться, панове, їх там не закривають...»

► Запитання та завдання

- 1) На які проблеми в галузі освіти вказує В.І. Дзюбинський? Які наслідки вони мали? Назвіть інші проблеми та здобутки української освіти на початку ХХ ст.
- 2) Порівняйте становище освіти на західно-українських землях та в Наддніпрянщині на початку ХХ ст. Зробіть висновки.

.....

.....

.....

.....

☞ Картка 2

Під час першої російської революції 1905—1907 рр. царський уряд був змушений скасувати нарешті драконівські закони щодо українського друкованого слова. Саме в цей час з'являється українська демократична преса. 25 листопада в м. Лубни вийшла перша україномовна газета в царській Росії — «Хлібороб». Її видавав М. Шемет на кошти місцевої громади. Газета виходила тиражем 5 тисяч примірників і швидко набула популярності, але розпорядженням полтавського губернатора 20 грудня 1905 р. була заборонена. Із 31 грудня 1905 р. у Києві почала виходити перша українська щоденна газета «Громадська думка», згодом — «Рада», а з 5 січня 1906 р. в Полтаві — щотижневик «Рідний край». У 1906 р. у Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі та інших містах України, а також у Петербурзі та Москві з'явилося 18 українських газет і журналів. Перейшов на українську мову найстаріший

на той час в Україні журнал «Киевская старина», який почав виходити під назвою «Україна», проте проіснував він недовго — лише до кінця 1907 р. Протягом 1906 р. в Україні було видано 116 українських книжок, а в 1907 р. по всій Росії вийшло в світ 156 українських книжок. Але таке становище тривало недовго. Із 1907 р. розпочалася нова хвиля утисків українського культурного життя. Знову було закрито українську періодичну пресу, конфісковано видану літературу тощо.

► Запитання та завдання

- 1) Проаналізуйте наведену інформацію.
- 2) Зробіть висновок про становище української преси та видавництва на початку ХХ ст.
- 3) Випишіть у зошит назви українських видань, які побачили світ на початку ХХ ст.

.....

.....

Мета: охарактеризувати зміни, що відбулися в побуті та звичаях українців на початку ХХ ст., визначити причини цих змін; проаналізувати діяльність національних та спортивно-фізкультурних організацій; визначити духовні цінності українців; охарактеризувати церковне життя в Україні на початку ХХ ст.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований

Поняття: конфесія, православна церква, греко-католицька церква, релігійні секти.

Персоналії: А. Шептицький

Дати: 1906 р.— перше в Наддніпрянщині видання Біблії українською мовою.

I. Організаційна частина

II. Актуалізація опорних знань

► Бліцопитування

Виконати тести № 6, 7 посібника.

► Метод «Мікрофон»

Учні по черзі називають імена видатних діячів української науки, літератури, мистецтва початку ХХ ст.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Зміни в побуті та звичаях українців

► Робота з підручником

Опрацюйте відповідний матеріал підручника і випишіть зміни, які відбулися в побуті та звичаях українців на початку ХХ ст. Поясніть, чим вони були викликані.

► Робота з джерелом с. 27

► Завдання

Дослідник А. П. Пономарьов стверджує, що «усе сімейне життя в минулому супроводжувалося різноманітними обрядами та ритуалами, котрі в образно-символічній формі визначали певні етапи життя людини і окремі стадії розвитку сім'ї».

— Використовуючи розповідь учителя та матеріал підручника, підготуйте складний план доповіді на тему «Народні звичаї українців».

З'ясуйте роль і значення народних звичаїв українців у їхньому житті.

2. Діяльність національних і спортивно-фізкультурних організацій

► Повідомлення учнів

Заслуховуються повідомлення учнів за темами: «Діяльність “Просвіт” на початку ХХ ст. в Україні», «Діяльність національної організації “Молода Україна” у Львові».

► Робота з таблицею

Спираючись на розповідь учителя або матеріал підручника, заповніть таблицю «Діяльність спортивно-фізкультурних організацій у Східній Галичині» (див. с. 26).

► Проблемне завдання

Аргументовано доведіть або спростуйте твердження: «За декілька десятиліть перед початком Першої світової війни на місці пригнобленої і безправної селянської маси виросла свідомо своїх політичних інтересів українська нація».

3. Духовні цінності українців. Церковне життя

► Проблемні завдання

- 1) Аргументовано доведіть або спростуйте твердження: «Церковне життя становило важливу, невід'ємну частину історії українського народу».
- 2) Митрополит Харківський та Богодухівський Никодим написав:

Урок 8

Коли б ми, каючись, заплакати могли,
 Ми б віру батьківську не руйнували,
 І Божі Храми ми б не розділяли,
 У розпачі б братів не проклинали,
 Коли б ми, каючись, заплакати могли.

— На яку особливість церковного життя в Україні вказує автор наведених рядків? Яку роль у житті українців початку ХХ ст. відігравали релігія і церква? Назвіть християнські церкви, що діяли в Україні в цей час.

► **Робота в групах**

Учні об'єднуються в три групи, кожна з яких має опрацювати матеріал підручника і охарактеризувати діяльність певної конфесії на українських землях на початку ХХ ст.: I група — православна церква, II — греко-католицька церква, III — сектантський рух.

► **Повідомлення учня**

Заслухайте повідомлення учня про митрополита А. Шептицького і складіть його історичний портрет.

До уваги вчителя!

Діяльність спортивно-фізкультурних організацій у Східній Галичині

Назва	Характеристика
«Сокол»	Спортивне товариство, що виникло у 90-х рр. XIX ст. у Львові. Мета — виховання в українському народі єдності, народної сили і почуття честі шляхом плекання фізкультури, а разом із тим витривалості, рухливості, підприємності, розуміння праці в спільному гурті, дисципліни; приділялася увага пожежній справі, мандрівництву, фехтуванню, «наколесництву» — велосипедному спорту, із 1912 р. — вправам у стрільянні. Значних зусиль для розбудови «Сокола» доклав І. Боберський
«Січ»	Спортивно-протипожежно-фізкультурна організація, створена в 1900 р. в Галичині, а також на Буковині, Закарпатті та в еміграції. Перша «Січ» заснована К. Трильовським («січовим батьком») в с. Завалля Снятинського повіту. Наголошення зв'язку «Січей» з історичними традиціями (Запорозька Січ), спільні вправи і свята в народних одягах чи одностроях під січовими прапорами, як зовнішньою ознакою національної окремішності від польського оточення; сприяло зростанню національної свідомості й активізації політичного життя українців у Галичині й на Буковині
«Пласт»	Незаконна військовопідготовча молодіжна організація, створена в 1911 р., яка проводила вишкіл усіх бажаючих; у результаті такої роботи в 1913—1914 рр. пластові гуртки було створено майже в усіх середніх школах Галичини
«Січові стрільці»	Товариство, засноване К. Трильовським у 1913 р. при Українському Січовому Союзі. Під керівництвом Д. Катамая була організована стрілецька секція для підготовки молоді у військовій справі, оформлена пізніше в окремі Товариства українських січових стрільців, яких у 1914 р. налічувалося 94. Польові вправи цих товариств відбувалися за підручником О. Демчука й О. Семенюка «Правильник піхотинця». Із членів товариств УСС, «Січей», «Соколів» та добровольців, що погодилися, у серпні 1914 р. був сформований легіон Українських січових стрільців

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► **Репродуктивна бесіда**

1. Назвіть конфесії, що діяли в Україні на початку ХХ ст.
2. Назвіть спортивно-фізкультурні організації, що діяли на українських землях на початку ХХ ст.
3. Які зміни в житті церкви відбулися в умовах революції 1905—1907 рр.?
4. Які наслідки для українського руху мала відсутність власної національної соборної церкви в Україні?
5. Порівняйте умови церковного життя в Наддніпрянській Україні та на західно-українських землях.

V. Домашнє завдання

П:

ТЗ: Підготувати повідомлення на тему «Політичні погляди та діяльність лідерів легіону УСС М. Галушчинського та Д. Вітовського».

Урок 8

Матеріал для копіювання

Політичним ідеалом українського народу, безперечно, є свобода як особи, так і всіх суспільних гуртувань: родин, церков, товариств, громад, партій, класів, націй тощо; рівноправність і демократія. Усе це викликано великими просторами розселення, їх рівнинністю та багатством природних скарбів. На всіх вистачить; не заступай нікому світу; усі люди рівно варті — це основи українського світогляду, виплекані природним та суспільним оточенням. Вони проявилися в родовому побуті, «вічевому» устрої первісних держав, шляхетсько-міщанській республіці Галичини, товариському устрої Запорозької республіки, ...козацькому устрої Української Річи Посполитої з виборними гетьманами, адміністративними радами, виборними адміністраторами і спільним володінням землею... Особливо виразно це видно з українського письменства. Починаючи І. Вишенським з XVI ст. й кінчаючи В. Винниченком у XX ст., воно сповнене туги до визволення скривджених як соціального, так і політичного, культурного та національного... Народоправство, політична й соціально-економічна рівність завше були найвищими ідеалами всіх позитивних героїв української літератури... Причиною сучасної української бездержавности є не відсутність державницьких здібностей та охоти в українського народу, а кількісна перевага ворожих українській

державности сусідніх сил... Усі недоліки української національної вдачі (селянськість, повільність, пасивність і покора, скріплені хліборобством і побожністю, мала інтелектуальність, слабка ініціативність, невелика рухливість, політична неактивність, романтичність) можна усунути поширенням освіти й індустріалізації та урізноманітненням праці й перемішанням східних елементів із західними, степових із гірсько-лісовими, дніпрянців із галичанами і т. п. [Н. Григоріїв. «Українська національна вдача»]

- 1) Поясніть значення понять «український світогляд», «індустріалізація».
- 2) Які політичні ідеали, на думку автора етнопсихолога, властиві українському народу? Чи погоджуєтеся ви з ним?
- 3) Які характерні риси українського світогляду виділяє автор джерела?
- 4) У чому автор джерела вбачає причину «української бездержавности» на початку ХХ ст.?
- 5) Які риси національної вдачі Н. Григоріїв вважає позитивними, а що відносить до її «недоліків»?
- 6) Які заходи автор джерела пропонує для подолання цих «недоліків»? Поміркуйте, чи реальною була їх реалізація? Чи здатні були ці заходи вирішити проблеми українського суспільства?

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Мета: узагальнити й систематизувати знання за темою.

Тип уроку: урок-гра «Хто? Де? Коли?».

I. Організаційна частина

► Правила гри

1. Клас об'єднується в три команди, кожна з яких придумує назву, емблему та девіз. Головна мета кожної команди — набрати найбільшу кількість балів.
2. Гра складається з чотирьох раундів.
3. Команди по черзі отримують запитання. Якщо команда не відповідає, право відповіді переходить до наступної команди.
4. Час на пошук відповіді — 30 секунд.
5. Кожна правильна відповідь — 1 бал. Наприкінці гри вчитель підбиває підсумки роботи учнів. Перемогу отримує команда, яка набрала найбільшу кількість балів.

II. Узагальнення знань за темою

I тур. «Хто!»

1. Хто очолював українську політичну партію, створену в 1902 р. в Наддніпрянщині, яка відстоювала ідею незалежності України? (*М. Міхновський*)
2. Хто був ініціатором проведення аграрної реформи в 1906—1911 рр. (*П. Столипін*)
3. Хто в 1901 р. очолив Українську греко-католицьку церкву? (*А. Шептицький*)
4. На початку ХХ ст. на оперних сценах світу царювали співаки — Баттістіні, Карузо, Тітто Руффо, Ф. Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їхніх висот і стати в рівень із ними. Найвимогливіші критики світу називали її «Незабутньою Аїдою», «Найчарівнішою Чіо-Чіо-Сан», «Вражаючою Валькірією». Хто ця жінка? (*С. Крушельницька*)
5. Хто з видатних українських режисерів та акторів належав до талановитої родини Тобілевичів? (*І. Карпенко-Карий, М. Садовський, П. Саксаганський*)
6. Видатний історик, етнограф та педагог, перша жінка — почесний професор Харківського університету? Хто вона? (*О. Єфименко*)
7. Український письменник, поет, учений, публіцист, перекладач, громадський і політичний діяч, ініціатор створення першої політичної партії на українських землях, автор збірки поезій «Вічний революціонер». Хто він? (*І. Франко*)
8. Український культурно-освітній діяч, письменник, композитор, історик. Він став засновником і головою товариства «Просвіта» в Миколаєві, на власні кошти відкрив народну школу з українською мовою навчання, а в 1908 р. була опублікована його «Історія України-Руси». Хто він? (*М. Аркас*)
9. Хто очолив повстання моряків на крейсері «Очаків» у жовтні 1905 р.? (*П. Шмідт*)
10. Видатний льотчик початку ХХ ст., перший виконавець «мертвої петлі». (*П. Нестеров*)
11. Український історик, автор багатотомної «Історії України-Руси», організатор української науки, політичний діяч і публіцист, голова Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Хто він? (*М. Грушевський*)
12. Український природознавець, мислитель, засновник геохімії, біогеохімії та радіогеології, космізму. Один із засновників Української Академії наук; став дійсним членом АН України та її першим президентом (*із 1919*). Хто він? (*В. Вернадський*)
13. Видатний український письменник, громадський діяч, голова Просвіти в Чернігові. Напередодні революції 1905—1907 рр. написав і опублікував оповідання «Fata morgana», у якому передав основні зрушення у свідомості селянства і нові тенденції в еволюції соціальної психології села. Хто він? (*М. Коцюбинський*)
14. Хто очолював Українську думську громаду в І Державній думі Росії? (*І. Шраг*)

Урок 9

15. Українська письменниця, активна учасниця феміністичного руху, авторка творів «Людина», «Царівна», «Земля». Хто вона? (О. Кобилянська)

II тур. «Де!»

1. Де було створено першу політичну партію в Наддніпрянській Україні? (у Харкові)
2. Де розгорнули свою діяльність фізкультурно-спортивні організації «Січ», «Сокіл», «Пласт»? (Східна Галичина)
3. Де відбулося повстання саперів під проводом Б. Жаданівського? (у Києві)
4. Де на українських землях провідні позиції належали православній церкві? (у Наддніпрянщині)?
5. Де на українських землях провідні позиції належали греко-католицькій церкві? (на західноукраїнських землях)
6. Де в 1906 р. М. Садовський створив перший український стаціонарний професійний театр? (у Полтаві)
7. Де жив і працював видатний український історик Д. Багалій? (у Харкові)
8. Де на початку ХХ ст. на українських землях національно-визвольний рух досяг найбільшого піднесення? (у Східній Галичині)
9. Де на українських землях на початку ХХ ст. відбувався інтенсивний розвиток важкої промисловості? (Донецько-Криворізький басейн)
10. Де було засновано першу в Наддніпрянській Україні «Просвіту»? (в Одесі)
11. Де було вбито П. Столипіна? (у Києві)
12. Де в Російській імперії українські переселенці заселили район, який дістав назву «Зелений клин»? (південь Далекого Сходу)
13. Де українські депутати з метою захисту прав українців утворили Українську громаду? (у I та II Державній думі Росії)
14. Де О. Матюшенко очолив повстання? (в Одесі, на броненосці «Потьомкін»)
15. Де відбулися події, які отримали назву «кривава неділя»? (у Петербурзі)

III тур. «Коли!»

1. Коли відбулася економічна криза на початку ХХ ст.? (1900—1903 рр.)
2. Коли було видано брошуру М. Міхновського «Самостійна Україна»? (1900 р.)
3. Коли виникла перша наддніпрянська політична партія? (1900 р.)
4. Коли М. Міхновський заснував УНП? (1902 р.)
5. Коли було засновано УРП та УДП? (1904 р.)
6. Коли РУП було перейменовано в УСДРП? (1905 р.)
7. Коли було засновано спортивно-фізкультурну організацію «Сокіл»? (кінець 90-х рр. ХІХ ст.)
8. Коли виникла перша молодіжна організація «Січ»? (1900 р.)
9. Коли було створено молодіжну організацію «Пласт»? (1911 р.)
10. Коли А. Шептицький очолив греко-католицьку церкву? (1900 р.)
11. Коли відбулося повстання на броненосці «Потьомкін»? (червень, 1905 р.)
12. Коли почала виходити перша щоденна українська газета «Хлібороб»? (листопад, 1905 р.)
13. Коли був виданий указ царського уряду, який започаткував Столипінську аграрну реформу? (1906 р.)
14. Коли відбувся третьочервневий переворот, який ознаменував закінчення революції? (1907 р.)
15. Коли було створено ТУП? (1908 р.)

III. Підсумки уроку

.....

.....

IV. Домашнє завдання

.....

.....

.....

Мета: охарактеризувати ставлення населення і політиків до війни; проаналізувати процес створення і діяльності Головної української ради та Союзу визволення України; охарактеризувати процес формування легіону Українських січових стрільців та визначити історичне значення цієї події.

Очікувані результати:

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Поняття: світова війна, геополітичні плани, Антанта, Троїстий союз, ГУР, СВУ, легіон УСС.

Дати: 1914—1918 рр.— Перша світова війна; 1 серпня 1914 р.— Німеччина оголосила війну Росії; створення ГУР; 4 серпня 1914 р.— створення СВУ; серпень 1914 р.— згода австрійського уряду на створення легіону УСС.

Персоналії: К. Левицький, М. Галушчинський, Д. Донцов, А. Жук, В. Дорошенко, С. Петлюра.

I. Організаційна частина

.....
.....

II. Актуалізація опорних знань

► **Запитання та завдання**

- Пригадайте, яким було становище українських земель напередодні Першої світової війни.
- У процесі суперництва за розподіл світу напередодні Першої світової війни сформувався два угруповання. Пригадати з курсу всесвітньої історії їхні назви.
- Укажіть, які країни входили до складу Антанти, а які до складу Троїстого союзу:
 - Австро-Угорська імперія
 - Англія
 - Російська імперія
 - Німеччина
 - Італія
 - Франція
 (Завдання заздалегідь підготовлене на дошці.) Укажіть країни, до складу яких входили українські землі. Зробіть висновок.

Антанта	Троїстий союз

III. Вивчення нового матеріалу

1. Україна в геополітичних планах країн Антанти та Троїстого союзу

► **Проблемне завдання**

Сучасні історики В. А. Смолій та В. С. Степанов відзначають, що «через своє особливе геополітичне становище Україна з неминучістю потрапляла до сфери першочергових інтересів ворогуючих коаліцій, ставала одним із неодмінних об'єктів обоєпільних розрахунків і зазіхань, а відтак — і одним з епіцентрів майбутнього воєнного протиборства».

- 1) Поясніть значення поняття «геополітика».
- 2) Складіть схему, яка б відображала плани ворогуючих держав щодо України.

.....
.....
.....

2. Ставлення населення Наддніпрянщини і політиків до війни

► **Робота з таблицею**

Спираючись на розповідь учителя та матеріал підручника, заповніть таблицю «Позиція політичних партій та населення Наддніпрянщини щодо війни» (див. с. 32).

Урок 11

3. Ставлення до війни населення Західної України та політичних партій

► Робота з історичними джерелами с. 34

.....

.....

.....

.....

.....

.....

► Робота з таблицею

Користуючись підручником та історичними джерелами, заповніть таблицю «Ставлення до війни населення Західної України та політичних партій».

.....

.....

.....

.....

.....

До уваги вчителя!

Позиція політичних партій та населення Наддніпрянщини щодо війни

Політична сила	Позиція щодо війни
ТУП	Закликало до підтримки Російської імперії, сподіваючись на надання автономії Україні в майбутньому, пізніше перейшло на позиції нейтралітету
УСДРП	Відбувся розкол: група на чолі з С. Петлюрою закликала підтримати военні зусилля Росії у війни; група на чолі з В. Винниченком засудила війну та відстоювала ідею автономії України
Карпато-Руський визвольний комітет	Створений в Києві емігрантами з Галичини. Він виступав за воз'єднання всіх українських земель у складі Російської імперії, поширював серед галичан заклики зустрічати російські війська як визволителів
Комітет Всеросійського союзу земств і міст	Створений із метою підтримки російської армії. Членами комітету були відомі представники українського національного руху — А. Вязлов, Д. Дорошенко, А. Ніковський

Ставлення до війни населення Західної України та політичних партій

Назва організації	Лідери	Програмні засади та діяльність
ГУР (утворена 1 серпня 1914 р.)	К. Левицький, М. Павлик, М. Ганкевич	Захист інтересів українців в Австро-Угорщині в умовах Першої світової війни. Підтримка австрійського уряду у війні. Активна участь у формуванні українських військових підрозділів — Українських січових стрільців (УСС)
СВУ (утворений 4 серпня 1914 р.)	Д. Донцов, А. Жук, В. Дорошенко та ін.	Утворення самостійної Української держави у формі конституційної монархії. Заснування демократичного устрою, надання рівних прав і свобод представникам усіх національностей. Співпраця з урядами Німеччини та Австро-Угорщини з метою завдання поразки Росії, на руїнах якої «встане Вільна Самостійна Україна». Допомога військовополоненим українцям (створення окремих таборів для українських військовополонених, участь у формуванні українських дивізій <i>сірожупанників і синьожупанників</i>); культурно-просвітницька робота (видання періодичної преси з історії та сучасного становища України; створення українських установ, організацій тощо)

Урок 11

4. Формування легіону Українських січових стрільців

► Аналізуємо інформацію

Важливим заходом ГУР стало створення легіону УСС — зародка майбутньої української армії.

- До легіону УСС записалося близько 30 тис. добровольців, але австрійський уряд обмежив їхню кількість 2,5 тис.
- У серпні 1914 р. австрійці передали для легіону УСС 1000 гвинтівок системи Верндля, які ще в 1888 р. були зняті з озброєння.
- Зі спогадів К. Трильовського: «Раз підслухали наші стрільці таку телефонну розмову графа Лямезана з полковником Граніловичем... «То що ти думаєш, — питав Гранілович, — було б найліпше зробити з українським легіоном? Розігнати?» — «Ні, — відповів Лямезан, — нехай ліпше сам вигине!».

- 1) Поясніть, чому австрійський уряд обмежив кількісний склад легіону УСС.
- 2) З'ясуйте ставлення австрійського командування до українського стрілецтва. Чим ви можете пояснити таку позицію?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

► Повідомлення учнів

Заслуховуються повідомлення учнів за темою «Політичні погляди та діяльність лідерів легіону УСС — М. Галущинського та Д. Вітовського».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Проблемне завдання

Прокоментуйте твердження українського історика Л. П. Нагорної: «Світова війна стала для українського народу новим актом трагедії і водночас початком доби національного самоствердження». Чи згодні ви з думкою історика?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V. Домашнє завдання

II:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ТЗ: Українському народові припали до душі стрілецькі пісні. Ознайомтеся за додатковими джерелами з їхнім змістом. Спробуйте поповнити стрілецький пісенник, склавши пісню, яка могла б дістати популярність серед «усусів».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 12

Воєнні дії на території України в 1914 р.

Мета:	проаналізувати процес захоплення російськими військами Східної Галичини та Північної Буковини; охарактеризувати політику російської окупаційної влади на захоплених територіях.
Очікувані результати:
Тип уроку:	комбінований.
Поняття:	Галицька битва, окупаційна влада, репресії, депортація, Галицько-Буковинське генерал-губернаторство.
Дати:	серпень—вересень 1914 р.— Галицька битва; вересень 1914 р.— репресії окупаційної адміністрації в Галичині.
Персоналії:	О. Бобринський, А. Шептицький.

I. Організаційна частина

► Повідомлення теми та очікуваних результатів

II. Актуалізація опорних знань

► **Бліцопитування**
Виконати тест №9 посібника.

► **Проблемне запитання**
Поясніть, у чому полягає різниця між причиною та приводом. Як ви розумієте народну приказку «Була б причина, а привід знайдеться»?

III. Вивчення нового матеріалу

1. Причини Першої світової війни

► **Робота за підручником**
Визначте причини та привід Першої світової війни.
.....
.....
.....

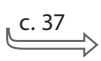
До уваги вчителя!

Привід Першої світової війни
Австро-сербський конфлікт, викликаний убивством у червні 1914 р. в м. Сараєво спадкоємця австро-угорського престолу **Франца Фердинанда** сербським націоналістом **Г. Принципом**

Причини Першої світової війни

- 1) Загострення протиріч між провідними державами світу внаслідок нерівномірності їх економічного та соціально-політичного розвитку.
- 2) Загарбання нових територій, контроль за ринками збуту та джерелами сировини.
- 3) Гонка озброєнь.
- 4) Наявність двох ворогуючих блоків — **Троїстого союзу** та **Антанти**.
- 5) Бажання урядів воюючих країн відвернути увагу народів від внутрішніх проблем.
- 6) Боротьба проти національно-визвольних та соціальних рухів

2. Воєнні дії на території України в 1914 р.

► **Аналізуємо інформацію** с. 37 (Картка 1)
► **Проблемне завдання**

Сучасні історики В. А. Смолій та В. С. Степанков відзначають: «У процесі відступу з етнічних українських земель австро-угорська влада, командування армії вдалися до масштабних репресій проти місцевих жителів. У пошуках винних за провал кампанії вони охоче схопилися за версію польської адміністрації провінції, згідно з якою невдачі стали наслідком «зради українців», які начебто таємно симпатизували й допомагали росіянам. Русофілів, а відтак і всіх підряд українців, почали сотнями заарештовувати, страчувати без суду. Тисячі їх гнали до австрійських

Урок 12

концентраційних таборів. Лише у сумнозвісному Талергофі, у Штирії, де в жахливих умовах утримувалося понад 30 тис. українофілів та русофілів, унаслідок тифу протягом короткого часу загинуло більш як 1 тис. осіб. Попри запаморочення шовіністичним чадом, навіть австрійський парламент змушений був реагувати на нелюдське ставлення до українців».

- 1) Поясніть значення понять «репресії», «концентраційні табори», «шовінізм».
- 2) Чим викликані й наскільки обґрунтованими були репресії австро-угорської влади проти населення Галичини в 1914 р.?
- 3) Хто такі русофіли? Чому їх переслідували особливо жорстоко?

▶ Робота з джерелом с. 38 (Картка 2)

3. Політика російської влади на приєднаних територіях

▶ Робота зі схемою

За матеріалом підручника складіть схему, яка б відображала адміністративний поділ Галичини та Буковини, після їх загарбання російськими військами.

.....

.....

.....

.....

▶ Робота з джерелом с. 38 (Картка 3)

.....

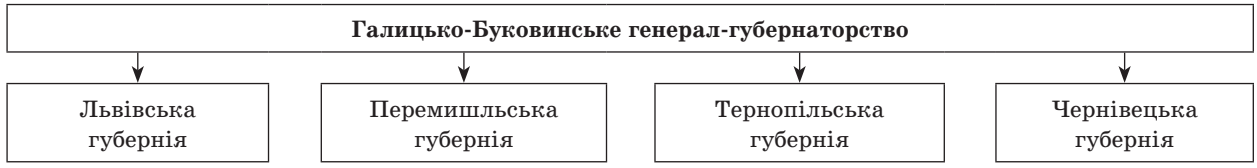
.....

▶ Робота з підручником

Випишіть у зошит основні заходи політики російської окупаційної влади в Галичині та Буковині в 1914 р.

До уваги вчителя!

Адміністративний поділ Галичини та Буковини після їх загарбання російськими військами

IV. Закріплення вивченого матеріалу

▶ Творче завдання

I варіант. Напишіть офіційну статтю про Галицьку битву до російської газети.

II варіант. Напишіть офіційну статтю про Галицьку битву до австрійської газети.

III варіант. Напишіть статтю про Галицьку битву до стрілецького літопису.

Поясніть, які події ви вважаєте головними. Чому саме вони? Чому про одну і ту саму подію вийшли статті з різними акцентами та оцінками?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V. Домашнє завдання

П:

ІВЗ: Підготувати повідомлення про діяльність керівників УСС — Д. Вітовського та Г. Коссака.

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 12

Роздавальний матеріал

Картка 1

Галицька битва — це одна з найбільших битв Першої світової війни. В операції брали участь 3, 4, 5, 8, 9 армії у складі російського Південно-Західного фронту (командувач фронтом — генерал Микола Іванов) і чотири австро-угорські армії (ерцгерцог Фрідріх, фельдмаршал Гетцендорф), а також німецька група генерала р. Войрша. Спочатку на правому фланзі, у районі дій 4 і 5 армій, ситуація склалася несприятливо для російських військ, і вони під тиском австрійської армії стали відступати від міст Красника і Томашова на північ. Лівofлангові армії: 3 під командуванням генерала Рузького (із району Дубна) і 8 під командуванням генерала Брусилова (із району Проскурова) — розгорнули успішний наступ у напрямку на Львів і Галич. На притоках Дністра — річках Золота Липа (13—15 серпня) і Гнила Липа (16—18 серпня) опір австрійських військ був подоланий, і вони почали відступати. 21 серпня російські війська зайняли Львів, а 22 серпня — Галич. У результаті цієї битви росіяни оволоділи Східною Галичиною, Північною Буковиною та вийшли до карпатських перевалів. Там розгорілись тяжкі бої. Росіяни вступили до Львова, Чернівців. Під час битви австро-угорські війська втратили 400 тис. осіб, із яких

100 тис. були полонені. Тільки завдяки терміновій допомозі з боку Німеччини і перекиданню військ з інших фронтів Австро-Угорщина уникла остаточного розгрому. Оволодіння Галичиною характеризувалося росіянами як завершення «справи великого князя Івана Калита».

▶ Запитання та завдання

- 1) Що ви дізналися про хід Галицької битви? Аргументовано доведіть, що це одна з найбільших битв Першої світової війни.
- 2) Простежте по карті (в атласі) перебіг цієї битви. Намалюйте в зошиті її схему.
- 3) Завдяки чому Австро-Угорщині вдалося уникнути остаточного розгрому?
- 4) Якими були втрати австро-угорських військ?
- 5) Визначте результат та наслідки Галицької битви.
- 6) Хто такий Іван Калита? Чому оволодіння Галичиною російськими керівними колами розглядалося як завершення справи Івана Калита?

.....

Для нотаток

.....

Урок 12

Роздавальний матеріал

☞ Картка 2

Із маніфесту до населення Галичини князя Миколи Миколайовича, головнокомандувача російської армії (1914 р.)

Браття! Твориться Божий суд! Терпляче, із християнською покорою довгі віки страждав руський народ під іноземним ярмом, але не хитрістю, ані переслідуванням не вдалося зломити в ньому надій на свободу. Як рвучкий потік несе каміння, щоб злитися з морем, так немає сили, що спинила б руський народ у його пориві до об'єднання. Нехай не буде більше поневоленої Русі! Спадщина Святого Володимира, земля Ярослава Осмомисла, князів Данила і Романа, скинувши ярмо, хай піднесе прапор єдиної, великої, неділимої Росії!... Многостраждальна Братіє Русі, повстань назустріч російським солдатам. Визволювані Руські Браття! Усім нам знайдеться місце на лоні Матушки

Росії. Не кривдячи людей жодної народності, не шукаючи свого щастя в уярмленні іноземців, як це робили шваби, поверніть свій меч на ворога, а свої серця до Бога і моліться за Росію і за руського царя!»

► Запитання та завдання

- 1) У зв'язку з якими подіями було опубліковано цей маніфест?
- 2) Чи правомірним, на вашу думку, є звернення до населення Галичини як до руського народу?
- 3) Поміркуйте, чому автор джерела апелює до таких історичних постатей, як Ярослав Осмомисл, князі Роман та Данило. Чи правомірно, на вашу думку, пов'язувати їх діяльність з історією «єдиної, великої, неділимої Росії»?
- 4) Як ви гадаєте, чи виконає царський уряд обіцянку про те, що на території Росії не будуть «кривдитися люди жодної народності»? Поясніть свою точку зору.

☞ Картка 3 Зі «Спогадів» П. Мілюкова

«Тепер, коли до нас дійшли точні відомості про цілковитий погром українського життя в Галичині, коли київські дільниці й тюрми переповнилися вивезеними галичанами, серед котрих були професори університету, поважні старі священики, інтелігенти всіх професій, жінки, діти, селяни, гірські гуцули, коли ми побачили, що вихоплено з хати зненацька, без грошей, часто-густо напіводягнене, залякане до смерті, що везуть їх до Томської, Іркутської, Архангельської, Астраханської губерній без засобів, невідомо на яку долю і на який час, от тоді ми, київські українці, збагнули як слід, що таке являла собою «Освободительная» війна і яку долю готують нашому народові її подібні наслідки...», — так описував свої враження уповноважений «Союзу міст», активний діяч українського руху Д. Дорошенко... Наші праві націоналісти в особі графа Бобринського, посівши адміністративні посади в «П'ємонті українства», почали переслідувати український

національний рух і силоміць наvertати уніатів до православ'я. Тяжке враження справив арешт А. Шептицького, який користувався неабияким впливом та авторитетом у краї. Усе сприяло наростанню ворожості місцевого населення до переможців.

► Запитання та завдання

- 1) Як наведене джерело відображає політику російської окупаційної влади на приєднаних у 1914 р. територіях?
- 2) Який регіон називали «П'ємонтом українства»? Чому?
- 3) Хто такий А. Шептицький? Чому його арешт справив тяжке враження? Яку політику здійснювала окупаційна влада щодо греко-католиків?
- 4) Яку посаду займав О. Бобринський? Дайте власну оцінку його діяльності.
- 5) Чому представники опозиції в самій Росії характеризували російську політику на західноукраїнських землях як «європейський скандал»? Поясніть, чому така політика сприяла «наростанню ворожості місцевого населення до переможців».

Мета: визначити хронологічну послідовність подій Першої світової війни на українських землях; розкрити причини посилення економічної та політичної кризи в Російській та Австро-Угорській імперіях; охарактеризувати життя українців на фронті і в тилу.

Очікувані результати:

Тип уроку: засвоєння нових знань

Поняття: контрнаступ німецько-австрійських військ (Горлицький прорив), Брусиловський прорив, «Юнацька спілка», економічна та політична криза.

Дати: 1915 р.— захоплення російськими військами фортеці Перемишль, Горлицький прорив австро-німецьких військ; 1916 р.— Брусиловський прорив; 5 листопада 1916 р.— проголошення Францом-Йосифом автономії Галичини.

Персоналії: О. Брусилов.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

► Репродуктивна бесіда

1. Назвіть причини Першої світової війни.
2. Визначте плани воюючих сторін щодо України.
3. Укажіть, які українські політичні сили підтримали у війні Австро-Угорщину, а які — Російську імперію.
4. Коли і за яких умов було створено легіон УСС? Хто був першим його командиром?
5. Коли відбулася Галицька битва? Яким був її результат?
6. Яку політику щодо українського населення здійснювала російська окупаційна влада в Галицько-Буковинському генерал-губернаторстві? Хто був її провідником? Дайте власну оцінку цієї політики.

.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Воєнні дії на території України в 1915—1917 рр. Життя на фронті

► Робота з джерелами с. 41

.....

► Творче завдання

Спираючись на розповідь учителя та матеріал підручника, напишіть, яким би міг бути представлений Горлицький прорив у щоденнику одного з російських генералів. Розпочніть спогади зі слів: *«Навесні 1915 р. на завжди залишиться в моїй пам'яті Велика трагедія Російської армії — відступ із Галичини...»*.

► Робота з картою

Воєнні дії 1915—1917 рр. не обійшлися без участі легіону УСС. Простежте на карті (атласу) бойовий шлях цього легіону.

► Аналізуємо інформацію

Із Львівського альманаху «Шлях»

Дим із наших і Московських прапнелей сховав гору, мов мрякою. Зносився над нею, мов над вулканом. Щохвилі прошибали той дим блискавиці — то тріскали все нові прапнелі. Не поодинокі, а так, як пащі цілих батарей, плювали ними, по чотири, по шість, по десять. А їм відповідала гора стовпами землі. У стовпах тої маси були столітні поторощені на тріски смереки, від мільонів літ нерушене каміння, а між тим людські руки, голови, ноги — людське м'ясо...

- 1) Що ви дізналися із джерела про битву за гору Маківку?
- 2) Чому саме цю битву вважають «бойовим хрещенням» легіону УСС?

Урок 13

► Робота з підручником

Випишіть до зошита інші битви, у яких брали участь січові стрільці.

Заслуховуються повідомлення учнів про діяльність керівників УСС — Д. Вітовського та Г. Коссака.

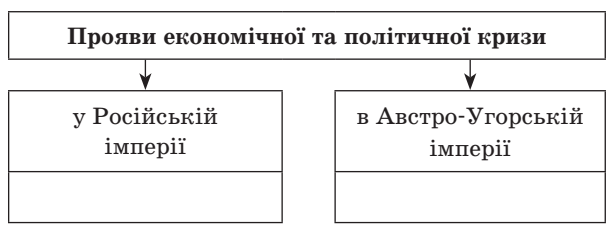
► Робота з джерелом с. 42

.....
.....
.....

2. Посилення економічної та політичної кризи в Російській та Австро-Угорській імперіях. Життя в тилу

► Робота зі схемою

Використовуючи матеріал підручника, випишіть прояви економічної та політичної кризи в Російській та Австро-Угорській імперіях.

До уваги вчителя!

Воєнні дії на території України в роки Першої світової війни

Дата	Подія
18 серпня — 21 вересня 1914 р.	Галицька битва: Російські війська захопили Східну Галичину, Північну Буковину (разом зі Львовом та Чернівцями). На захоплених територіях було створено Галицько-Буковинське генерал-губернаторство на чолі з графом О. Бобринським
1915 р.	Капітуляція австро-угорського гарнізону фортеці Перемишль . Горлицький прорив австро-угорських військ: розпочався загальний відступ російських частин. Восени вони залишили Східну Галичину, Буковину, частину Волині та інші території
22 травня — початок червня 1916 р.	Брусилівський прорив: наступальна операція російських військ Південно-Західного фронту під командуванням генерала О. Брусилова, у результаті якої знову було захоплено Східну Галичину (без м. Львова), Північну Буковину, частину Західної Волині
Червень 1917 р.	Новий наступ російських військ на Східному фронті, організований Тимчасовим урядом, який закінчився провалом і втратою Росією Галичини та Буковини. Після цієї події війна набула позиційного характеру

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Проблемне завдання

1. На прикладі битви за гору Маківку доведіть або спростуйте твердження про те, що Перша світова війна для українців була братовбивчою.
2. Визначте, як Перша світова війна та криза, викликана нею, позначилися на житті людей в тилу.

.....
.....
.....

V. Домашнє завдання

П: Випишіть у зошити результати і наслідки Першої світової війни для українських земель.

ІВЗ: Підготувати повідомлення на тему «Життя і діяльність голови УЦР М. Грушевського».

.....
.....
.....

Урок 13

Роздавальний матеріал

☒ Р. Е. Дююї та Т. Н. Дююї про взяття фортеці Перемишль

...Здобуття Перемишля стало значною перемогою росіян, яка суттєво змінила ситуацію. Перш за все вдалося взяти в полон 120-тисячний гарнізон, що завдало відчутних утрат противнику...

☒ Зі «Спогадів» О. Брусилова

...Ця битва під Перемишлем, що без перерви тривала більше місяця, була останньою, про яку я міг би сказати, що в ній брала участь регулярна навчена армія, підготовлена в мирний час. За три з половиною місяці кадровий склад офіцерів та солдатів зазнав значних утрат... кадри поповнювались за рахунок прибулих із запасних полків, офіцерський склад поповнювався за рахунок тільки-но призначених прапорщиків, освітній рівень яких був невисоким...

☒ Зі спогадів А. І. Денікіна

Пригадую битву під Перемишлем у середині травня. Одинадцять днів жорстоких боїв 4-ї стрілецької дивізії... одинадцять днів страшного гулу німецької важкої артилерії, яка буквально зривала цілі ряди шанців разом із їхніми захисниками. Ми майже не відповідали — нічим. Полки, виснажені до останнього ступеня, відбивали

одну атаку за іншою, — штиками або стрільбою в упор, лилася кров, ряди рідшали, росли могильні пагорби... два полки майже знищені одним вогнем.

► Запитання та завдання

- 1) *Що ви дізналися із джерел про здобуття російськими військами фортеці Перемишль? Яким був її результат для обох воюючих сторін?*
- 2) *Поміркуйте, якими були причини значних втрат російської армії в 1915 р.*
- 3) *Із якими проблемами зіткнулася російська армія в ході та після битви під Перемишлем? Чим вони були викликані?*
- 4) *Як наведені джерела відображають життя на фронті?*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 13

Роздавальний матеріал

☞ Зі спогадів О. Брусилова про прорив російської армії 1916 р.

Якби ми мали справжнього верховного вождя, і всі головнокомандувачі діяли за його наказом, то мої армії, не зустрічаючи достатньо сильної протидії, настільки висунулися б уперед, і стратегічний стан ворога був би таким тяжким, що навіть без бою йому довелося б відходити до своїх кордонів, і перебіг війни набув би зовсім іншого обороту, а її кінець значно б прискорився. Тепер же доводилося боротися самому із супротивником, який поступово зміцнювався. Мені потроху посилали підкріплення з бездіяльних фронтів, але й супротивник не барився, і оскільки він користувався можливістю швидшого перекидання військ, то кількість їхня зростала в значно більшій прогресії, ніж у мене, і кількістю своєю, незважаючи на величезні втрати полоненими, убитими та пораненими, супротивник став значно перевищувати сили мого фронту... Загалом, від 22 травня до 30 липня дорученими мені арміями було взято лише 8255 офіцерів, 370 153 солдати, 496 одиниць зброї, 144 кулемети і 367 бомбометів і мінометів, близько 400 зарядних ящиків, близько 100 прожекторів і велику кількість гвинтівок, патронів, снарядів і різної іншої військової здобичі. До того часу завершила операція армії Південно-Західного фронту з володіння зимовою, надзвичайно укріпленою ворожою позицією, яка вважалася нашими

ворогами безумовно неприступною. На півночі фронту нами було повернено значну частину нашої території, а центром і лівим флангом знову завойовано частину Східної Галичини й усю Буковину. Безпосереднім результатом цих удалих дій був вихід Румунії з нейтрального становища та приєднання її до нас.

► Запитання та завдання

- 1) Коли відбулася військова операція, яка дістала назву «Брусиловський прорив»? Покажіть її на карті. Намалюйте схему цієї операції.
- 2) Що ви дізналися про результат та наслідки Брусиловського прориву з тексту джерела?
- 3) Чому військовий успіх О. Брусилова не привів до остаточного розгрому Австро-Угорщини? Як це пояснює сам головнокомандувач Південно-Західного фронту?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Урок 14

Початок Української революції

Мета: визначити причини Української революції; назвати політичні партії в підросійській Україні та визначити їхні завдання й цілі; охарактеризувати процес створення Української Центральної Ради (УЦР); проаналізувати початок українізації армії.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: Українська революція, УЦР, автономісти, самостійники.

Дати: 27 лютого 1817 р. — Лютнева революція в Росії; 4 березня 1917 р. — утворення УЦР; 5—8 травня 1917 р. — I Всеукраїнський військовий з'їзд.

Персоналії: М. Грушевський, С. Петлюра, М. Міхновський

I. Організаційна частина

.....
.....
.....

1) Як наведене джерело відображає бойовий дух січовиків? Як у пісні відображено національну свідомість та патріотизм стрільців, їхнє ставлення до України? Поміркуйте, чому січові стрільці були оспівані в народних піснях.

2) Про які негативні наслідки Першої світової війни для українства йдеться в стрілецькому марші?

.....
.....
.....
.....

II. Актуалізація опорних знань

► **Бліцопитування**

Виконати тест № 10 посібника.

► **Робота з твором художньої літератури**

Стрілецький марш

В горах грім гуде, хоч зима паде,
Землю спорили гармати,
Гримить війна, дуднить луна,
Дрожать ранені Карпати.
Хто живий, вставай боронити край,
Вкритий огнем і мерццями,
Не буде тобі сумно у борбі
Між січовими стрільцями!
Лютий кат прийшов проливати кров,
Взяти народ наш в неволю
І море сліз у край приніс,
Розбій, і смерть, і недолю.
Та вступився кат із верхів Карпат,
Втік, наче вовк, манівцями
Або тут і впав, як у бій попав
Із Січовими стрільцями.
Січові стрільці — за свій край борці,
За всю рідню і свободу,
За них борба — се їх журба
І дорогого народу.
І ряди могил не візьмуть їх сил,
Ворог тут б'є з серцями;
Лицаря уб'є — думка ожие
Між січовими стрільцями.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Початок Української революції

► **Завдання**

Спираючись на розповідь учителя або матеріал підручника, визначте причини Української революції. Запишіть їх у зошит.

.....
.....
.....

► **Робота з додатковою літературою** с. 45

.....
.....
.....
.....
.....

Урок 14

2. Політичні партії в підросійській Україні

▶ Робота з підручником

Опрацюйте матеріал підручника і выпишіть основні політичні партії, які діяли в Наддніпрянській Україні в 1917 р.

Коротко охарактеризуйте їхні політичні погляди та програми.

3. Утворення Центральної Ради (ЦР)

▶ Робота з джерелом *с. 46* (Картка 2)

▶ Повідомлення учня

Заслухайте повідомлення на тему «Життя та діяльність голови УЦР М. Грушевського» і складіть історичний портрет цього історичного діяча.

.....
.....
.....

▶ Робота зі схемою

- 1) Поясніть, хто такі «автономісти» і «самостійники».
- 2) За допомогою схеми проаналізуйте склад УЦР. Партії якого спрямування в ній переважали?
- 3) Поміркуйте, прихильників якої течії на початку Української революції було більше. Поясніть чому.

.....
.....
.....

4. Початок українізації армії

▶ Робота з джерелами *с. 46* (Картка 3)

IV. Закріплення вивченого матеріалу

▶ Завдання (заздалегідь підготовлене на дошці)

Укажіть, у яких твердженнях ідеться про М. Грушевського.

- Був ініціатором створення та головою ТУП, створеного в 1908 р.
- Автор праці «Відродження націй»
- Входив до складу Тимчасового уряду
- Був головою УЦР, першим в історії України президентом
- Автор брошури «Самостійна Україна»
- Видатний український історик, автор багатотомної фундаментальної праці «Історія України-Руси», академік, автор понад 2000 наукових праць
- Голова Наукового товариства ім. Т. Шевченка, головний редактор «Літературно-наукового вісника»

.....
.....
.....
.....
.....
.....

До уваги вчителя!

Воєнні дії на території України в роки Першої світової війни

Урок 14

V. Домашнє завдання

- П:
- ТЗ:
- 1) Підготувати статтю до тогочасної української газети про I Всеукраїнський військовий з'їзд, визначити історичне значення цієї події.
 - 2) 19 березня 1917 р. в Києві відбулася грандіозна національна демонстрація. На-

пишіть до тогочасної київської газети статтю про ці події. Дайте власну оцінку цим подіям.

- ІВЗ: Підготувати повідомлення на тему «Життя та діяльність голови Генерального Секретаріату В. Винниченка».
-
-
-
-
-

Роздавальний матеріал

☞ **Картка 1**
Із праці В. Солдатенка «Українська революція. Історичний нарис»

За характером Українська революція була національно-демократичною, у своїй стратегічній меті органічно поєднувала завдання національного відродження і державотворення з необхідністю соціальних зрушень в інтересах широких мас українства. Провідники революції мали на меті забезпечити всі можливості для повнокровного розвитку українського народу, для вільної та ефективної життєдіяльності кожного члена суспільства... У запропонованій... концепції революції втілилися віковічні прагнення українського народу, традиції визвольної боротьби, кращі ідейні надбання славних синів і дочок нескореної нації: кирило-мефодіївців, М. Драгоманова, І. Франка, Лесі Українки та ін. ... Визначальним стержнем... стала боротьба за досягнення величної мети — відродження української нації в усіх без винятку проявах її існування та розвитку економічному, політичному, державотворчому, духовному. Керманичі революції вважали, що повномасштабне розв'язання проблеми немислиме без його органічного зв'язку з нагальними соціальними перетвореннями на користь більшості нації — трудівників. Наріжними основами концепції революції

стали прагнення до демократичних завоювань... запровадження української державності... здійснити перетворення, що впритул підвели б до соціалістичного ладу...

► Запитання та завдання

- 1) Які завдання стояли перед Українською революцією? Які перетворення планували її керманичі?
- 2) Пригадайте, що вам відомо про «кращі ідейні надбання» кирило-мефодіївців, М. Драгоманова, І. Франка, Лесі Українки.
- 3) У чому полягали «наріжні основи концепції» української революції?
- 4) Аргументовано доведіть або спростуйте твердження: «За характером Українська революція була національно-демократичною».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 14

Роздавальний матеріал

Картка 2
Із газетного повідомлення
про створення Центральної Ради
(березень, 1917 р.)

Учора відбулося вельми багатолюдне зібрання членів різних українських організацій. На зібранні цьому всі організації об'єдналися й увійшли до складу комітету «Центральна рада». До цього комітету приєдналася також й українська молодь. Зібранням відправлені вітальні телеграми голові ради міністрів кн. Львову та міністру юстиції Керенському з висловлюванням сподівання, що у вільній Росії будуть задоволені всі законні права українського народу. У Київ очікується приїзд громадського діяча професора Михайла Грушевського, засланого в адміністративному порядку в Сибірь... Ужиті заходи зі звільнення греко-католицького митрополита Шептицького, а також із повернення з далекого Сибіру... всіх українців-галичан.

Відновлюється закрите адміністрацією українське товариство «Просвіта». Випуск газети «Рада» тимчасово затримується з причин суто технічного характеру. Газета вийде цими днями. Найближчим часом готується відкриття в Києві української гімназії.

▶ Запитання та завдання

- 1) Як було утворено Українську Центральну Раду? Хто входив до її складу?
- 2) Про які «законні права українського народу» йдеться в наведеному джерелі? Чи міг російський Тимчасовий уряд із ними змиритися?
- 3) Пригадайте, що вам відомо про діяльність М. Грушевського та А. Шептицького.
- 4) Які зміни відбулися в суспільно-політичному житті України з утворенням УЦР та початком Української революції?
- 5) У чому полягало історичне значення створення Української Центральної Ради?

Картка 3
1) Із праці В. Винниченка «Відродження нації» про початок українізації армії

...Недержавні нації, знаючи, якою силою є державні почуття, а особливо тільки пробуджені, хотіли ним змінити армію... Вони хотіли поставити за нею інші кулемети, які б вогнем любові до своєї землі, до своєї нації стримували б вояків на позиціях... Солдата треба було запалити життєвою, наочною любов'ю. А для цього треба було розділити армію по національностях і кожну національну армію поставити на її землі..., поближче до рідних околиць... Тоді б солдат реально бачив необхідність не пускати ворога на його землю, до його близьких і дорогих людей.

.....

2) Із праці О. Щусь «Всеукраїнські військові з'їзди» про Перший Всеукраїнський військовий з'їзд

...Перший Всеукраїнський військовий з'їзд та його рішення мали важливе значення для розвитку національного руху в цілому на Україні та поза її межами. Одночасно він сприяв зростанню національної свідомості військових-українців і відіграв значну роль у розгортанні боротьби за створення національних частин.

▶ Запитання та завдання

- 1) Яким чином розпочався процес українізації армії? Визначте історичне значення цієї події.
- 2) Чи поділяєте ви наведену позицію В. Винниченка? Свою відповідь аргументуйте.
- 3) Використовуючи наведені матеріали й підручник, охарактеризуйте процес формування українських військових сил, випишіть до зошита його основні етапи.
- 4) Яке місце в процесі українського державотворення відводилося формуванню власних збройних сил?

Мета:	проаналізувати основні рішення Українського національного конгресу, зміст I Універсалу УЦР, визначити причини та наслідки його проголошення; визначити історичне значення створення першого українського уряду — Генерального Секретаріату; охарактеризувати видатних діячів Української революції; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.
Очікувані результати:
Тип уроку:	комбінований.
Поняття:	Український національний конгрес, універсал, Генеральний Секретаріат, національні меншини.
Дати:	6—8 квітня 1917 р.— робота Українського національного конгресу; 10 червня — 1917 р.— I Універсал УЦР; 15 червня 1917 р.— створення Генерального Секретаріату.
Персоналії:	М. Грушевський, В. Винниченко.

I. Організаційна частина

.....
.....

II. Актуалізація опорних знань

- ▶ **Метод «Мікрофон»**
Назвіть основні причини та події початку Української революції.
.....
.....
.....

III. Вивчення нового матеріалу

- Український національний конгрес**
 - ▶ **Робота з джерелами** с. 49 (Картка 1)
 - ▶ **Проблемне завдання**
Аргументовано доведіть або спростуйте твердження одного з лідерів української революції П. Христюка: «Національним конгресом закінчився період української революції — національно-культурницький і підготовчий — і почався другий період — національно-політичної боротьби».
.....
.....
.....

- I Універсал УЦР**
 - ▶ **Завдання** (заздалегідь підготовлене на дошці)
Які події передували ухваленню I Універсалу?
 - Збройний виступ самостійників
 - Більшовицький переворот
 - Створення УЦР
 - Всеукраїнський національний конгрес
 - Початок формування українських збройних сил
 - Перша війна радянської Росії проти УНР

- ▶ **Робота з джерелом** с. 50 (Картка 2)
- ▶ **Проблемне завдання**
Прокоментуйте твердження свідка подій П. Христюка стосовно I Універсалу УЦР: «Сила універсалу полягала в тому великому принципі, який він проголосив словами “однині самі будемо творити наше життя”, і в тому великому, безмежному довір’ї до творчих сил українського народу, яким був пройнятий весь універсал».
.....
.....
.....

Урок 15

► Робота з художнім твором

Із поезії П. Тичини «Велике свято»

Ой що в Софійському заграли дзвони,
 затремтіли.
 Не білі голуби — янголи в небі полетіли.
 Ат там брикалися під прапорами,
 під сонячні, ще й сині:
 Віднині —
 Не буде більше пана у Вільній Україні...

- 1) Вірш видатного українського поета П. Тичини «Велике свято» був присвячений подіям 10 (23) червня 1917 р. Що вам відомо про них?
- 2) Якими настроями пронизаний наведений уривок із поезії?
- 3) Чи справедливо, на вашу думку, описані у вірші події вважати «великим святом»? Своєю відповідь аргументуйте.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Утворення Генерального Секретаріату

► Робота з підручником

Випишіть у зошит дату створення першого українського уряду. Дайте визначення поняття «Генеральний Секретаріат» і запишіть його до словника в зошиті.

.....

.....

.....

► Аналізуємо інформацію

До першого складу Генерального Секретаріату увійшло вісім осіб: В. Винниченко, Б. Мартос, С. Петлюра, В. Садовський, І. Тешенко (члени УСДРП), С. Єфремов (УПСФ), М. Стасюк (УПСР), Х. Барановський (позапартійний).

- 1) Проаналізуйте партійну приналежність членів Генерального Секретаріату. Спрогнозуйте основні напрямки політики цього уряду.
- 2) Використовуючи матеріал підручника, випишіть у зошит посади, які зайняли названі вище особи.

.....

.....

.....

.....

► Повідомлення учня

Заслухайте повідомлення на тему «Життя та діяльність голови Генерального Секретаріату В. Винниченка» і складіть у зошиті історичний портрет цього політичного діяча.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Робота з таблицею

За матеріалом підручника заповніть таблицю «І Універсал (10 (23) червня 1917 р.)».

.....

.....

V. Домашнє завдання

П:

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 15

До уваги вчителя!

I Універсал (10 (23) червня 1917 р.)	
Причини проголошення	Відхилення Тимчасовим урядом вимог делегації УЦР на чолі з В. Винниченком про надання Україні автономії. Ініціювання II Військовим з'їздом проголошення автономії України без згоди Тимчасового уряду
Основні положення	Проголошення автономії України. УЦР — вищий державний орган влади в Україні, до скликання Всенародних Українських зборів. Заклик до населення створювати підпорядковані УЦР органи влади на місцях. Створення української державної скарбниці за рахунок спеціального податку з населення. Участь представників усіх національностей в державотворчих процесах в Україні. Необхідність розробки закону про землю, за яким право поряdkувати землю належало б виключно народові України
Результати	Фактичне перетворення ЦР на законодавчий орган. Створення першого українського уряду — Генерального Секретаріату , який складався з восьми секретарств (внутрішніх, продовольчих, військових, земельних, судових, міжнародних справ, фінансів, освіти). Голова — В. Винниченко

Роздавальний матеріал

Картка 1

1) Із праці О. Гольденвейзера «Із київських спогадів»

8 квітня в традиційній залі купецького зібрання відкрився Всеукраїнський національний з'їзд. Пам'ятаю цю залу, сповнену молодим, чужим мені за настроями й мовою натовпом. Пам'ятаю сиву голову професора М. Грушевського, який посідав центральне місце за столом президіума. Пам'ятаю його чарівну владу над усією цією неотесаною аудиторією. Досить було йому підвести руку з квіткою білої гвоздики, якою був прикрашений стіл, і зала замовкала... 8 квітня 1917 р. був перший огляд українських національних сил і перша зустріч української та російської громадськості після революції. І привітання, і поцілунки — усе це було чудово й дуже зворушливо...

2) Із праці В. Винниченка «Відродження націй»

...З'їзд став першим кроком відродження нації по шляху державності... першим каменем у будові української

державності... першим підготовчим етапом у творенні як ідей української держави, так і в частковому переведенні їх у життя...

▶ Запитання та завдання

- 1) Коли відбулася описана в джерелах подія?
- 2) Що вам відомо про авторів наведених джерел? До яких політичних сил вони належали?
- 3) Яким був авторитет М. Грушевського?
- 4) У якій атмосфері відбувався Український національний конгрес?
- 5) Використовуючи матеріал підручника, визначте, які питання розглядалися на Українському національному конгресі. Випишіть їх у зошит.
- 6) Яку оцінку діяльності конгресу дає В. Винниченко? Яке місце належало Українському національному конгресу в процесі українського державотворення? Дайте власну оцінку його діяльності.

.....
.....

Урок 15

Роздавальний матеріал

Картка 2 Із І Універсалу Української Центральної Ради

Народе Український! Народе селян, робітників, трудящого люду!

...Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою Російською, хай народ український на свої землі має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Україні дають вибрані вселюдним, рівним, прямим і тайним голосуванням Всенародні Українські Збори (Сойм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Україні, мають право видавати тільки наші Українські Збори... Ніхто краще наших селян не може знати, як порядкувати своєю землею. І через те ми хочемо, щоб після того, як буде одібрано по всій Росії поміщицькі, казенні, царські, монастирські та інші землі у власність народів, як буде видано про це закон на Всеросійському Учредительному Зібранні, право порядкування нашими українськими землями, право користування ними належало тільки нам самим... Так сказали виборні люде з усієї Землі Української. Сказавши так, вони вибрали з-поміж себе нас, Українську Центральну Раду, і наказали нам бути на чолі нашого народу, стояти за його права і творити новий лад вільної автономної України. І ми, Українська Центральна Рада, вволили волю свого народу, взяли на себе великий тягар будови нового життя і приступили до тієї великої роботи. Але Тимчасове Російське Правительство одкинуло всі наші домагання... І тепер, Народе Український, нас приневолено, щоб ми самі творили нашу долю. Ми не можемо допустити край наш на безладдя та занепад. ...І через те ми, Українська Центральна Рада, видаємо сей Універсал до всього нашого народу і оповіщаємо: однині самі будемо творити наше життя... Од сього часу кожне село, кожна волость, кожна управа повітова чи земська, яка стоїть за інтереси Українського Народу,

повинна мати найтісніші організаційні зносини з Центральною Радою... В городах і тих місцях, де українська людність живе всуміш з іншими національностями, приписуємо нашим громадянам негайно прийти до згоди й порозуміння з демократією тих національностей і разом з нами приступити до підготовки нового правильного життя... І коли ми зробимо сю підготовчу організаційну роботу, ми скличемо представників від усіх народів Землі Української і виробимо закони для неї...

А для успіху тої праці насамперед потрібні великі кошти (гроші)... І через те ми, Українська Центральна Рада, приписуємо ...накласти на людність особливий податок на рідну справу і точно, негайно, регулярно пересилати його в скарбницю Української Центральної Ради. (Ухвалено: Київ, року 1917, місяця червня числа 10)

▶ Запитання та завдання

- 1) *Визначте дату проголошення І Універсалу УЦР, запишіть її у зошит.*
- 2) *Визначте умови та причини проголошення І Універсалу УЦР.*
- 3) *Проаналізуйте основні положення цього документа, випишіть їх у зошит.*
- 4) *Визначте наслідки та історичне значення проголошення І Універсалу.*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 16

II Універсал. Загострення конфлікту між Центральною Радою з Тимчасовим урядом

Мета:	проаналізувати зміст II Універсалу, визначити причини та наслідки його укладення; охарактеризувати стосунки УЦР і Тимчасового уряду; охарактеризувати видатних діячів Української революції; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.
Очікувані результати:	порівнювати різні точки зору щодо діяльності УЦР у березні–листопаді 1917 р.
Тип уроку:	комбінований.
Поняття:	II Універсал, збройний виступ самостійників, Корніловський заколот, Демократична нарада.
Дати:	3 липня 1917 р.— II Універсал УЦР, 4–5 липня 1917 р.— збройний виступ самостійників, 4 серпня 1917 р.— «Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Тимчасового уряду на Україні», 25–30 серпня 1917 р.— Корніловський заколот, 8–15 вересня 1917 р.— з'їзд народів Росії в Києві.
Персоналії:	О. Керенський, М. Міхновський, Л. Корнілов.

I. Організаційна частина

► Повідомлення теми та очікуваних результатів

.....

.....

.....

2) **Я. Грицак:** «Без сумніву, Другий універсал був кроком назад у порівнянні з Першим...».

.....

.....

.....

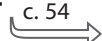
II. Актуалізація опорних знань

► **Бліцопитування**
Виконати тест № 11 посібника.

.....

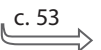
.....

.....

- 2. Збройний виступ самостійників**
- **Аналізуємо події** с. 54 (Картка 2)
 - **Завдання** (заздалегідь підготовлене на дошці)
 - У яких твердженнях ідеться про лідера самостійників М. Міхновського?
 - *Був ініціатором створення УНП*
 - *Автор праці «Відродження націй»*
 - *Очолював Генеральний Секретаріат*
 - *Очолив виступ самостійників на знак протесту проти II Універсалу*
 - У квітні 1918 р. був проголошений гетьманом України
 - *Участь у заснуванні та діяльності «Братства тарасівців»*
 - *Автор брошури «Самостійна Україна»*
-
-
-
-
-
-
-

III. Вивчення нового матеріалу

1. II Універсал Центральної Ради

► **Аналізуємо джерело** с. 53 (Картка 1)

► **Робота в парах**
Учитель наводить дві суперечливі оцінки II Універсалу. Сусіди по парті приймають ці протилежні точки зору і намагаються відстояти свою.

1) **М. Грушевський:** «Так з'явився сей великий акт, котрим закладається сама автономія України».

Урок 16

► **Проблемне завдання**

Однодумець М. Міхновського Варфоломій Євтимович так характеризував його постать: «Микола Міхновський — це українська стихія, ...лише опанована сильним та благородним інтелектом. Він був високоосвічений і досвідчений правник, ...тонкий психолог, щасливий ініціатор, видатний організатор, блискучий промовець, талановитий публіцист, розумний і тактовний керманіч, мілітарист з інтуїції, добрий знавець нашої минувшини, історичної та побутової, революціонер, як тип людини, здатної на рішучий чин. Вихований на добрій українській традиції, в українському селі, Микола Міхновський був прекрасним взірцем української расової культури, був українським аристократом у властивому значенні цього поняття».

Аргументовано доведіть або спростуйте наведене твердження.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

До уваги вчителя!

Статут Генерального Секретаріату, підготовлений УЦР (від 16.07.1917)	Тимчасова інструкція Генерального Секретаріату Тимчасового уряду (від 4.08.1917)
Генеральний Секретаріат — найвищий орган управління в Україні, який формується УЦР і відповідає перед нею	Генеральний Секретаріат — місцевий орган Тимчасового уряду, який затверджувався ним за поданням Ради
Коли УЦР висловлює недовіру Генеральному Секретаріату, він подає у відставку	Центральна Рада фактично позбавляється законодавчих прав
Влада Генерального Секретаріату поширюється на дев'ять українських губерній: <i>Київську, Волинську, Полтавську, Подільську, Херсонську, Катеринославську, Харківську, частину Чернігівської та частину Таврійської</i>	Влада Генерального Секретаріату поширюється лише на п'ять українських губерній: <i>Київську, Волинську, Подільську, Полтавську, частину Чернігівської</i>
До складу Генерального Секретаріату входять 14 секретарств: внутрішніх, фінансових, військових, продовольчих, земельних, національних справ; юстиції, освіти, торгівлі, промисловості, пошти та телеграфу, праці, шляхів сполучення	Генеральний Секретаріат втрачає секретарства: — військових справ — продовольчих справ — судових справ — шляхів сполучення — пошти і телеграфу

3. Загострення конфлікту між Центральною Радою та Тимчасовим урядом

► **Робота з таблицею**

- 1) *За допомогою таблиці проаналізуйте два документи, які спричинили загострення конфлікту між УЦР та Тимчасовим урядом.*
- 2) *Зробіть висновки про повноваження Генерального Секретаріату, визначені цими документами. Чим ви можете пояснити різницю в наданні різних обсягів повноважень Генеральному Секретаріату Центральною Радою та Тимчасовим урядом?*
- 3) *Якою, на вашу думку, мала бути реакція Центральної Ради на «Інструкцію Тимчасового уряду»? Свою відповідь обґрунтуйте.*

.....

.....

4. Корніловський заколот і Україна

► **Завдання**

Використовуючи матеріал підручника або розповідь учителя, складіть складний план відповіді на питання «Корніловський заколот і Україна».

Урок 16

5. З'їзд народів Росії в Києві

► Аналізуємо інформацію

8 вересня 1917 р. з ініціативи ЦР було скликано З'їзд народів у Києві. У його роботі брали участь представники національних організацій, які визнавали федеративний принцип організації Росії й виборювали собі автономію в її складі. На З'їзд прибуло 85 делегатів — українці, литовці, латиші, євреї, грузини, естонці, білоруси, поляки та ін. Ними було ухвалено резолюцію «Про федеративний устрій Російської республіки», у якій знайшла втілення федеративна теорія українських мислителів — Грушевського, Франка та ін.

1) Поясніть значення терміна «федерація», зане- сьть його до словника в зошиті.

- 2) Проаналізуйте склад учасників З'їзду, зробіть висновок.
- 3) Чому М. Грушевський пізніше назвав цю подію «золотими снами народів»?
- 4) Спрогнозуйте реакцію Тимчасового Уряду на цю подію.

IV. Домашнє завдання

П:

СР: Самостійно опрацювати питання «Демократична нарада і позиція Центральної Ради».

ІВЗ: Підготувати повідомлення за темами «Життя та діяльність Ю. Медведєва», «Життя та діяльність Ф. Сергєєва (Ар- тема)».

Роздавальний матеріал

📄 Картка 1

Громадяне землі Української
...Временне правительство, стоячи на сторожі завойованої революційним народом волі, визнаючи за кожним народом право на самоозначіння і відносячи остаточне встановлення форми його до Учредительного Зібрання,— простягає руку представникам Української демократії — Центральній Раді,— і закликає, в згоді з ним, творити нове життя України на добро всієї революційної Росії.

...Українська Центральна Рада, обрана Українським народом через його революційні організації, незабаром поповниться на справедливих основах представниками інших народів, що живуть на Україні...

...Генеральний Секретаріат... буде представлений на затвердження Временного Правительства...

...Вважаючи, що утворення краю органу Временного Правительства на Україні забезпечує бажане наближення управління краєм до потреби місцевої людності в можливих до Учредительного Зібрання межах, і визнаючи, що доля всіх народів Росії міцно зав'язана з загальними здобутками революції, ми рішуче ставимось проти

замірів самовільного здійснення автономії України до Всеросійського Учредительного Зібрання.

Що торкається комплектування військових частей, то для цього Центральна Рада матиме своїх представників при кабінеті Військового Міністра, при Генеральнім Штабі і Верховному Головнокомандуючому, які будуть брати участь в справах комплектування окремих частин виключно українцями, поєднанню Військового Міністра, буде являться з технічного боку можливим без порушення боєспособности армії...

У Києві, 1917 року, липня 3-го дня.

► Запитання та завдання

- 1) Коли було укладено II Універсал?
- 2) Використовуючи матеріал підручника та розповідь учителя, назвіть події, які передували укладенню цього документа.
- 3) Назвіть та проаналізуйте основні положення цього документа. Зробіть висновки.
- 4) Чому II Універсал УЦР називають компромісом? У чому полягає суть цього компромісу?

Урок 16

Роздавальний матеріал

Картка 2

1) Із плану дії 2-го Українського полку імені П. Полуботка

Ми, українці-козаки, не хочемо мати свободи тільки на папері або пів свободи. По проголошенні I Універсалу (ми II Універсалу не визнаємо) ми приступаємо до заведення порядку на Україні. Задля цього ми всіх росіян і ренегатів, які гальмують українську роботу, скидаємо з їх постів силою, не рахуючись із російським урядом. Визнаючи Центральну Раду за свій найвищий уряд, ми поки що виганяємо зрадників без її відома. Коли все опануємо силою, тоді цілком підпорядкуємось Центральній Раді

2) Із газети «Киевская мысль» про виступ самостійників

...У ніч на 5 липня група українців-солдатів самочинно захопила арсенал зі зброєю... Озброївшись, виставила охорону біля державних урядових установ... Генеральний Секретаріат Центральної ради вжив термінових та рішучих заходів по встановленню порядку в місті. Частина повсталих заарештована, інша під впливом

таких дій уряду полишає фортецю та арсенал. Під охорону ці об'єкти бере на себе полк ім. Б. Хмельницького. У справі наведення порядку в місті Секретаріат співпрацює з усіма громадськими об'єднаннями та Радою робітничих і солдатських депутатів.

▶ Запитання та завдання

- 1) Якими подіями був викликаний виступ самостійників? Коли він відбувся?
- 2) Хто його очолив?
- 3) Якою була реакція УЦР на ці події?
- 4) Якими були результат та наслідки виступу самостійників?
- 5) Дайте власну оцінку цій події.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Для нотаток

.....

.....

.....

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Мета: узагальнити й систематизувати знання за темою.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань.

I. Організаційна частина

II. Узагальнення знань

► Завдання

Сучасні українські історики зазначають, що «створені руками європейських політиків два воєнні угруповання стали прологом до тривалого протистояння в Європі».

- 1) Визначте, про які два воєнні угруповання йдеться в наведеній цитаті.
- 2) Складіть схему, указавши назви двох воєнно-політичних блоків, що брали участь у Першій світовій війні, та назви країн-членів цих блоків. Підкресліть країни, до складу яких входили українські землі. Зробіть власний прогноз щодо долі українців під час війни.

► Проблемні завдання

1. Дослідник Л. П. Нагорна стверджувала: «Щодо України, то за будь-якого розкладу сил у війні вона була приречена на те, щоб опинитися між молотом і ковадлом. На перетині різноспрямованих економічних, геополітичних та інших інтересів вона була надто ласим шматком для будь-якого хижака».

Доведіть або спростуйте наведену думку. Намалюйте схему, яка б відображала плани воюючих сторін щодо України.

► Аналізуємо ситуацію

Німецькі геополітики ще до початку війни планували використовувати «українську карту» в нових переділах світу. Україні в цих планах належала роль головного знаряддя зруйнування російської гегемонії на Сході Європи. Німецький публіцист П. Рорбах писав: «Хто володіє Києвом, той має ключ до Росії».

У чому полягала суть «українського питання» напередодні Першої світової війни? Чи враховувалися інтереси українців, коли великі

держави намагалися розіграти «українську карту»? Поясніть, як ви зрозуміли вислів німецького публіциста П. Рорбаха.

2. Охарактеризуйте воєнні дії на території України на початковому етапі війни. Доведіть або спростуйте твердження про те, що «початок війни обернувся для населення Галичини неймовірними випробуваннями і стражданнями».
3. У березні 1917 р. в Україні розпочалася революція. Один з її лідерів — М. Грушевський бачив такі завдання, що стояли перед українською революцією: «Велика хвиля визволення поставила перед українським народом великі завдання. Треба було забезпечити волю України, відновити її стале народовладдя, право народу самими правити всіма справами. Діло велике, час такий, якого не було від часів Хмельниччини... Треба було відложити все інше, а взятися до сього діла — до забезпечення політичних прав українського народу й інтересів його трудящого люду».

- 1) Визначте основні завдання, що стояли перед українською революцією.
- 2) Чи правомірним, на вашу думку, є порівняння подій березня 1917 р. в Україні з добою Хмельниччини? Свою відповідь обґрунтуйте.

► Аналізуємо події

3—4 березня в Києві було створено Українську Центральну Раду (УЦР). Один із лідерів української революції В. Винниченко так оцінив ці події: «Це був вислів усієї нації. Це було не тільки координоване, сполучене співробітництво всіх українських партій і впливових організацій, а виразний, необхідний прояв української нації... Це був центр, до якого радіусом стікались усі хилитання пробудженої національної енергії; з усіх куточків, з усіх великих і малих пунктів животворіння національного організму простягались до центру нерви нації».

Урок 17

Дайте визначення поняття «Центральна Рада». Прокоментуйте наведену думку. Дайте власну оцінку цій події.

► Аналізуємо статистичні дані

Голова УЦР М. Грушевський згадував, що в червні 1917 р. до складу Центральної Ради входило 586 делегатів, із них 212 — представники селянства, 132 — солдати і 100 — робітники.

Як наведені цифри характеризують соціальний склад Центральної Ради? Про що це свідчить?

► Аналізуємо історичні події

1. 5—8 травня 1917 р. відбувся I Всеукраїнський військовий з'їзд. На закритому засіданні його делегати ухвалили запропоновану С. Петлюрою резолюцію про «націоналізацію армії».

Охарактеризуйте процес формування української армії. Дайте власну оцінку цього явища.

2. 6—8 квітня в Києві відбувся Український Національний конгрес. В. Винниченко так оцінив ці події: «Дійсно, Конгрес був першим кроком відродження нації по шляху державності. Будучи одночасно сильним організуючим і агітаційним засобом, він став першим підготовчим етапом у творенні як ідеї української держави, так і частковому переведенню її в життя».

Які основні питання були розглянуті на цьому конгресі? Які шляхи їх вирішення були запропоновані? Прокоментуйте наведену думку. Дайте власну оцінку цієї події.

3. 5—8 травня 1917 р. відбувся I Всеукраїнський військовий з'їзд. На закритому засіданні його делегати ухвалили запропоновану С. Петлюрою резолюцію про «націоналізацію армії».

Охарактеризуйте процес формування української армії. Дайте власну оцінку цього явища.

4. У червні 1917 р. Центральна Рада проголосила свій I Універсал. Дослідники В. Верстюк та Т. Осташко відзначали, що ця подія «спричинила високе піднесення духу нації, ще міцніше об'єднала її».

Дайте визначення поняття «універсал». З'ясуйте історичне значення I Універсалу. Складіть план першочергових державотворчих заходів, які, на вашу думку, повинна була

втілити в життя Центральна Рада після проголошення I Універсалу.

5. У липні 1917 р. Центральна Рада проголосила свій II Універсал, у якому було досягнуто компроміс між Тимчасовим урядом та Центральною Радою. В історичній літературі часто можна зустріти думку, що II Універсал був кроком назад, порівняно з I Універсалом.

Аргументовано доведіть або спростуйте наведену думку. Чи міг компроміс, досягнутий в II Універсалі, бути довготривалим? Свою відповідь обґрунтуйте. Дайте власну оцінку цьому документу.

6. У листі до Є. Чикаленка влітку 1917 р. В. Винниченко писав: «Справи в нас, як Вам відомо із газет, стоять добре. І добре, і погано. Добре, що вистачило сил, уміння і такту й іншого досягти того, що досягено. Але погано, що, здається, не вдержимо. А не вдержимо через те, що наша чорна сотня, міхновщина, вибиває нам із рук досягнене. Ви, мабуть, уже читали про виступ юрби, що зве себе «полком ім. Гетьмана Полуботка».

Визначте, про яку подію писав у листі В. Винниченко. Проаналізуйте причини, перебіг та наслідки цієї події. Відповідь подайте у вигляді таблиці.

► Робота з джерелами с. 57

III. Підсумки уроку

IV. Домашнє завдання

ТЗ:

1. Напишіть сценарій документального фільму «Воєнні дії на території України в 1915—1917 рр.»
2. 16 травня УЦР відрядила до Петрограда делегацію на чолі з В. Винниченком. Уявіть себе учасником цієї делегації. Напишіть звіт про цю подію за планом:
 - 1) Передумови переговорів.
 - 2) Мета української і російської сторін.
 - 3) Причини невдачі переговорів.
 - 4) Вплив переговорів на подальші події в Росії та Україні.

Урок 17

Роздавальний матеріал

Картка 1

Зі статуту Генерального Секретаріату

Діяльність Генерального Секретаріату зазначається тимчасово такими головними пунктами:

1. Найвищим краєвим органом управи на Україні є Генеральний Секретаріат Української Центральної Ради, який формується Центральною Радою, відповідає перед нею і затверджується тимчасовим урядом.
2. Центральна Рада затверджує Генеральний Секретаріат у цілості, висловлює йому довіру.
3. В склад Генерального Секретаріату входить 14 генеральних секретарів, а саме секретарі: у справах внутрішніх, фінан-

сових, військових, харчових, земельних, юстиції, освіти, національних, торгу, промисловості, почти й телеграфу, праці, доріг, генеральний контролер і генеральний писар...

4. Всі урядові органи на Україні підлягають владі Генерального Секретаріату...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Картка 2

Із Тимчасової інструкції Тимчасового уряду для Генерального Секретаріату України

1. На час вирішення справи про місцеве самоврядування Установчими зборами... вищим органом тимчасового уряду є Генеральний Секретаріат, котрого призначає тимчасовий уряд по пропозиціях Центральної ради.
2. Уповноваження Генерального Секретаріату поширюються на губернії: Київську, Волинську, Подільську, Полтавську і Чернігівську...
3. Генеральний Секретаріат складається з генеральних секретарів по відомствах: а) внутрішніх справ, б) фінансів, в) хліборобства, г) освіти, д) торгу і промисловості, е) праці, а також секретаря по національних справах і генерального писаря... З числа секретарів не менше чотирьох повинні бути заміщені з осіб, які не належать до української національності.

4. Генеральний Секретаріат розглядає, розробляє й подає на затвердження тимчасового уряду проекти, що торкаються життя краю і його врядування.

▶ Запитання та завдання

- 1) Порівняйте тексти наведених джерел.
- 2) Зробіть висновки про повноваження Генерального Секретаріату, визначені цими документами. Чим ви можете пояснити різницю в наданні різних обсягів повноважень Генеральному Секретаріату Центральною Радою та Тимчасовим урядом?
- 3) Визначте наслідки видання «Тимчасової інструкції...».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Мета: визначити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу.

Тип уроку: урок контролю і корекції знань, навичок і вмінь

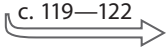
I. Організаційна частина

► **Повідомлення мети уроку та очікуваних результатів**

Учитель пояснює учням правила виконання роботи, відповідає на запитання, що в них виникли. Роздає учням заздалегідь підготовлені та роздруковані завдання, які за своєю формою нагадують завдання зовнішнього незалежного оцінювання. Ці завдання пропонуються у двох варіантах.

.....
.....

II. Виконання тестових завдань

1. Тестова контрольна робота с. 119—122
2. Урок тематичного оцінювання можна також провести за посібником: **Святокум О.Є. Історія України. 10 клас: Комплексний зошит для контролю знань.**— Вид-во «Ранок».— 2010.

Для нотаток

.....
.....
.....
.....

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

.....
.....
.....

III. Підсумки уроку

.....
.....
.....
.....

IV. Домашнє завдання

- **Відповіді:**
- I варіант:** 1Г; 2Б; 3Б; 4В; 5А; 6А; 7В; 8Б; 9Г; 10В; 11. 1Д, 2Г, 3Б, 4А; 12. В, Г, А, Б
- II варіант:** 1Б; 2В; 3А; 4Г; 5Г; 6А; 7А; 8Б; 9В; 10В; 11. 1Д, 2Г, 3А, 4Б; 12. В, Г, Б, А

Урок 19

Проголошення УНР. Початок установлення більшовицької влади в УНР

Мета:	охарактеризувати соціально-економічне становище, настрої населення періоду визвольних змагань; проаналізувати III Універсал УЦР, визначити причини і наслідки його проголошення; охарактеризувати перебіг Всеукраїнського з'їзду Рад; проаналізувати початок установлення більшовицької влади в УНР; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.
Очікувані результати:
Тип уроку:	засвоєння нових знань.....
Поняття:	більшовицький переворот, УНР, Раднарком, ультиматум, Всеукраїнський з'їзд рад, радянська влада, ЦВК рад України, Народний Секретаріат.
Дати:	25 жовтня 1917 р.— більшовицький переворот в Петрограді; 7 листопада 1917 р.— III Універсал УЦР, проголошення УНР; 3 грудня 1917 р.— маніфест РНК до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної Ради; 4—6 грудня 1917 р.— Всеукраїнський з'їзд рад у Києві; 12 грудня 1918 р.— проголошення радянської влади в Україні на з'їзді Рад у Харкові.
Персоналії:	М. Грушевський, В. Винниченко, В. Ленін, Ю. Медведєв, В. Затонський, Ф. Сергєєв (Артем).

I. Організаційна частина

.....
.....
.....

Депутатів, які являються тільки частиною зорганізованої революційної демократії, Українська Центральна Рада через це висловлюється проти повстання в Петрограді.

II. Актуалізація опорних знань

- ▶ **Бліцопитування**
Виконати тест № 13 посібника.
.....
.....
.....

2) Заява Генерального Секретаріату про невизнання Раднаркому урядом усієї Росії

Генеральний Секретаріат не визнає Народних Комісарів правительством усієї Росії, бо сила їх тільки серед певної частини великоруської демократії. Народи ж Сибіру, Поволжя, Кавказу, Криму, Дону, України, Бессарабії, Білорусії не визнають Народних Комісарів правительством Росії.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Проголошення УНР

- ▶ **Аналізуємо ситуацію**

1) Із резолюції Центральної Ради щодо повстання більшовиків у Петрограді

Визнаючи, що влада як у державі, так і в кожному окремім краю, повинна перейти до рук усієї революційної демократії, уважаючи недопустимим перехід усієї влади виключно до рук Рад Робітничих і Солдатських

Чому Центральна Рада не визнала більшовицького перевороту в Петрограді? Чи виправданою, на вашу думку, була така реакція УЦР? Чим було зумовлене невизнання Українською Центральною Радою Раднарком урядом усієї Росії? Чи переконливою була аргументація УЦР?
.....
.....
.....
.....
.....

Урок 19

▶ Робота з джерелом с. 61

.....
.....
.....

▶ Проблемне завдання

Порівняйте основні положення I, II та III Універсалів УЦР. Зробіть висновок про те, як еволюціонували погляди Центральної Ради щодо відносин між Україною й Росією та власного державотворення.

.....
.....
.....
.....

2. Ультиматум Раднаркому РСФРР Центральної Ради

▶ Робота з підручником

За матеріалом підручника, проаналізуйте зміст ультиматуму Радянської Росії Центральної Раді і дайте відповіді на запитання:

- 1) У чому більшовики звинувачували УЦР? Чи справедливіми, на вашу думку, були ці звинувачення?
- 2) Як ви гадаєте, визнання УНР та її права на відокремлення від Росії — це політичне переконання більшовиків чи їх тактичний маневр?
- 3) Поміркуйте, чи могла Центральна Рада виконати умови ультиматуму і залишитися при владі.
- 4) Дайте власну оцінку наведеного документа.
- 5) Спрогнозуйте реакцію УЦР на цей документ. Використовуючи матеріал підручника, з'ясуйте відповідь Генерального Секретаріату на ультиматум Раднаркому.
- 6) Яку роль відіграв цей документ у розв'язанні Першої війни Радянської Росії проти УНР?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Всеукраїнський з'їзд Рад у Києві. Проголошення радянської влади в Україні на з'їзді Рад у Харкові

▶ Робота з джерелами с. 62

.....
.....
.....

▶ Повідомлення учня

Заслухайте повідомлення на тему «Життя та діяльність Ю. Медведєва» та «Життя та діяльність Ф. Сергєєва (Артема)».

.....
.....
.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

▶ Робота з таблицею

Користуючись матеріалом підручника заповніть таблицю «III Універсал (7 (20) листопада 1917 р.)», указавши причини проголошення, основні положення та результати.

.....
.....
.....

V. Домашнє завдання

- П:
- ТЗ:
1. 25 жовтня 1917 р. відбувся більшовицький переворот. Спираючись на розповідь учителя і матеріал підручника, напишіть статтю про цю подію: I варіант до української газети «Рада»; II варіант — до більшовицької газети «Правда».
 2. Напишіть твір-роздум на тему «III Універсал — етап державотворення чи розрив відносин із Росією?»

.....
.....
.....

☞ **Картка 1**
Із III Універсалу
Української Центральної Ради

Народе український і всі народи України!

Тяжка й трудна година впала на землю Російської Республіки. На півночі в столицях іде межусобна й кривава боротьба. Центрального правительства нема й по державі ширяться безвластя, безлад і руїна. Наш край так само в небезпеці...

Ми, Українська Центральна Рада... оповіщаємо:

Однині Україна стає Українською Народною Республікою. Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб уся Республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів. До Установчих Зборів України вся власть творити лад на землях наших, давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, і нашому правительству — Генеральному Секретаріатові України. ...До території Народної Української Республіки належать землі, заселені в більшості українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Остаточне визначення границь Української Народної Республіки, як щодо прилучення частин Курщини, Холмщини, Вороніжчини, так і сумежних губерен і областей, де більшість населення Українське... Однині на території Української Народної Республіки існує право власності на землі поміщицькі та інші землі нетрудових хазяйств сільськогосподарського значення, а також на удільні, кабінетні та церковні землі — касується. ...На території Народної Республіки України від сього дня встановлюється по всіх підприємствах вісім годин праці... Приписуємо Генеральному Секретарству праці від сього дня разом із представництвом від робітництва встановити державну контролю

над продукцією України... четвертий рік на фронтах ллється кров і гинуть марно сили всіх народів світу ...ми, Українська Центральна Рада, станемо твердо на тому, щоб мир було встановлено якнайшвидше... Однині на землі Республіки Української смертна кара касується. Усім ув'язненим і затриманим за політичні виступи, зроблені до сього дня, як уже засудженим, так і незасудженим, а також і тим, хто ще до відповідальності не потягнений, дається повна амністія. Про се негайно буде виданий закон. Суд на Україні повинен бути справедливий, відповідний духові народу... Генеральному Секретарству Внутрішніх Справ приписуємо: Ужити всіх заходів до закріплення й поширення прав місцевого самоврядування, що являються органами найвищої адміністративної влади на місцях... Так само в Українській Народній Республіці має бути забезпечено всі свободи, здобуті всеросійською революцією: свободу слова, друку, віри, зібраннів, союзів, страйків, недоторканості особи і мешкання, право і можливість уживання місцевих мов у зносинах з усіма установами ...народом великоруському, єврейському, польському й иншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їм права і свободи самоврядування в справах їх національного життя...

► **Запитання та завдання**

- 1) Коли та за яких умов було проголошено III Універсал? Які події в Росії вплинули на рішення Центральної Ради?
- 2) На яку територію поширювалася юрисдикція УНР?
- 3) Які соціально-економічні заходи були запропоновані в цьому документі?
- 4) У чому ви вбачаєте прогресивність заходів Центральної Ради, а в чому — її прорахунки?
- 5) Визначте історичне значення проголошення III Універсалу.

Урок 19

Роздавальний матеріал

Картка 2

1) Із резолюцій з'їзду Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів у Києві (4—6 грудня 1917 р.)

Вважаючи ультиматум Ради Народних Комісарів замахом проти Української Народної Республіки, виходячи з того, що заявлені в ньому домагання брутално порушують право українського народу на самовизначення та на вільне будування форм свого державного життя,— Всеукраїнський з'їзд рад селянських, робітничих та солдатських депутатів стверджує, що централістичні заміри теперішнього московського [великоруського] правительства, доводячи до війни між Московщиною та Україною, загрожують дорешти розірвати федеративні зв'язки, до яких прямує українська демократія. ...з'їзд рад селянських, робітничих та вояцьких депутатів України вважає переобрання Центральної Ради невчасним і непотрібним. ...З'їзд рад селянських, робітничих та вояцьких депутатів України висловлює на цьому шляху Центральній Раді своє цілковите довір'я і обіцяє їй свою рішучу піддержку.

▶ Запитання та завдання

- 1) За яких умов було зібрано Всеукраїнський з'їзд рад у Києві?
 - 2) Якою була мета більшовиків на з'їзді Рад у Києві? Чи вдалося їм досягти цієї мети?
 - 3) Якою була позиція з'їзду щодо відповіді Генерального Секретаріату Раднаркому?
 - 4) Про що свідчить рішення з'їзду про довіру та підтримку Центральної Ради?
-
-
-
-
-
-

2) Із резолюції «Про організацію влади на Україні», прийнятої I Всеукраїнським з'їздом рад у Харкові (11—12 грудня 1917 р.)

Влада на території Української республіки віднині належить виключно радам робітничих, солдатських і селянських депутатів; на місцях — повітовим, міським, губернським і крайовим радам, а в центрі — Всеукраїнському з'їздові рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, його Центральному виконавчому комітетові й тим органам, що він їх утворить. Україна проголошується республікою рад. Тимчасовому Центральному виконавчому комітетові... доручається негайно поширити на території Української республіки всі декрети й розпорядження робітничо-селянського уряду федерації, що мають загальне для всієї федерації значення, — про землю, про робітничий контроль над виробництвом, про цілковиту демократизацію армії; оголосити недійсними всі розпорядження Ради й Секретаріату.

▶ Запитання та завдання

- 1) Поміркуйте, чому саме Харків стає головним більшовицьким центром в Україні в грудні 1917 — січні 1918 р. Наскільки самостійними були дії більшовиків України, які домагалися встановлення радянської влади? Де розроблялися плани встановлення радянської влади в Україні?
 - 2) Якими були рішення Всеукраїнського з'їзду рад у Харкові? Чи можна вважати їх легітимними? Чому? Спрогнозуйте наслідки проголошення радянської влади на з'їзді рад у Харкові.
-
-
-
-
-
-

Мета: проаналізувати положення IV Універсалу УЦР, визначити причини і наслідки його проголошення; охарактеризувати перебіг Першої війни радянської Росії проти УНР; проаналізувати заходи більшовиків на загарбаній території; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: суверенітет, незалежність УНР, радянізація, червоний терор.

Дати: 26—29 грудня 1917 р.— встановлення більшовицької влади в Катеринославі; 6 січня 1918 р.— початок наступу Червоної армії на Київ; 9 січня 1918 р.— IV Універсал УЦР; 16 січня 1918 р.— бій під Крутами; 26 січня 1918 р.— вступ військ М. Муравйова до Києва; 30 січня 1918 р.— переїзд Народного Секретаріату з Харкова до Києва.

Персоналії: М. Грушевський, М. Муравйов, Ю. Медведєв, В. Затонський, Ф. Сергєєв (Артем).

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

► Бліцопитування

Виконати тест № 14 посібника.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Війна радянської Росії проти УНР

► Робота з картою

Простежте на карті (в атласі) напрямки загального наступу загонів червоної гвардії.

► Робота з хронологічною таблицею

Спираючись на розповідь учителя, матеріал підручника та використовуючи карту, заповніть таблицю «Перша війна радянської Росії проти УНР» (див. с. 64).

► Проблемне завдання

Український письменник-емігрант У. Самчук дав таку оцінку захисникам Крут: «Це був порив душі й серця, зов національного інстинкту. Це було непереможне хотіння, хай проти всіх сил світу вписати на сторінках історії щось таке, що в прийдешньому дасть

зачинну точку для нової організованої та вдосконаленої боротьби».

- 1) Чи поділяєте ви думку дослідника? Свою відповідь аргументуйте.
- 2) Як ви гадаєте, чи справдився прогноз У. Самчука про те, що вчинок захисників Крут «в прийдешньому дасть зачинну точку для нової організованої та вдосконаленої боротьби»?
- 3) Використовуючи матеріал підручника, намалюйте схему бою під Крутами.

2. Проголошення незалежності УНР

► Робота з джерелом с. 66 →

3. Перша спроба радянізації України

► Аналізуємо інформацію

1) Українські соціал-демократи (ліві) про політику більшовиків в Україні наприкінці 1917 — на початку 1918 р.

Ми саме на практиці знаємо, що є завоювання України СРСРом. Ми пережили цілу вакханалію нищення всіх ознак української нації, топтання портретів Шевченка, розстрілів за українське посвідчення і за українську мову. Ми добре пам'ятаємо плакати з написом «смерть буржуям и украинцам», ми знаємо факти, як місцеві совдепи закликали до себе вчителів українознавства

Урок 20

в середніх школах і обвинувачували їх у тому, що вони викладають «контрреволюційну дисципліну».

2) Історик Я. Грицак про політику більшовиків в Україні

Прийшовши до влади в період значної дезорганізації суспільства, більшовики своїми методами терору та насильства досить скоро ще більше ускладнили ситуацію, перетворивши Україну на антибільшовицький фронт.

- 1) Використовуючи наведену інформацію та матеріал підручника, охарактеризуйте першу спробу радянізації України. Випишіть у зошит основні заходи більшовиків. Дайте їх власну оцінку.
- 2) Аргументовано доведіть або спростуйте твердження: «Більшовицька влада в Україні була встановлена шляхом жорстокого насильства». Дайте визначення поняття «червоний терор».

3) Визначте причини швидкого перетворення України «на антибільшовицький фронт».

.....

.....

.....

.....

.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

.....

.....

.....

.....

.....

.....

До уваги вчителя!

Перша війна радянської Росії проти УНР

Передумови війни	
04.12.1917 р.	Посилення зовнішньополітичного тиску («Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради», підписаний В. Леніним і Л. Троцьким)
05.12.1917 р.	Відхилення більшовицького ультиматуму Генеральним Секретаріатом УНР
12.12.1917 р.	Проголошення радянської влади в Україні на з'їзді Рад у Харкові
Хід воєнних дій	
09.12.1917 р.	Захоплення <i>Харкова</i> російськими військами під командуванням В. Антонова-Овсієнка
17.12.1917 р.	Маніфест ЦВК рад України про повалення влади УЦР і Генерального Секретаріату
25.12.1917 р.	Початок загального наступу більшовицьких військ, які діяли у складі кількох армійських груп
25.12.1917 р.	Захоплення <i>Катеринослава</i> , у якому під керівництвом більшовицького ревкому почалося повстання, підтримане загонами з Москви, Петрограда й Донбасу
12.1917 — 01.1918 р.	Захоплення більшовиками <i>Олександрівська, Одеси, Миколаєва, Херсона, Маріуполя</i>
16.01.1918 р.	Більшовицьке повстання в <i>Києві</i> на заводі «Арсенал»; бій під Крутами
26.01.1918 р.	Мала Рада і Рада Народних Міністрів залишила Київ
30.01.1918 р.	Вступ більшовицьких військ до Києва
Результат	Захоплення більшовицькими військами Лівобережної України і Криму

Урок 20

V. Підбиття підсумків уроку

Самостійно зробіть висновки про вивчені на уроці події.

► Робота із художнім твором

Чуй, Український мій Народе!
 І про долю дбай!
 Нині став ти син свободи,
 Правда й воля сонцем сходить
 Славно на весь край!..
 Вічно дітям України,
 Наших всіх земель:
 В щасті жить для Батьківщини!
 Прапор волі на вершини
 Винеси Святий,
 В Правді жить в своїй Державі —
 Бог так нам звелів.
 Хай Тризуб ясніє в славі!
 Хай в добрі, у спільній лаві
 Київ йде і Львів!

(М. Галичка «22 січня 1918 р. в столиці України»)

- 1) Про яку подію йдеться в поезії М. Галичка?
- 2) Яким було сприйняття цієї події автором поезії? Як до неї поставилися пересічні українці?

3) Визначте історичне значення описаної в поезії події.

.....

.....

.....

.....

.....

VI. Домашнє завдання

II:

.....

.....

ІВЗ: Підготувати короткі довідки про О. Севрюка, керівника делегації радянської Росії Л. Троцького, австрійського дипломата О. Черніна.

.....

.....

.....

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Мета: визначити причини, зміст та наслідки укладення мирного договору у Брест-Литовську між УНР і Німеччиною та її союзниками; проаналізувати вступ військ Німеччини та Австро-Угорщини на територію УНР; охарактеризувати політику окупантів щодо України; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: Брест-Литовський мирний договір, Конституція УНР, президент.

Дати: 27 січня (9 лютого) 1918 р.— Брест-Литовський мирний договір між УНР і державами німецько-австрійського блоку; 18 лютого 1918 р.— початок наступу німецьких військ на Східному фронті; 3 березня 1918 р.— підписання Брестського мирного договору між РСФРР і Німеччиною; 7 березня 1918 р.— повернення УЦР до Києва.

Персоналії: С. Голубович, О. Чернін, Л. Троцький.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

► Бліцопитування

Виконати тест № 14 посібника.
 Запитання.

Пригадайте, за яких умов розпочалися переговори УНР із державами німецько-австрійського блоку.

.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Мирний договір у Брест-Литовську між УНР і державами німецько-австрійського блоку

► Пошук інформації

Зі спогадів О. Севрюка

Переговори добігали вже кінця. Власне кажучи, вони вже скінчилися, бо в усіх спірних питаннях досягли згоди й треба було тільки

порозумітися щодо редакції деяких статей договору... 6 січня ми заснули з легшим серцем, бо нарешті нібито вдалося переконати графа Черніна в тому, що Центральна Рада все ще в Києві, і він остаточно згодився підписати мир. «Остаточно?!» За весь короткий час нашого знайомства ми кілька разів мали вже нагоду переконатися, що в лексиконі графа,— одного з останніх магиканів старої австрійської аристократії й салонного дипломата — цього слова не повинно б бути. Отож 7-го вранці почув я враз від нього телефоном, що він вирішив — і Троцький із цим погодився! — послати на Україну комісію з метою встановити, чи дійсно в Києві все ще існує влада Центральної Ради... Минуло кілька годин. Враз знову при телефоні Чернін.— Пане Севрюк! З комісії нічого не вийде. Той Троцький, що вранці годився, тепер уже відмовився дати свого делегата... Решта дня 7-го і весь день 8 лютого пройшли на останні приготування. Почалось 9-го лютого... Коли ми увійшли в залу, світло й магній осліпили нас; затріскотіли фотографічні й фільмові апарати. Ми на хвилинку спинилися. Всі делегати стояли коло своїх місць, інші кількома рядами за ними; повна вщерть зала; військові форми всіх ґатунків зброї з усіх армій Центральных Держав,— золото і срібло, медалі, різнокольорові стяжки... Після двох коротким промов... урочисто перейшли до підписання договору. З представників Центральных Держав першим

Урок 21

підписав фон Кільман. Перший на першому міжнародному акті Незалежної України підписав я, після мене М. Любинський і М. Левитський...

► **Повідомлення учнів**

Заслухайте короткі довідки про автора джерела О. Севрюка, керівника делегації радянської Росії Л. Троцького, австрійського дипломата О. Черніна.

.....
.....
.....

► **Запитання**

- 1) Про яку подію йдеться у спогадах О. Севрюка?
- 2) Як проходили переговори між українською делегацією та представниками німецько-австрійського блоку? Чим ускладнювався їх перебіг?
- 3) Коли було підписано згаданий у спогадах договір? У якій обстановці відбувалося підписання договору?
- 4) Поясніть, чому укладення цієї угоди мало велике значення для молодої Української держави.

.....
.....
.....
.....

► **Робота з картою**

Порівняйте за допомогою карти (атласу) кордони УНР за умовами Брест-Литовського договору із кордонами сучасної України. Зробіть висновки.

.....
.....
.....
.....

► **Робота з джерелом** с. 70 (Картка 1)

.....

2. Вступ військ Німеччини та Австро-Угорщини на територію УНР

► **Робота з картою**

Простежте на карті (в атласі), як відбувалося звільнення українських територій від більшовиків за допомогою австро-угорських військ.

.....
.....

► **Робота з підручником**

Випишіть основні заходи УЦР після повернення до Києва. Розкрийте суть останніх рішень Центральної Ради.

.....
.....
.....
.....

► **Робота з джерелом** с. 70 (Картка 2)

► **Аналізуємо інформацію**

☐ **Із «Київських спогадів» О. Гольденвейзера**

...Німці з першого дня не ховали своїх намірів. Згідно з домовленістю, вони повинні були отримати з України 60 млн пудів зерна, 400 млн штук яєць, 2,75 млн пудів великої рогатої худоби (живою вагою), 3 млн пудів цукру, а також регулярно їм мали постачатись овочі, фураж, руди... Для забезпечення цих поставок їм потрібно було «встановити лад» в Україні... Німці намагались організувати експорт товарів у широкому масштабі... У Києві відкривались контори різних торговельних організацій... І хоча їм не вдалося вивезти тієї кількості продовольства, на яку вони розраховували, усе ж у перші місяці вони були на вершині своєї могутності... Вони не могли терпіти всього того, що йшло в розріз із їхніми планами... І тому окупаційній владі досить скоро довелося втрутитись у наші внутрішні справи... Рада номінально полишалась верховним органом української державності. Але з моменту приходу німецьких військ вона фактично не мала ні влади, ні впливу...

Урок 21

Роздавальний матеріал

☞ Картка 1 Із мирного договору між УНР і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною (9 лютого 1918 р.)

Тому, що Український Народ у протягу сучасної світової війни проголосив себе незалежним і виразив бажане повернути мирний стан між Українською Народною Республікою і державами, що перебувають у війні з Росією, постановили правительства Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини заключити мировий договір із правительством Української Народної Республіки... Українська Народна Республіка з одної і Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина з другої сторони заявляють, що воєнний стан між

ними покінчений. Сторони, що заключають договір, зрікаються взаємно звороту їх воєнних коштів, себто державних видатків на проваджене війни, як також звороту їх воєнних шкіл... Воєнні полонені з обох сторін будуть відпущені до дому... Сторони, які заключають договір, зобов'язуються взаємно нав'язати негайно господарські зносини і устроїти обміну товарів на підставі слідуючих постанов: До 31 липня біжучого року треба буде переводити взаємну обміну лишків найважливіших сільськогосподарських і промислових виробів для покриття біжучих потреб.

► Запитання та завдання

На яких умовах було підписано мир між УНР та країнами Четвертого союзу?

☞ Картка 2 Із Конституції Української Народної Республіки (29 квітня 1918 р.)

- Відновивши своє державне право, яко українська Народна Республіка, Україна... проголосила себе і нині є державою суверенною, самостійною і ні від кого незалежною.
- Суверенне право в Українській Народній Республіці належить народові України, себто громадянам УНР всім разом.
- Це своє суверенне право народ здійснює через Всенародні Збори України.
- Територія УНР неподільна, і без згоди Всенародних Зборів у 2/3 голосів присутніх членів не може відбутися ніяка зміна в границях Республіки...
- Націям України УНР дає право на впорядкування своїх культурних прав у національних межах. ...
- Громадяне в УНР рівні у своїх громадянських і політичних правах. Уродження, віра, національність, освіта, майно, оподаткування не дають ніяких привілеїв у них. Ніякі титули в актах і діловодстві УНР вживатися не можуть.

- Громадянин УНР і ніхто інший на території її не може бути покараний смертю...
- Домашнє огнище признається недоторканим...
- Установлюється листова тайна...
- Громадянин УНР і ніхто інший на території її не може бути обмежений в правах слова, друку, сумління, організації, страйку, скільки він не переступає при тім постанов карного права.

► Запитання та завдання

- За яких умов було затверджено Конституцію УНР?*
- Доведіть, що Конституція УНР мала демократичний характер.*
- Поміркуйте, чи можливо було за тих політичних умов реалізувати одне з головних положень цього документа: «Україна... є державою суверенною, самостійною і ні від кого незалежною».*
- Чому Конституцію УНР не було втілено в життя?*

Мета: визначити причини гетьманського перевороту; охарактеризувати політичні погляди та діяльність гетьмана П. Скоропадського; розкрити особливості внутрішньої та зовнішньої політики Української держави та ставлення до неї у суспільстві; визначити причини анулювання Брестського миру та наслідки цієї події; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: Гетьманат, Українська держава, Українська Академія наук.

Дати: 29 квітня 1918 р.— переворот П. Скоропадського і утворення Гетьманату; 13 листопада 1918 р.— анулювання Росією Брест-Литовського миру; 24 листопада 1918 р.— урочисте відкриття Української Академії наук.

Персоналії: П. Скоропадський, В. Вернадський.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

▶ **Перевірка домашнього завдання**

.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Гетьманський переворот. П. Скоропадський

▶ **Завдання**

27 квітня 1918 р. на переговорах між головою уряду УНР із німецьким послом в Україні бароном Муммом останній заявив: *«Берлін не має намірів співпрацювати з урядом, який віддав землю селянам, та внаслідок цього Україна не може виконати своїх економічних зобов'язань»*. За наведеним фактом визначте причину підтримки урядом Німеччини гетьманського перевороту.

▶ **Аналізуємо інформацію**

У виступі 29 квітня 1918 р. (день здійснення перевороту) на з'їзді хліборобів-землевласників П. Скоропадський заявив: *«Панове! Я дякую вам за те, що ви довірили мені владу... На вас, хлібороби, і на статечних кругах населення буду спиратися...»* На підтримку яких верств населення розраховував гетьман? Чому? Спрогнозуйте основні заходи його політики.

.....

▶ **Робота з джерелами** с. 74 (Картка 1)

▶ **Творче завдання**

Поміркуйте, чи існував на той час інший шлях розв'язання ситуації в Україні. Спрогнозуйте розвиток подій за умов, коли гетьманський переворот не був би здійснений.

.....

Урок 22

2. Внутрішня і зовнішня політика Української держави

► Робота з таблицею

Спираючись на розповідь учителя або матеріал підручника, заповніть таблицю «Внутрішня та зовнішня політика П. Скоропадського».

.....

.....

.....

► Робота в парах

14 листопада 1918 р. П. Скоропадський видав грамоту про федерацію України з невеликою Росією. Серед дослідників не існує єдиної думки щодо цього кроку гетьмана. Одні вважають, що цей документ — це величезний, суто тактичний крок П. Скоропадського, спрямований на консолідацію України з антибільшовицькими силами Дону та Кубані з метою боротьби з більшовизмом; перемога над більшовизмом забезпечила б Україні самостійне існування після ліквідації радянської

До уваги вчителя!

Внутрішня та зовнішня політика П. Скоропадського

План	Основні заходи
Політико-адміністративний устрій	Зміна державного устрою: УНР на чолі з колективним органом управління УЦР перетворена на Українську Державу монархічного типу на чолі з гетьманом. Структура влади: Гетьман → Рада Міністрів → губернські й повітові старости → волосні старшини, у великих містах — градоначальники (усі посади призначалися, а не обиралися)
Економічний розвиток	Відновлення права приватної власності, у тому числі й на землю. Повернення націоналізованих підприємств, землі й майна попереднім власникам (у перспективі — обмеження розмірів земельних ділянок 25 гектарами й наділення землею малоземельних хліборобів). Обмеження свобод для робітників: скасування 8-годинного робочого дня, заборона страйків тощо. Удосконалення грошової системи (запровадження гривні, відкриття українських банків). Розвиток зовнішнього ринку за рахунок збуту товарів до Німеччини та Австро-Угорщини
Національно-культурний розвиток	Визнання української мови державною. Українізація освіти: відкрито український університет у Кам'янці-Подільському, засновано українські кафедри в університетах Харкова, Києва, Одеси; відкрито понад 150 гімназій та велику мережу шкіл. 27 листопада 1918 р. — створення Української Академії наук на чолі з В. Вернадським. Заснування національного архіву, державної бібліотеки, українського історичного музею, національної галереї мистецтв, українського театру драми та опери, державної капели та симфонічного оркестру. Утворення української автокефальної церкви на чолі з митрополитом В. Липківським
Військова справа	Початок створення регулярної української армії (організовано кілька дивізій загальною кількістю 65 тис. воїнів). Спроба відновлення українського козацтва
Зовнішні відносини	Установлення дипломатичних відносин із 12 країнами (пріоритет мали відносини з Німеччиною, окупаційна адміністрація якої активно втручалася у внутрішні справи України). 12 червня 1918 р. — підписання перемир'я з радянською Росією. Дипломатична боротьба за повернення українських територій, які залишилися за межами України

Урок 22

влади в Росії. Інші вважають, що грамота про федерацію П. Скоропадського знаменувала перехід гетьмана до табору великодержавної контрреволюції, вона зраджувала ідеї самостійності України.

— Займіть у цій дискусії протилежні позиції й аргументовано доведіть свою точку зору.

.....
.....
.....
.....
.....

3. Анулювання Брестського миру і наступ військ РСФРР на Україну

► Робота з джерелом с. 74 (Картка 2)

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Робота в парах

Учні по парті, ознайомившись с протилежними оцінками постаті П. Скоропадського, займають різні позиції щодо політики гетьмана, і кожен намагається надати якнайбільше аргументів на захист своєї точки зору.

- В. Винниченко:** *«...німецький кандидат на гетьманський трон: руський генерал малоросійського походження, фігура сентиментального дегенерата, безвольного, але з романтичними мріями й величезними маєтками по всій Україні. Гетьман був підставною, нікчемною фігурою, за якою стояв німецький генерал та його воля, бажання, інтереси й розпорядження».*
- О. Рєєнт:** *«...Те, що вдалося зробити гетьманському уряду протягом коротко плинного перебування при владі, переконує в серйозних намірах Павла Петровича перетворити Україну на державу з розвинутим економічним потенціалом, освітою, культурою, армією, стійкими міжнародними зв'язками».*

.....
.....
.....
.....
.....

► Проблемне завдання

- Порівняйте державний устрій за доби Гетьманату та УЦР. Зробіть висновки.
- Визначте ставлення українського суспільства до заходів П. Скоропадського.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

V. Домашнє завдання

ПІ:

ПЗ: Дослідники В. Кондратюк і С. Буравченко відзначають: *«Павло Скоропадський був людиною не гасел і патріотичних кличів, а людиною конкретних справ, далекоглядним політиком і послідовним державником».* Аргументовано довести або спростувати наведену думку. Визначити внесок П. Скоропадського в розбудову української державності.

ІВЗ: Підготувати повідомлення про лідерів Директорії В. Винниченка та С. Петлюру.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Урок 22

Роздавальний матеріал

☒ Картка 1

1) Зі «Спогадів» П. Скоропадського

...Пам'ятайте, що коли б не було мого виступу, німці, кілька днів пізніше завели б на Україні звичайне генерал-губернаторство... А це значить, що ідея української державності в очах чужих і своїх здавалася б і досі нездійсненною утопією...

2) Із грамоти П. Скоропадського

...Бешкети й анархія продовжувалися на Україні, економічна розруха

і безробіття збільшуються і розповсюджуються з кожним днем і, врешті, для багатущої колись-то України стає грізна мара голоду...

► Запитання та завдання

- 1) *Які аргументи наводить П. Скоропадський на користь державного перевороту? Наскільки, на вашу думку, вони є переконливими?*
- 2) *Визначте причини перевороту П. Скоропадського.*
- 3) *Визначте завдання, які мав вирішити гетьманський уряд.*

☒ Картка 2

Із постанови ВЦВК про анулювання Брест-Литовського мирного договору (13 листопада 1918 р.)

Усім народам Росії, населенню всіх окупованих областей і земель.

Всеросійський ЦВК цим урочисто заявляє, що умови миру з Німеччиною, підписані в Бресті 3 березня 1918 р., не мають сили і значення. Брест-Литовський договір (а також і Додаткова угода, підписана в Берліні 27 серпня і ратифікована ВЦВК 6 вересня 1918 р.) у цілому і з усіх пунктів оголошуються скасованими. Усі включені в Брест-Литовський договір зобов'язання щодо сплати контрибуції або поступок територіями і областями оголошуються недійсними... Трудящі маси Росії, Ліфляндії, Естляндії, Польщі, Литви, України, Фінляндії, Криму і Кавказу звільнені німецькою революцією від гніту грабницького договору, продиктованого німецькою воєнщиною, нині мають самі вирішувати свою долю. На місце імперіалістичного миру повинен прийти соціалістичний мир, мир, укладений трудящими масами народів Росії, Німеччини і Австро-Угорщини, які звільнилися від гніту імперіалістів. Російська Радянська Федеративна Соціалістична

Республіка пропонує братерським народам Німеччини і колишньої Австро-Угорщини в особі їхніх Рад Робітничих і Солдатських Депутатів негайно розпочати врегулювання питань, пов'язаних зі скасуванням Брестського договору. В основу справжнього миру народів можуть лягти лише ті принципи, які відповідають братерським відносинам між трудящими всіх країн і націй і які були проголошені Жовтневою революцією і відстоювалися російською делегацією в Бресті. Усі окуповані області Росії будуть очищені. Право на самовизначення повною мірою буде визнане за трудящими націями всіх народів. Усі збитки мають бути відшкодовані справжніми винуватцями війни — буржуазними класами...

► Запитання та завдання

- 1) *Назвіть причини анулювання Брест-Литовського мирного договору більшовицькою Росією.*
- 2) *Якими були наслідки цієї події для України?*
- 3) *У наведеному документі декларувалося «право на самовизначення» націй. Поміркуйте, чи збиралися більшовики втілювати цю декларацію в життя. Доведіть свою відповідь на прикладі України.*

Мета: розкрити причини та наслідки приходу до влади Директорії; охарактеризувати внутрішню та зовнішню політику Директорії УНР; проаналізувати військові поразки УНР; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: УНС, Директорія, Трудовий конгрес, отаманщина.

Дати: 14 листопада 1918 р.— створення Директорії; 14 грудня 1918 р.— перехід влади до Директорії.

Персоналії: В. Винниченко, С. Петлюра.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

► **Бліцопитування**

Виконати тест № 15 посібника.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Утворення Директорії. Ліквідація гетьманського режиму

► **Робота зі схемою**

- 1) Коли було створено УНС?
- 2) Проаналізуйте партійний склад УНС. Зробіть висновки.
- 3) Яку позицію щодо гетьманської влади займав УНС?

.....
.....

► **Робота з джерелом** ↪ с. 77

.....

► **Повідомлення учнів**

Заслухайте доповіді про лідерів Директорії В. Винниченка та С. Петлюру і складіть історичні портрети цих діячів.

.....
.....
.....

2. Політичний та соціально-економічний курс Директорії. Трудовий конгрес

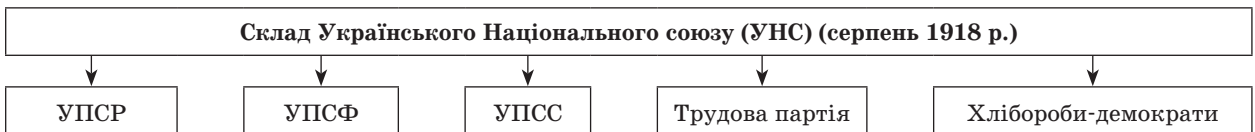
► **Робота з джерелом** ↪ с. 78

► **Аналізуємо ситуацію**

☞ **Зі спогадів О. Гольденвейзера про ситуацію в Києві за правління Директорії**

...Відбулася по рахунку четверта зміна влади... Єдиним адміністративним заходом, яке Директорія не тільки здекларувала, а і провела,— це була заміна на магазинах російських назв українськими. У більшості випадках реформа обмежилась зміною орфографії. Усе місто в ці веселі дні було схоже на майстерню художника. Повсюди на вулицях були драбини, відра з фарбами. Особливі патрулі контролювали за виконанням наказу... Поряд із націоналізмом Директорія воскресила

До уваги вчителя!

Урок 23

і змагання з більшовиками в лівизні. Питання державного ладу полишилися не з'ясованими. Зрозумілим було те, що, виростаючи із народного моря повстання, вона повинна була і опертися на народні маси... Час Директорії для міста був і епохою насильства та кримінальщини. З усіх влад, що панували за ці чотири роки, ні при одній не розквітли так пишно напади, грабунки, здирства. Імпровізована армія Директорії була багата на різних авантюристів. Діяли останні звичним способом: примічали жертву, вривались до квартири і, приставляючи до виска револьвер, вимагали грошей, золота. Покидаючи квартиру жертви, при вході на дверях полишали пару ручних гранат, які часто виявлялись камуфляжем... Щоб отримати уявлення про повну картину життя Києва в ці дні, необхідно ще сказати і про постійний страх перед загрозою більшовицького наступу... Надії на українську армію не було. Кінцева катастрофа — зайняття Києва більшовиками — здавалась неминучою.

- 1) Як змінилося життя в Києві за правління Директорії?
- 2) Поміркуйте, яких помилок припустилася Директорія у внутрішній політиці.
- 3) Що було спільного та відмінного в політиці більшовиків і Директорії?
- 4) Чому О. Гольденвейзер називає армію Директорії «імпровізованою»?
- 5) Поясніть, що таке «отаманщина». Якими були наслідки цього явища? Чому автор джерела вважає, що «надій на українську армію не було»?

До уваги вчителя!

Основні напрямки міжнародної політики Директорії

Директорія та Антанта	Директорія і Польща	Директорія і радянська Росія
Початок окупації Півдня України військами Антанти (наприкінці 1918 р.) Згода Антанти визнати Директорію за умови підпорядкування її військ генералу А. Денікіну (Директорія відмовилась від цієї пропозиції). Спроба Директорії витіснити війська Антанти, але зазнала поразки	Відновлення Польської держави в листопаді 1918 р. Заявка керівником Польської держави Ю. Пілсудським територіальних претензій до України. Початок окупації західноукраїнських земель польською армією	Невизнання Раднаркомом Росії Директорії вищим органом влади в Україні. Марні спроби Директорії зупинити агресію радянської Росії дипломатичним шляхом. Початок Другої війни радянської Росії проти УНР

.....

3. Військові поразки УНР

► **Робота з таблицею**
 За матеріалом підручника або розповіддю вчителя складіть таблицю «Основні напрямки міжнародної політики Директорії».

► **Робота з картою**
 Використовуючи карту, простежте перебіг Другої війни радянської Росії проти УНР. З'ясуйте, якими були її результати та наслідки для України.

.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► **Робота в групах**
I група: Порівняйте державний устрій за часів УЦР, Гетьманату та Директорії. Зробіть висновки.

II група: Порівняйте соціально-економічні заходи за часів УЦР, Гетьманату та Директорії. Зробіть висновки.

.....

Урок 23

V. Домашнє завдання

II:

.....

.....

.....

.....

.....

III: Підготувати доповіді за темою «Життя та діяльність лідерів ЗУНР — Є. Петрушевича та К. Левицького».

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Роздавальний матеріал

☞ **Картка 1**
Із праці С. Ковалевського
«По джерелах боротьби:
Спомини. Враження. Рефлексії»

Визначними постатями були В. Винниченко та С. Петлюра... але між ними існував давній антагонізм, який не міг не відбитись на ефективності діяльності Директорії... Соціаліст Ф. Швець... тверезий політик, людина інтелігентна з досить широким кругозором... йому бракувало політичного досвіду й ґрунтового знання політичної проблеми східної Європи. Він не мав теж ширшого масштабу в політичному думанні, що є необхідною передумовою політичного і державного діяча в переломній добі... Макаренко... міг би бути використаний для праці в якимсь департаменті адміністрації, але в ніякім разі як один із співвирішальних членів найвищого державного органу... Андрієвський... до того часу взагалі не був відомий ширше в політично свідомих колах, а потім виявилось, що він цілком не надався на своє відповідальне становище... Вони не мали, крім Винниченка

та Петлюри, ніякої практики в центральній державній роботі, не мали відповідних теоретичних студій із ділянки науки про державну адміністрацію... Навіть обидва вище згадані державники були визначними в інших ділянках: Винниченко в літературі і публіцистиці марксизму, а Петлюра в літературній критиці та публіцистиці.

► Запитання та завдання

- 1) Коли, за яких умов та з якою метою було створено Директорію?
- 2) Яким був її склад? Випишіть до зошита прізвища членів Директорії.
- 3) Яку характеристику членам Директорії дає автор джерела?
- 4) На які слабкі сторони створеного уряду вказує С. Ковалевський?

.....

.....

.....

Урок 23

Роздавальний матеріал

Картка 2 Із декларації Директорії Української Народної Республіки (26 грудня 1918 р.)

Героїчним поривом українського озброєного трудового народу зметено з лица Землі Української руйнуюче поміщицько-монархічне панування — гетьманщину... Відновлено національно-персональну автономію, що забезпечує право кожної нації на вільне життя...

До повного вирішення земельної реформи Директорія Української Народної Республіки оголосила, що всі дрібні селянські господарства і всі трудові господарства залишаються в користуванні попередніх їх власників непорушними, а решта земель переходить у користування безземельних і малоземельних селян, а в першу чергу тих, хто пішов у військо Республіки для боротьби з гетьманом. Верховне порядкування цією землею належить Директорії Української Народної Республіки. Ця постанова стосується також до монастирських, церковних і казенних земель. Для переведення реформи організовано народні Земельні Управи...

Постановою 9 грудня Директорія одмінила всі закони й постанови гетьманського уряду у сфері робітничої політики. Відновлено восьмогодинний робочий день. Знов установлено колективні договори, право коаліцій і страйків, а також усю повноту прав робітничих фабричних комітетів...

Директорія є тимчасова верховна влада революційного часу. Одержавши на час боротьби силу й право управління державою від... трудящого народу, Директорія передасть свої повноваження тому ж самому народові... Влада в Українській Народній Республіці повинна належати лише класам працюючим — робітництву й селянству... Класи не трудові, експлуататорські, які живляться й розкошують із праці клас трудових, класи... не мають права голосу в порядкуванні державою...

Директорія пропонує:

1. Трудовому селянству, що перше одгукнулось на поклик Директорії та встало зі зброєю в руках до бою з панством, по

всій Україні з'їхатись у губернії і вибрати своїх делегатів на Конгрес Трудового Народу України...

2. Міському робітництву вибрати від фабрик, майстерень, заводів, контор та інших установ людської праці своїх делегатів на Конгрес Трудового Народу України...
3. Трудовій інтелігенції, що безпосередньо працює для трудового народу, себто: робітникам на полі народньої освіти, лікарським поміщикам, народнім кооперативам, служачим у конторах та інших установах так само вибрати своїх представників на Конгрес Трудового Народу України.

Місце й час одкриття праці Конгресу, а також норми виборів до нього Директорія оповіщає окремою інструкцією. Конгрес Трудового Народу України матиме всі верховні права і повноважність усі питання соціального, економічного та політичного життя Республіки... Конгрес Трудового Народу має вирішити форми влади як на місцях, так і в центрі...

Усі форми спекуляції Директорія нищитиме безпощадно, не зупиняючись перед карами військового часу... Так само Директорія пильно дбатиме, щоб негайно трудові маси були задоволені предметами першої необхідності...

У сфері міжнародних відносин Директорія стоїть на ґрунті цілковитого нейтралітету і бажання мирного співжиття з народами всіх держав...

► Запитання та завдання

- 1) У чому полягала суть аграрної політики Директорії? Як вона була сприйнята українським населенням?
- 2) Висловте власну думку щодо позбавлення виборчих прав «нетрудового населення». Дайте оцінку цього заходу Директорії.
- 3) Якому органу Директорія планувала передати вищу владу в державі? Якими мали бути його повноваження?
- 4) Визначте основні заходи політичного та соціально-економічного курсу Директорії. Дайте їх оцінку.

Мета:	охарактеризувати процес створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), її внутрішню та зовнішню політику; охарактеризувати діяльність лідерів ЗУНР — Є. Петрушевича та К. Левицького; визначити причини, результат та наслідки польсько-української війни; проаналізувати процес поглинання Північної Буковини, Бессарабії та Закарпаття іноземними державами.
Очікувані результати:
Тип уроку:	комбінований.
Поняття:	«Листопадовий зрив», ЗУНР, Державний Секретаріат, «Акт злуки», УГА, польсько-українська війна.
Дати:	1 листопада 1918 р.— українське національне повстання у Львові; 10 листопада 1918 р.— проголошення ЗУНР; 22 січня 1919 р.— Акт злуки УНР та ЗУНР; червень 1919 р.— «Чортківська офензива».
Персоналії:	Є. Петрушевич, К. Левицький.

I. Організаційна частина

.....
.....

II. Актуалізація опорних знань

- ▶ **Бліцопитування**
Виконати тест № 16.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Повстання у Львові й утворення ЗУНР

- ▶ **Робота з підручником**
За допомогою підручника з'ясуйте, які події української історії дістали назву «Листопадовий зрив».

.....
.....
.....

- ▶ **Робота з джерелом** с. 81 (Картка 1)

- ▶ **Робота з картою**
Покажіть на карті території, які увійшли до складу ЗУНР.

.....
.....

.....
.....

▶ **Повідомлення учнів**

Заслухайте повідомлення про Є. Петрушевича та К. Левицького і складіть історичні портрети.

.....
.....
.....

2. Внутрішня та зовнішня політика ЗУНР

▶ **Робота з таблицею**

За матеріалом підручника складіть таблицю «Внутрішня та зовнішня політика ЗУНР» (див. с. 80).

3. Польсько-українська війна. Поглинання Північної Буковини, Бессарабії та Закарпаття іноземними державами

- ▶ **Робота з джерелом** с. 82 (Картка 2)

▶ **Робота зі схемою**

Складіть схему, яка б відображала поглинання західноукраїнських земель іноземними державами (див. с. 80).

.....
.....
.....

Урок 24

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Завдання

Укажіть, у яких твердженнях ідеться про Є. Петрушевича?

- Був командувачем збройних сил ЗУНР
- Був першим головою Державного Секретаріату
- Був обраний президентом ЗУНР
- У роки Першої світової війни був ініціатором створення і головою Головної української ради
- Був головою Української Національної Ради, яка проголосила ЗУНР
- Після захоплення Польщею майже всієї Східної Галичини призначений диктатором Західної області УНР

► Робота з художнім твором

Поезія О. Колесси «Україні»

Гей! В Києві ревуть і дзвони, і гармати!
 Мов полки прадідів воскресли з-під могил
 І молодих, нових набрали сил,
 Щоби ще раз за Тебе умирати!
 Ти чуєш клич трембіти з Чорногори?
 Ти чуєш зойк конання з-за Карпат?
 Ти знаєш Галича журбу велику й горе?
 Чи знаєш, як за братом тужить рідний брат?

- 1) Яким подіям присвячена поезія О. Колесси?
- 2) Коли відбулася описана в джерелі подія?
- 3) Визначте історичне значення цієї події.
- 4) Поясніть, чому Акт злуки так і не був утілений у життя.

.....

До уваги вчителя!

Внутрішня та зовнішня політика ЗУНР

Внутрішня політика	Створення дієвих органів законодавчої й виконавчої влади в центрі та на місцях шляхом проведення демократичних виборів. Закон про громадянство, проголошення української мови державною. Земельна реформа, за якою земля відчужувалася від великих власників і передавалася земельним комітетам, термін наділення селян землею не встановлювався; за самочинне захоплення земель передбачалося покарання — ув'язнення, штрафи, втрата права на володіння землею. Закон про 8-годинний робочий день. Установлення державної монополії на продаж найважливіших продуктів. Уведення національної валюти: гривні та карбованця. Закон про основи шкільництва: дозвіл на заснування приватних шкіл, право національних меншин на школи з рідною мовою викладання. Закон про національні меншини: гарантував їм 30 % місць у майбутньому парламенті. Створення <i>Української галицької армії</i> (УГА) на чолі з М. Омеляновичем-Павленком
Зовнішня політика	22 січня 1919 р. — проголошення в Києві <i>Акту злуки ЗУНР і УНР</i> (у життя втілений не був, але мав велике значення для збереження ідеї соборності України). Укріплення міжнародних позицій (відкриття посольств та дипломатичних представництв у ряді країн). Україно-польська війна

Урок 24

.....
.....
.....

► Проблемне завдання

Аргументовано доведіть або спростуйте твердження дослідника Я. Дашкевича: «Історія ЗУНР — світлий промінь у найновішому минулому України. Традиції ЗУНР — свідчення незгасимого патріотизму нації».

.....
.....
.....
.....
.....

V. Домашнє завдання

П:

ІВЗ: Підготувати повідомлення на теми «Діяльність Х. Раковського», «Політичні погляди та діяльність лідерів повстанських загонів М. Григор'єва та Н. Махна», «Перший Зимовий похід армії УНР».

.....
.....
.....
.....

Роздавальний матеріал

📄 Картка 1 Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії (13 листопада 1918 р.)

Держава, проголошена на підставі права самоозначення народів Українською Національною Радою у Львові дня 19 жовтня 1918 р., обнімаюча весь простір бувшої Австро-Угорської монархії, заселений переважно українцями; має назву Західно-Українська Народня Республіка... Простір Західно-Української Народньої Республіки покривається з українською суцільною етнографічною областю в межах бувшої Австро-Угорської монархії — то є з українською частиною бувших австрійських коронних країв Галичини з Володимирією і Буковини та з українськими частями бувших угорських столиць (комітатів): Спиш, Шариш, Земплин, Уг, Берег, Угоча і Марморош... Отся державна територія творить самостійну Західно-Українську Народню Республіку... Права влади іменем Західно-Української Народньої Республіки виконує весь її народ через своє заступництво, вибране на основі загального, рівного, безпосереднього тайного і пропорціонального

права голосування без різниці пола. На сій основі мають бути вибрані установчі збори Західно-Української Народньої Республіки. До часу зібрання установчих зборів виконує всю власть Українська Національна Рада і Державний Секретаріат... Гербом Західно-Української Народньої Республіки є Золотий Лев на синім полі, обернений у свою праву сторону. Державна печатка має довкола гербу напис: «Західно-Українська Народня Республіка».

► Запитання та завдання

- 1) Яку роль у проголошенні ЗУНР відіграла Українська Національна Рада?
- 2) Кому мала належати влада в ЗУНР? Яким був механізм її здійснення?
- 3) Яким органам належала влада в ЗУНР до скликання Установчих зборів?
- 4) Який вигляд мав герб ЗУНР? Поясніть, чому саме такий.

.....
.....
.....
.....

Урок 24

Роздавальний матеріал

☞ Картка 2

1) С. Шухевич про відступ українських військ зі Львова

Добровольці, які напливали із сіл, не мали найменшого поняття про військову службу і потребували елементарного вишколу. Коли навіть із вояків давньої австрійської армії було добрих свідомих борців яких дві чи три сотні у Львові, то й вони не являли собою ніякої сили, бо хоч був це вояк знаменитий, але вишколений в окопах, у вуличних боях міста не являє собою найменшої вартості... тому просто чудово діяла тодішня команда Галицької Армії, удержуючи серед тих обставин Львів такий доволі довгий час.

2) А. Кравс про перебіг воєнних дій

Коли полковник Коссак повідомив мене, що прибуло 8 соток піхоти й півсотні їздців Наддніпрянців на чолі з полковником Кравчуком... Моїм планом було зайняти Хирів, завернувши на північ, посуватися на Перемишль... Точно о 7 почався наступ. Із початку все йшло досить в'яло, а десь коло полудня застриг наступ зовсім... 9 грудня наступ було продовжено... Та сталося неймовірно: наблизившись до Перемишля, бригада полковника Кравчука натрапила на опір невеликого польського гарнізону в передмісті фортеці над Сяном і, не приймаючи бою, відступила до Самбора... 13 грудня полковник Кравс дав наказ припинити бої за Перемишль.

3) М. Омелянович-Павленко про місію під головуванням генерала Бартелемі

...Вони приїхали удосвіта 22 лютого — вишколений поважний голова місії французький генерал Бартелемі, однорукий, сліпий на ліве око, без ступні ніг стрункий англієць генерал Картон, високий інтелігентного вигляду професор Лорд, рухливий чорнявий італійський майор Стабіле та гурт військових і цивільних... Зустріли їх на пероні вокзалу... Але вони повели себе нетактовно... стукаючи по столу кулаками, голова місії вимагав негайно припинити наступ і укласти перемир'я... Від імені Паризької конференції він представив проєкт ухвали, який передбачав припинення війни. А українським військам пропонувалось відійти на схід, за так звану лінію Бартелемі, яка проходила вздовж Бугу, тим більше до Польщі відходили Львів, Дрогобицько-Бориславський нафтовий район, значна частина Східної Галичини.

► Запитання та завдання

- 1) Якими були причини польсько-українського конфлікту у Східній Галичині?
- 2) На які переваги поляків у вуличних боях у Львові вказує С. Шухевич?
- 3) Які труднощі виникли на шляху формування Української галицької армії?
- 4) Використовуючи наведені джерела та матеріал підручника, охарактеризуйте перебіг воєнних дій польсько-української війни.
- 5) Яку позицію щодо ЗУНР зайняли країни Антанти? Які території відійшли Польщі згідно з рішенням Паризької мирної конференції?

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

Мета:	проаналізувати політику радянської влади в Україні 1919 р.; визначити характер радянської державності; охарактеризувати діяльність радянських органів влади та її лідерів; розкрити особливості воєнно-політичної ситуації в Україні в 1919 р.; проаналізувати денікінський режим в Україні та визначити причини його падіння.
Очікувані результати:
Тип уроку:	комбінований.
Поняття:	Тимчасовий робітничо-селянський уряд, УРСР, Раднарком, повстанський рух, «червоний терор», «білий терор»
Дати:	30 серпня 1919 р.— вступ до Києва частин УНР та Добровольчої армії А. Денікіна; грудень 1919 р.— квітень 1920 р.— Перший Зимовий похід військ УНР.
Персоналії:	Х. Раковський, Н. Махно, М. Григор'єв, А. Денікін.....

I. Організаційна частина

.....
.....

II. Актуалізація опорних знань

- ▶ **Бліцопитування**
Виконати тест № 17 посібника.
.....
.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Запровадження радянської державності та її характер. Х. Раковський

- ▶ **Робота з підручником**
Випишіть основні заходи формування більшовицького режиму в Україні в 1919 р. Дайте їх власну оцінку.
.....
.....
.....
- ▶ **Повідомлення учнів**
Заслухайте повідомлення за темою «Діяльність Х. Раковського».
- ▶ **Робота з джерелом** с. 85

2. Повстанський рух. Н. Махно

- ▶ **Робота з картою**
Покажіть на карті райони, охоплені повстанським рухом.
.....
.....
- ▶ **Проблемне завдання**
Чим ви можете пояснити активізацію повстанського руху в 1919 р.?
.....
.....
- ▶ **Повідомлення учнів**
Тема «Політичні погляди та діяльність лідерів повстанських загонів М. Григор'єва та Н. Махна».
.....
.....
- ▶ **Робота в парах**
Сьогодні немає єдиної оцінки постаті Н. Махна. Радянська історіографія для характеристики цієї неординарної постаті вживала такі характеристики: «прибічник контрреволюції та білого руху», «бандюга-неврастеник», «страшний монстр». Сучасні історики

Урок 25

та селяни мають протилежну точку зору, і для характеристики цієї постаті застосовують зовсім інші епітети: «захисник народу», «наш батько», «розумний і кмітливий», «справедливий». Займіть в цій дискусії протилежні сторони і спробуйте аргументовано відстояти свою точку зору.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Денікінський режим

► Робота з підручником

1. З'ясуйте, у результаті яких воєнних операцій білогвардійці захопили Лівобережну Україну.
2. Складіть схему, яка б відображала основні сили, які визначали воєнно-політичну ситуацію в Україні влітку 1919 р.

.....

.....

.....

► Проблемне завдання

Спираючись на розповідь учителя або матеріал підручника, охарактеризуйте спробу українських військ захопити Київ. Визначте причини невдачі цієї операції.

.....

.....

► Повідомлення учня

Заслухайте повідомлення на тему «Перший Зимовий похід армії УНР». Визначте історичне значення цієї події.

.....

.....

Аналізуємо інформацію

► Встановлення причинно-наслідкових зв'язків

с. 85

Обґрунтуйте причини поразки білогвардійців.

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Творче завдання

1. Напишіть твір-роздум на тему «Україна в 1919 р.: другий прихід більшовиків».
2. Складіть від імені Н. Махна листівку «Де влада — там нема свободи. Правда про махновщину», яка б відображала його погляди та діяльність.

.....

.....

.....

.....

► Проблемне завдання

Дайте власну оцінку повстанського руху в Україні в 1919 р. та денікінського режиму.

.....

.....

V. Домашнє завдання

П:

.....

.....

ТЗ:

.....

.....

1. Складіть відозву до українського народу, яка відображала основні погляди та заходи денікінського уряду.
2. Напишіть невеличке есе на тему «Крах денікінщини».

.....

.....

.....

Урок 25

Роздавальний матеріал

Картка 1

Із доповіді Російського Червоного хреста про діяльність Надзвичайних комісій у Києві в 1919 р.

Більшовики увійшли до Києва в лютому 1919 р. і наступного дня почали свої дії Надзвичайки. По всьому місту хапали людей... Коли людина зникала, установити її долю було практично неможливо. Списків арештованих не вели... У ВУНК були спеціальні органи: губнека, Лук'янівська тюрма, концентраційний табір, який розміщувався в старій пересильній тюрмі... ВУНК займала будинок Попова, у підвалах якого і відбувалися вбивства... Крики і плач тих, кого вбивали, було чути по всьому дому Попова... Через дорогу, у Липському провулку жили найбільш значимі комісари... У цьому будинку відбувались оргії, що переплітались з убивствами і кров'ю... Район Липок перетворився на царство страху та смерті... Підставою для арештів були доноси домашніх слуг, ображених на своїх господарів, або тих, хто виношував корисливі плани щодо майна заарештованих... Але в основу ідеології НК була покладена теорія класової боротьби. А правильніше — класового винищення.

Запитання та завдання

- 1) Чому відновлення радянської влади в Україні було пов'язане з посиленням насильства і терору? Дайте визначення поняття «червоний терор».
- 2) Як ви зрозуміли висловлювання: «Але в основу ідеології НК була покладена теорія класової боротьби. А правильніше — класового винищення». Наведіть конкретні факти, які підтверджують або спростовують наведене твердження.
- 3) Спрогнозуйте реакцію українського населення на політику радянської влади в Україні в 1919 р.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Урок 25

Роздавальний матеріал

Картка 2

1) Спомини генерала О. Удовиченка про зустріч українських і денікінських військ у Києві

Генерал Денікін та його правительство в основу своєї політики ставили відновлення «єдиної невідомої Росії»... «України не було і не буде», — таке гасло було в денікінського уряду. ...Український уряд не мав жодного бажання вступати в боротьбу з Добрармією: навпаки, вся його політика була скерована на порозуміння, на спільні дії двох армій проти Червоної армії. Про це старалися перед державами Антанти українські делегації в різних країнах, а головне в Парижі, та нарешті, і саме українське командування намагалося безпосередньо нав'язати контакт із Добрармією. ...Українським Урядом і командуванням армії було вжито всіх заходів для уникнення бойових дій проти Добрармії.

Між тим, група генерала Кравса, зайнявши 30.VIII своїми передовими частинами місто Київ, ранком 31.VIII рушила колоною через Київ, яку українське населення урочисто і радісно вітало. Але одночасно із сходу, через київські мости до Києва почали входити денікінські війська в команді генерала Бредова, по дорозі обеззброюючи дрібні групи українських військ. Маючи наказ не вступати в бій із військами Добрармії, українські частини не знали, як їм поводитися, вважаючи, що це «непорозуміння», яке буде ліквідоване командуванням українським і денікінським. Але за кілька годин розвіялися всі надії на встановлення мирних взаємовідносин...

2) «Із київських споминів» О. Гольденвейзера про денікінський режим

...Погром. Він висів у повітрі від самого початку добровольців... Короткочасне захоплення більшовиками Києва стало

приводом до організації погрому в місті... Дивний це був погром. Він був несхожим на попередні, які проходили в пограбуванні єврейського майна, у пилу куриного пуху та пір'я з розпоршених матраців та подушок та під дзвін побитого скла... Сьогоднішні погромщики були практичніші та діловитіші... Вони розуміли, що при сьогоднішній дороговизні було б гріхом побити хоча б якусь дрібницю... Техніка єврейського погрому восени 1919 р. була такою: до квартири входить озброєна група у складі 5—6 чоловік. Один стає біля парадних дверей, другий — біля дверей тилового ходу. Після цих передбачливих заходів розпочинається лірична частина. Один із банди, звертаючись до господаря, говорить, що ви — усі більшовики і зрадники, ви стріляли з вікон у спину, ви не бажаєте служити в армії — тому повинні віддати на потреби Добровольчої армії все, що маєте цінного, якщо не зробите це добровільно або щось приховаєте — будете розстріляні... Якщо жертва народного гніву після такої промови спішила все віддати добровільно — життя її було врятовано, якщо ж ні — її ставили до стіни разом із дружиною, дітьми і приставляли до їх голів дуло револьвера... У віддалених районах було не вимагательство, а справжній грабiж... Єврейське населення до погрому поставилось із якимсь тупим мовчанням. Його нерви були повністю виснажені... Уночі тільки й чути були страшений крик і сотні голосів, що звали на допомогу... Але це був трагічний крик — результат відчаю... Погромні дні осені 1919 р. полишили хмурий відбиток на тогочасне київське життя... Особливо криваву сторінку добровольці вписали у свою історію погромом у Фастові. Там уже був не погром, а справжня різанина — винищення всього єврейського населення міста.

Урок 26

Відновлення більшовицького режиму наприкінці 1919 р.— на початку 1920 р. «Воєнний комунізм»

Мета: проаналізувати політику радянської влади в Україні 1920 р.; визначити характер радянської державності; охарактеризувати політику «воєнного комунізму», визначити її причини та наслідки, дати її оцінку; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: Всеукраїнецьком, «воєнний комунізм», продрозкладка, «червоний терор».

Дати: 11 грудня 1919 р.— створення Всеукраїнецькому.....

Персоналії: Г. Петровський.

I. Організаційна частина

.....
.....

II. Актуалізація опорних знань

► **Бліцопитування**

Виконати тест № 18 посібника.

.....
.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Політика більшовиків щодо України

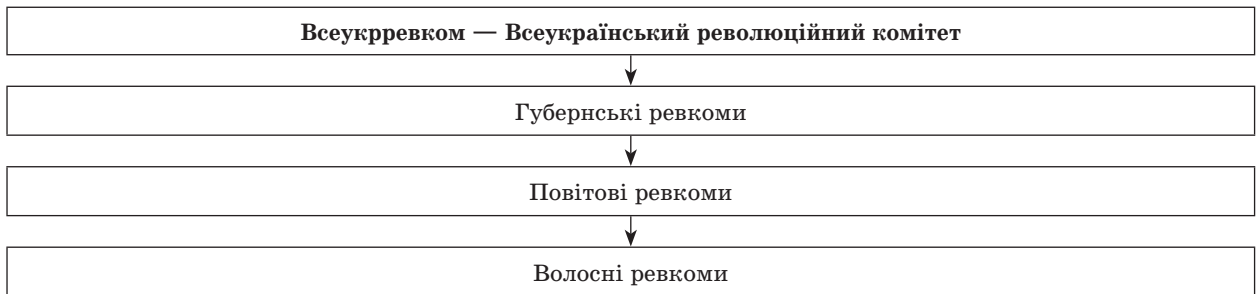
► **Робота зі схемою**

Складіть схему, яка б відображала систему органів державної влади більшовиків до лютого 1920 р. і після лютого 1920 р.

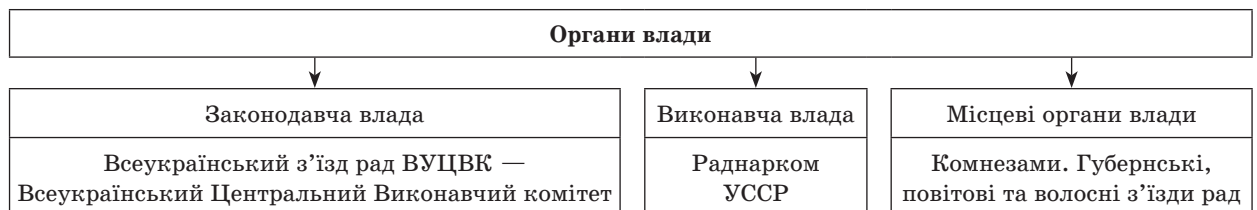
.....
.....

До уваги вчителя!

Органи влади більшовиків до лютого 1920 р.

Система органів влади більшовиків після лютого 1920 р.

Урок 26

► **Робота з підручником**

1. Опрацюйте матеріал підручника і дайте відповіді на запитання:
 - 1) Які зміни відбулися в політиці більшовиків щодо України?
 - 2) Чим ви можете пояснити певні вчинки більшовиків?
2. Складіть план-конспект відповіді на питання «Встановлення однопартійної комуністичної системи».

.....

.....

.....

2. Політика «воєнного комунізму»

- **Робота з джерелом** ↪ с. 90
- **Робота з таблицею**

Заповніть таблицю «Зміст і заходи політики «воєнного комунізму».

.....

.....

.....

► **Аналізуємо ситуацію**

☒ **Зі «Щоденника» В. Короленка про політику більшовиків**

...Робітники спочатку пішли за вами... ви ж проголосили диктатуру пролетаріату... мрію скорого будівництва соціалізму... але дійсність є дійсністю... ламаючи капіталістичний устрій... ви довели країну до страхітливого стану... голод охопив усю країну... ви зруйнували природній зв'язок товарообміну між містом і селом... Вам доводиться замінювати його штучними заходами, силовим відчуженням, реквізиціями за допомогою караючих загонів... Коли село не отримує не тільки сільськогосподарських знарядь праці, але за голку має платити по 200 крб і більше — ви в цей час установлюєте такі тверді ціни на хліб, які невідгідні для села... Тому кожен землероб, бачачи, що в нього нееквівалентно до затраченої ним праці беруть те, що він виробив, робить логічний крок: ховає в ями свій хліб... Ви його знаходите, реквізуєте, проходите по селах Росії та України розпеченим залізом, спалюючи цілі села і радуєтесь успіхам своєї

До уваги вчителя!

Зміст і заходи політики «воєнного комунізму»

Визначення поняття	«Воєнний комунізм» — це
Сільське господарство	Уведення продрозкладки (вилучення «надлишків» продовольства в селян). Державна монополія на продаж та заготівлю хліба. Запровадження кругової поруки. Формування продзагонів для вилучення продовольства у селян
Промисловість	Націоналізація підприємств важкої, середньої та дрібної промисловості. Встановлення державного контролю над виробництвом. Спроба побудувати державу-фабрику з тотальним плануванням розподілу матеріальних благ. Уведення загальної трудової повинності. Мілітаризація праці. Зрівняльний розподіл продуктів харчування серед працюючих
Торгівля й фінанси	Заборона вільної торгівлі. Спроба ліквідувати товарно-грошові відносини. Перехід до прямого товарообігу. Встановлення твердих цін на товари. Карткова система постачання міського населення. Скасування платні за житло, комунальні послуги, транспорт

Урок 26

продовольчої політики... Один селянин мені про це сказав так:

Як був у нас Микола-дурачок,
То хліб був п'ятачок,
А як прийшли разумні комуністи,
То нічого не стало людям їсти,
«Хліба ні за які гроші не дістанеш...»

- 1) Поясніть значення понять «диктатура пролетаріату», «соціалізм», «реквізиції».
- 2) Якими були наслідки запровадження політики «воєнного комунізму»?
- 3) Дайте власну оцінку цієї політики.

.....

.....

.....

.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

- **Завдання**
- Укажіть заходи політики «воєнного комунізму».
- Націоналізація промисловості
 - Запровадження кругової поруки
 - Проведення колективізації

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Запровадження продрозкладки
- Уведення продподатку
- Уведення карткової системи
- Відновлення вільної торгівлі

V. Домашнє завдання

П:

ТЗ: Напишіть твір-роздум на тему «1920 р.: третє відновлення радянської влади в Україні».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 26

Роздавальний матеріал

☐ Закон Ради народних комісарів УСРР про хлібну розкладку (26 лютого 1920 р.)

Остаточне звільнення України від влади поміщиків і генералів, вигнання з її меж банд Денікіна, що ґвалтували, розорювали і грабували трудове населення, ставить нині перед радянською владою завдання остаточного закріплення цих перемог — передачі земель селянству, відбудови зруйнованого народного господарства, особливо Донецького басейну і залізниць.

Ці великі завдання можуть бути розв'язані тільки тоді, якщо буде ліквідовано продовольчу кризу.

Повинна бути нагороджена доблесна Червона армія, яка звільнила Україну і захищає її тепер від нападу контрреволюції і міжнародних капіталістів... Повинні бути нагороджені робітники-залізничники, на яких покладається тяжке завдання відбудови шляхів сполучення. Повинне бути забезпечення хлібом найбільш нужденне селянство, зовсім його позбавлене. Необхідно нагодувати робітників, що видобувають вугілля, без якого зупиняться фабрики, заводи, залізниці і до останньої межі скоротяться запаси товарів, необхідних для населення і в першу чергу для селянства. Повинні бути забезпечені діти, притулки, лікарні, лазарети тощо. Нарешті повинен бути створений особливий фонд (запас) для потреб сівби.

Із метою задовольнити всі перелічені вище невідкладні потреби Рада народних комісарів України ухвалює здійснити в усій країні державну розкладку на хлібні продукти згідно таких правил:

1. Сільське населення, яке виробляє зернові продукти, зобов'язується під страхом суворої відповідальності здати державі за вказаними нижче твердими цінами означену кількість зернових продуктів згідно з державною розкладкою.

2. Ураховуючи тяжкі наслідки громадянської війни, особливо для дрібних селянських господарств, волосну розкладку на зернові продукти почати здійснювати з господарств, площа орної землі яких перевищує три десятини.

Однак, якщо встановлена законом розкладка в розмірі 30 % не буде виконана повністю до першого означеного строку, чи тому, що більш заможні селяни не виконують свого обов'язку перед соціалістичною державою, чи тому, що менш заможні селяни візьмуть на себе ганебну роль приховувачів хліба в заможних селян, обов'язок виконання розкладки повинен бути поширений також на господарства, площа орної землі яких менша за три десятини, а винні в приховуванні будуть суворо покарані аж до конфіскації їх майна.

3. Беручи до уваги стан селянських господарств, які потерпіли від білогвардійських банд, а також те, що селянство охоче допомагало продуктами Червоної армії, Раднарком України обчислює кількість хлібних продуктів, що підлягають здаванню державі, лише в межах, безумовно необхідних для задоволення перелічених потреб і значно нижче загальної кількості надлишків, вироблених сільським населенням. Ці останні визначаються для 1920 р., завдяки дуже високому врожаю 1919 р., цифрою в 600 млн пудів.

► Запитання та завдання

- 1) Що таке продрозкладка? Чим більшовики мотивували необхідність її запровадження?
- 2) Якими були методи запровадження продрозкладки? Чи можна їх вважати яскравим проявом політики «воєнного комунізму»? Чому?
- 3) Охарактеризуйте земельну політику радянської влади в 1920 р. Які чинники впливали на її проведення?

Мета: проаналізувати основні умови Варшавського та Ризького договору, їхній зміст та наслідки для України; охарактеризувати Другий Зимовий похід.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: радянсько-польська війна, Варшавська угода, окупаційний режим, Ризький договір.

Дати: 21 квітня 1920 р.— Варшавська угода; 6 травня 1920 р.— вступ польської армії і військ УНР у Київ; 18 березня 1921 р.— Ризький договір.

Персоналії: С. Петлюра, Ю. Пілсудський.

I. Організаційна частина

► Робота з картою

Простежте за картою, де мав проходити українсько-польський кордон згідно з Варшавською угодою. Які українські землі мали відійти до складу Польщі?

II. Актуалізація опорних знань

► Бліцопитування

Виконати тест № 18 посібника.

III. Вивчення нового матеріалу

2. Воснні дії та їх результат

1. Варшавська угода

► Робота з джерелами с. 93

► Робота з таблицею

За матеріалом підручника заповніть таблицю «Перебіг радянсько-польської війни».

До уваги вчителя!

Перебіг радянсько-польської війни

Дата	Подія
25 квітня 1920 р.	Початок наступу польсько-українських військ
06 травня 1920 р.	Вступ польської армії і частин УНР до Києва
14 травня 1920 р.	Початок наступу Червоної армії
12 червня 1920 р.	Захоплення Києва більшовицькими військами
Липень 1920 р.	Відступ польсько-українського війська з території Наддніпрянської України та Білорусії, перенесення військових дій на територію Польщі та Галичини. На загарбаних територіях радянське командування створювало радянські органи влади, які втілювали в життя програму більшовиків
Серпень—вересень 1920 р.	Наступ польських військ, у результаті якого Червона армія залишила територію Польщі та Західної України; початок переговорів про укладення перемир'я між Польщею та Росією
12 жовтня 1920 р.	Підписання радянсько-польського перемир'я, що означало розрив Польщі з УНР

Урок 27

► **Робота з джерелом** с. 92

3. Ризький мирний договір

► **Робота з підручником**

Опрацюйте матеріал підручника і выпишіть основні положення Ризького договору. Дайте власну оцінку цій угоді.

.....

4. Другий Зимовий похід

► **Робота з додатковою літературою** с. 94

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► **Учні самостійно підбивають підсумки уроку.**

Роздавальний матеріал

Картка 2

1) **Зі спогадів О. Гольденвейзера, свідка подій польського окупаційного режиму**

...У Києві поляки полишались п'ять тижнів... Радість від скинення радянської влади була великою. Але на цей раз у всіх було відчуття недовгої тривалості цієї влади... Через декілька днів після взяття міста польські війська влаштували парад. Із приたまною їм любов'ю до помпи... Цивільної адміністрації поляки не завели, надавши в цьому всю повноту дій українцям. Верховний отаман С. Петлюра сформував новий кабінет на чолі з В. Прокоповичем... В органах управління панував справжній хаос... Зовсім не налагоджувалось господарське життя... Дуже складною стала найелементарніша господарська операція — покупка провізії до обіду. Не тільки відсутністю грошей пояснювались складності господарського життя, але і наявністю різних валют. Циркулювала різноманітна кількість сортів грошей: радянські, думські, українські, царські, керенки, польські марки... На кожен із цих 14 сортів грошей був особливий, досить мінливий курс. І ціни на кожен товар були також різними відповідно до певного виду валюти... Базарні продавці

► **Проблемне завдання**

Поясніть, чому ряд лідерів Української революції негативно поставились до Варшавської угоди. Яка могла бути альтернатива цій угоді?

V. Домашнє завдання

П:

2. Порівняти умови Варшавського та Ризького договорів. Зробити висновки.

ІВЗ: Підготувати повідомлення «Політичні погляди та діяльність П. Врангеля», «Політичні погляди та діяльність М. Фрунзе».

.....

.....

мали бути справжніми професорами математики, щоб розбиратись у цьому фінансовому лабіринті... Курс навіть варіювався по соціальних верствах: у селян були свої вподобання, а в біржі — свої...

2) **Зі спогадів А. Левицького**

...За час моєї дороги не приходилося мені потрапити в село, у якому не нарікали би селяни на те, що їх польські жовніри грабують... агентами польської влади проводиться невпинно вивіз різного державного і навіть приватного майна... Цей вивіз носить на собі всі ознаки звичайного грабіжництва... Таким чином вивезено державного майна на мільярди карбованців... Місцева польська влада поводить так, як звичайно поводяться лише окупанти на території, зайнятій по праву війни.

► **Запитання та завдання**

- 1) *За допомогою наведених спогадів охарактеризуйте польський окупаційний режим в Україні.*
- 2) *Як наведені джерела відображають життєвий рівень населення під час польської окупації?*
- 3) *Дайте власну оцінку дій поляків та уряду С. Петлюри.*

Урок 27

Роздавальний матеріал

Картка 1

1) Політична конвенція між Польською Республікою та Українською Народною Республікою (21 квітня 1920 р.)

Уряд Речі Посполитої Польської, з одного боку, і уряд Української Народної Республіки, із другого... погодилися на такі рішення:

Визнаючи право України на незалежне державне існування... Річ Посполита Польська (РПП.— Авт.) визнає верховною владою Української Народної Республіки Директорію... з Головним отаманом паном Симоном Петлюрою на чолі.

Кордони між РПП і УНР визначатимуться таким чином: на півночі від Дністра вздовж р. Збруч, а далі вздовж колишнього кордону між Австро-Угорщиною та Росією до Вижгрудку, а від Вижгрудку на північ по Кременецьких пагорбах, а потім по лінії на схід від Здолбуново, уздовж східних адміністративних кордонів Ровенського повіту, а далі на північ уздовж кордону колишньої губернії Мінської до перетину його р. Прип'ять, а потім Прип'яттю до її гирла. Що стосується Ровенського, Дубенського і частини Кременецького повітів, які тепер належать РПП, то щодо них пізніше буде укладено більш точну угоду. Більш детальне визначення прикордонної лінії повинно бути здійснене спеціальною польсько-українською комісією, яка складатиметься з відповідних спеціалістів.

Український уряд зобов'язується не укладати будь-яких міжнародних договорів, спрямованих проти Польщі. Ці ж зобов'язання бере на себе уряд Речі Посполитої Польської стосовно Української Народної Республіки.

Національно-культурні права, які польський уряд надає своїм громадянам української національності, які проживають на території РПП, будуть тією ж мірою надані громадянам польської національності,

які проживають у межах Української Народної Республіки, і навпаки.

Аграрна справа на Україні буде розв'язана Установчими Зборами. До часу скликання Установчих Зборів становище землеробів польської національності визнається угодою між РПП і УНР.

2) Із військової конвенції між Польщею та УНР (24 квітня 1920 р.)

Із моменту початку спільних дій проти більшовиків український уряд зобов'язується постачати продукти польській армії, яка оперує на українській території...: м'ясо, сало, муку, хліб, крупи, овочі, цукор, овес, сіно тощо... Командування польських військ зобов'язується постачати українські війська зброєю, амуніцією, спорядженням і одягом у кількості, необхідній для трьох дивізій.

▶ Запитання та завдання

- 1) Між ким була укладена Варшавська угода?
- 2) Визначте причини укладення Варшавської угоди.
- 3) Проаналізуйте зміст угоди, випишіть до зошита основні положення.
- 4) Чому, на ваш погляд, С. Петлюра пішов на підписання цієї угоди?
- 5) Чиї інтереси враховувалися при підписанні Варшавської угоди? Визначте, на яких принципах будувалися відносини між УНР та Польщею.
- 6) Які наслідки для України мало укладення Варшавської угоди?
- 7) Дайте власну оцінку Варшавської угоди.

.....

.....

.....

.....

.....

Урок 27

Картка 3 Із праці О. Удовиченка «Україна у війні за державність» про Другий Зимовий похід військ УНР

...Командування доручено генералу Юркові Тютюнникові.... На початку листопада 1921 р. повстанці згурпувалися в лісах на півдні від Сарн. Люди йшли на явну смерть, вони це розуміли... Головний відділ під командуванням Ю. Тютюнника рушив на Коростень... після жорстокого бою займає його... Після цього бою червоне командування розпочало концентрацію військ для оточення генерала Тютюнника... Його починає атакувати дивізія Г. Котовського... Не доходячи до Києва 40 км, група Тютюнника була повністю оточена й примушена пробиватися на захід, до польського кордону. Біля села Міньки відбувся останній бій. Лише невеликій частині, очоленій генералом Тютюнником, удалося вирватися з оточення. 359 вояків потрапили в полон... У Базарі на Волині відбувся військовий суд, де всіх приговорили до розстрілу.

«Епітафія на могилу 359 лицарів базарських» М. Оверковича

Україна нам звеліла, і пішли,
І впали тут ми, вірні заповіту
Батьків своїх. О, хто б ви не були,
Підіть скажіть про нашу долю світу!
Хай знає брат, хай знає чужинець,
Хай знає друг і ворог хай почує,

Що марний наш і страдницький кінець
Змагань святих за волю не вгамує.
Бо ми живем. Осяйні і міцні
В серцях і пам'яті великого народу,
Знов встанемо в прийдешні слухні дні
І знов гукнем: за Правду і Свободу!
І вдарить меч, знов шабля задзвенить;
Повстане край, під ворогом похилий...
Йдіть же, світ широкий сповістить,
Що чуєте із нашої могили.
Хай знає брат, що тягне ще ярмо,
Хай знає друг, і ворог хай почує,
Що тільки тілом тут ми лежимо,
А вічний дух наш Волю скрізь чатує.

Запитання та завдання

- 1) Коли відбувся Другий Зимовий похід частин УНР? Якою була його мета? Що ви дізналися з наведеної інформації про перебіг подій?
 - 2) Хто був організатором та учасником цього походу?
 - 3) Як подвиг учасників походу оспіваний в наведеній поезії? Чому описана в ній подія отримала такий резонанс?
 - 4) Чому Другий Зимовий похід був приречений на поразку?
-
-
-

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Мета: розкрити перебіг воєнних дій, що призвели до розгрому військ П. Врангеля та поразки повстанського руху; визначити причини поразки повстанського і білого руху; проаналізувати більшовицьку окупацію України; охарактеризувати уроки і наслідки державотворчих процесів в Україні.

Очікувані результати:

Тип уроку: комбінований.

Поняття: білий рух.

Дати: 2 серпня 1920 р.— рішення ЦК РКП(б) про утворення Південного фронту для боротьби з Врангелем; серпень 1920 р.— переговори делегації УНР з П. Врангелем у Ялті; вересень 1920 р.— угода уряду УРСР із махновцями про спільні дії в боротьбі з Врангелем; 7—9 листопада 1920 р.— штурм Перекопа; 25 листопада 1920 р.— розрив радянським командуванням угоди з махновцями; 10 грудня 1920 р.— розформування Південного фронту.

Персоналії: П. Врангель, М. Фрунзе, Н. Махно.

I. Організаційна частина

.....

II. Актуалізація опорних знань

► **Метод «Мікрофон»**

Учні пропонують по черзі пригадати якнайбільше подій, пов’язаних із білим рухом в Україні.

.....
.....
.....
.....

► **Повідомлення учня**

Заслухайте повідомлення про погляди та діяльність П. Врангеля та складіть хронологію основних етапів його життя та діяльності.

.....
.....

► **Робота з джерелом** с. 98 →

► **Робота з картою**

За допомогою карти простежте наступ військ Врангеля. На якій лінії більшовикам вдалося зупинити їх просування?

.....
.....

► **Повідомлення учня**

Заслухайте повідомлення про політичні погляди та діяльність М. Фрунзе та складіть хронологію основних етапів його життя та діяльності.

.....
.....
.....

► **Робота з підручником**

Визначте, як позначилася на долі білого руху угода, укладена між махновцями та радянською владою. На яких умовах вона була укладена?

III. Вивчення нового матеріалу

1. Розгром більшовиками військ генерала П. Врангеля

Увага!

Останнім місцем опору більшовикам у 1920 р. був Південь України — Кримський півострів, де було зосереджено угруповання білогвардійських військ, очолюваних генералом П. Врангелем. Пригадайте, хто надавав допомогу білому руху.

Урок 28

.....

► **Робота з картою**

За допомогою карти охарактеризуйте хід воєнних дій Червоної армії проти П. Врангеля.

.....

► **Аналізуємо інформацію**

Встановлення радянської влади в Криму супроводжувалося жорстоким терором, незважаючи на обіцянку М. Фрунзе про те, що всім бійцям Кримської армії, які складуть зброю, буде дозволено вільний виїзд за кордон або надано можливість «спокутувати свою провину перед народом чесною працею». Але за спогадами очевидців ситуація була надзвичайно жахливою: «Тут тисячі й десятки тисяч людей розстрілюють. Досить для смертної кари слова

«дворянин» (не кажучи — офіцер, солдат). Їх, конаючих, підіймають із лазаретів і виводять у ліси, де вбивають без розбору... Порятуйте людей — це не суди, це не пошуки контрреволюції, це знищення культурних сил країни»...

- 1) Як наведена інформація характеризує політику більшовиків у Криму в 1920 р.?
- 2) Визначте своє ставлення до таких дій більшовиків.

.....

2. Поразка повстанського руху

► **Робота з картою**

Покажіть на карті території, охоплені махновським рухом.

.....

► **Робота з таблицею**

Складіть таблицю «Основні етапи махновського руху протягом 1918—1921 рр.».

До уваги вчителя!

Основні етапи махновського руху протягом 1918—1921 рр.

Етап	Основні події
I етап (літо—осінь 1918 р.)	Селянські повстання проти гетьманату П. Скоропадського; організація повстанських загонів Н. Махна
II етап (початок 1919 р.)	Боротьба разом із Червоною армією проти Директорії; переформування його повстанських загонів у 3-ю бригаду Задніпровської дивізії
III етап (весна—осінь 1919 р.)	Боротьба з білогвардійцями; розрив із більшовиками; організація повстанських загонів у тилу денікінців, які завдали величезної шкоди військам А. Денікіна, руйнуючи їхні тили і відтягуючи на себе значні сили
VI етап (вересень—листопад 1920 р.)	Підписання в Старобільську угоди, згідно з якою Н. Махно обіцяв припинити збройну боротьбу проти радянської влади; спільна боротьба з Червоною армією проти П. Врангеля
V етап (листопад—грудень 1920 р.)	Боротьба радянської влади проти махновців, остаточний розгром махновського руху

Урок 28

► Робота з художнім твором

Із поеми В. Сосюри «Махно»

Село живе чи тільки сниться?..
 Чи, може, не дає заснуть?..
 Бо кожний вечір юні лица
 кудись порубаних везуть...
 Це ким розкидано патрони,
 сліди чиїх чобіт, колін?..
 Одні рубаються за трони, —
 а другим — волі і землі?!...
 Гуляє вітер в Гуляй-Полі..
 Там сонця золоте вино.
 Усім одрізав хліба й волі
 веселий батько наш Махно. <...>
 Сьогодні свайба у Степана,
 дочку він заміж оддає.
 Сидить, розпатланий і п'яний,
 і по столу рукою б'є.
 — У мене коні як огоні,
 ярновки повні закроми, —
 на чорта нам здались червоні,
 в комуні жить не хочем ми! <...>
 Вчителював колись погано,
 лиш дітвору одну любив.
 Так наливай мені, Тетяно,
 за наше гасло: «Ріж і бий!» <...>
 Лежить, зарубаний за волю...
 Лежить, зарубаний за трон...
 А ти?.. Не волі і не трону?!
 Сьогодні — з нами, завтра — ні?!
 Скажи, чому ти не червоний?
 Кому? Кому твої огні?..
 А вітер — відповідь: нікому!
 А вітер — відповідь: на всіх
 Немає для людей закону,
 немає для людей межі.

- 1) Як наведена поезія характеризує постать та погляди М. Махна?
- 2) Яке місто було столицею махновського руху?
- 3) Як у поезії відображено ставлення Н. Махна до більшовиків?
- 4) Поясніть, як ви зрозуміли рядки з поеми В. Сосюри «Сьогодні — з нами, завтра — ні?!»
- 5) Поміркуйте, чому В. Сосюри за поему «Махно» довелося «стільки випити горя, що й нащадкам стане».

► Творче завдання

Напишіть невеличке есе на тему «Як я оцінюю діяльність Н. Махна».

3. Уроки та наслідки державотворчих процесів

► Проблемне завдання

Один із лідерів українського національно-визвольного руху І. Мазепа відзначав: «... Українська визвольна боротьба часів великої Української революції зробила більше, ніж увесь наш попередній рух за ціле століття...».

— Чи поділяєте ви наведену думку? Аргументуйте свою відповідь.

— Визначте історичне значення Української революції.

.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Завдання

Укажіть причини остаточного утвердження радянської влади в Україні та перемоги більшовиків.

.....

V. Домашнє завдання

П:

ТЗ:

1. Спираючись на розповідь вчителя та матеріал підручника, підготуйте невеличку статтю в газету під назвою «Переговори делегації УНР із представниками П. Врангеля: перебіг та результат».
2. Напишіть твір-роздум на тему «П. Врангель — хто він: “білий ангел”, як його називали в еміграції, чи “чорний барон” — авантюрист, що прагнув влади, як його величали більшовики?»

ІВЗ: Підготувати довідку на тему «Діяльність першого ректора Кам'янець-Подільського університету», про діяльність президента Української Академії наук В. Вернадського та її секретаря А. Кримського.

.....

Урок 28

Роздавальний матеріал

✚ Із наказу Головнокомандуючого силами Півдня Росії від 20 травня 1920 р.

Російська армія йде визволяти від червоної погані рідну землю. Я зву на допомогу весь народ... Я підписав наказ про відновлення земств... Земля, державна і приватна, що використовується в сільському господарстві, розпорядженням волосних земств буде передаватись тим, хто її обробляє. Я закликаю до захисту батьківщини і мирної праці, обіцяю прощення тим, хто заблукав і повернеться до наших лав. Народу — земля і воля в облаштуванні держави! Землі — волею народу поставленого Господаря! Хай Господь нас благословить!

► Запитання та завдання

- 1) З ім'ям П. Врангеля пов'язана спроба переосмислити ідеологію та політику білого руху. Як наведене джерело відображає це переосмислення?
- 2) Використовуючи матеріал підручника, напишіть твір-роздум на тему «Кримський експеримент П. Врангеля».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Додаткова література до уроку

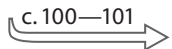
1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Мета: узагальнити й систематизувати знання за темою.

Тип уроку: урок-практикум.

I. Організаційна частина

► Повідомлення теми уроку та пояснення правил виконання практичної роботи

Текст практичної роботи розмножити і роздати кожному учню.

.....
.....
.....

II. Узагальнення знань за темою

- Складіть схему, яка б відображала перебіг подій у роки Української революції.
- Розташуйте події в хронологічній послідовності.
 - Проголошення незалежності УНР
 - Створення Генерального Секретаріату
 - Бій під Крутами
 - Створення УЦР
 - Проголошення УНР
 - Виступ самостійників
 - Проголошення автономії України
- Складіть історичний портрет одного з лідерів Української революції (на свій вибір). Поясніть, чому ви вирішили скласти портрет саме цього історичного діяча.
- Складіть таблицю «Здобутки та прорахунки Української Центральної Ради».

Здобутки	Прорахунки

- Генерал А. Денікін, оцінюючи діяльність П. Скоропадського, відзначав, що «...треба було мати воістину величезну самопожертву, необмежене честолюбство або повну безпринциповість, щоб за таких умов прагнути влади в Україні».

- Які умови мав на увазі А. Денікін? Дайте власну оцінку постаті П. Скоропадського.
- 6. Порівняйте шляхи вирішення аграрного питання за доби УЦР, гетьманату П. Скоропадського, Директорії УНР та в ЗУНР. Зробіть висновки.
- 7. За допомогою таблиці проаналізуйте політику «воєнного комунізму».

Визначення поняття		
Основні заходи	Сільське господарство	
	Промисловість	
	Торгівля і фінанси	
Результати та наслідки		
Ваша оцінка		

- Охарактеризуйте радянсько-польську війну за планом:
 - 1) Варшавська угода.
 - 2) Хід воєнних дій.
 - 3) Ризький мирний договір.
9. Визначте, якими були уроки та наслідки державотворчих процесів в Україні в 1917—1921 рр.
10. Проаналізуйте наведене джерело (картка 1) і визначте, про які історичні події в ньому йдеться. Дайте їх власну оцінку.
11. Проаналізуйте наведені уривки (картка 2) і виконайте завдання.
12. Проаналізуйте наведений фрагмент документа (картка 3) і виконайте завдання.

IV. Підсумки уроку

.....
.....
.....
.....
.....

Урок 29

Роздавальний матеріал

Картка 1 «Із київських спогадів» О. Гольденвейзера

...То була початкова епоха більшовизму, коли Рада народних комісарів щодня ухвалювала декрети, які мали засвідчувати втілення тих або інших «завоювань революції», — скасування права власності, націоналізацію, проголошення різних прав і привілеїв пролетаріату. Українці не могли аж надто відставати в цьому революційному завзятті; тому в четвертому Універсалі сформульовано пункт про соціалізацію землі, робітничий нагляд за виробництвом тощо. Загалом позицію українських владних партій визначало те, що вони по суті аж ніяк не правіші за більшовиків: ті за негайний мир, і ці за негайний мир; ті за безпосередній перехід до соціалізму, і ці так само; у тих влада в руках рад, а в цих — у руках Центральної ради, яка так само є представником пролетаріату й найбіднішого селянства. Однак, незважаючи на всі старання українців довести, що вони — ті самі більшовики, це змагання «хто лівіший» закінчилось не на їхню користь...

26 січня... Київ захопив радянський загін Муравйова. Бомбардування міста тривало цілих 11 днів — від 15 до 26 січня. Більшовицькі батареї були розташовані на лівому березі Дніпра, у районі Дарниці. Звідти перелітним вогнем обстрілювали місто... Жертв серед киян було порівняно небагато; проте руйнування були жахливі. Думаю, що не менше половини будинків у місті зазнали пошкоджень від снарядів. Спалахували пожежі, і ЦК справляло моторшне враження.

Легко уявити собі стан киян у ті дні. Переживши згодом ще з десятків переворотів, евакуацій, погромів, мешканці Києва з непідробним жахом згадують про ці одинадцять днів бомбардування. Майже весь час населення провело в підвалах, у холоді й темряві. Магазины й базари, цілком зрозуміло, були закриті; тому доводилося

харчуватися випадковими залишками, адже запасів тоді ще ніхто не робив.

26 січня зранку до міста ввійшли більшовики. Вони пробули в Києві того разу лише три тижні, і той перший прояв більшовизму не був позбавлений яскравих вражень і своєрідної демонічної сили. Рада, залишивши Київ, розташувалася в Житомирі; про її переговори з німцями нічого ще не знали. Проте вже в наступні дні після одержання першої телеграми про Брестський мир містом розходилися чутки про німецький наступ на Україну. Незабаром стала помітною зниклоість і в самих більшовиків. А ще за пару днів одна з місцевих газет насмілилася передрукувати наказ одного німецького генерала, у якому повідомлялося, що німецька армія, на прохання представників дружнього українського народу, рушила звільняти Україну з-під влади більшовиків.

Наступ німців розгортався з фантастичною швидкістю. Жодного опору їм не чинили. За якихось 7 днів після підписання миру вони були вже в Києві... Наступного ранку... до міста ввійшли незначні українські частини на чолі з Петлюрою. Німці з галантності надали їм честь увійти першими. До обіду в місті стало відомо, що на вокзалі німці...

Потім почалося те, що один німецький солдат визначив словами «Ми наведемо лад». Було видрукувано прекрасний план міста німецькою мовою... На всіх перехрестях встановлено дощечки з німецькими написами. Спеціальні стрілки вказували, як куди пройти, і одразу було зазначено, скільки хвилин на це потрібно. Все місто наче павутинням, облутали телеграфними й телефонними дротами...

.....

☒ Картка 2 Із грамоти П. Скоропадського (29 квітня 1918 р.)

...Цією грамотою я оголошую себе Гетьманом всієї України.

Управління... буде провадитися через посередництво призначеного мною Кабінету Міністрів...

Права приватної власності — як фундаменту культури і цивілізації, відбуваються в повній мірі... Відбувається повна свобода по зробленню купчих по купівлі-продажі землі...

В області економічної і фінансової відбувається повна свобода торгу й відчиняється широкий простір приватного підприємства...

Із законів про тимчасовий державний устрій України (29 квітня 1918 р.)

- 1) Влада після управи належить виключно до Гетьмана України в межах всієї Української держави.
- 2) Гетьман стверджує закони й без його санкції ніякий закон не може мати сили.
- 3) Гетьман призначає Отамани Ради Міністрів. Отаман Міністрів складає Кабінет і представляє його в повнім складі на затвердження Гетьмана. Гетьман затверджує і скасовує Кабінет у повнім його складі.

- 4) Гетьман є найвищий керівничий всіх зносин Української держави з закордонними державами.
- 5) Гетьман є верховний воєвода Української Армії та Фльоти...
- 7) Гетьманові належить помилування засуджених, полегчення кари й загальне прощання зроблених проступних дій...
- 17) Оселя кожного непорушна...
- 19) Власність непорушна. Примусове виласення нерухомого майна, коли се необхідно для якої-небудь держави чи громадської користі, можливе не інакше, як за відповідну платню...
- 21) Кожний може в межах, установлених законом, висловлювати й писати свої думки, а так само розповсюджувати їх шляхом друку.

► Запитання та завдання

1. Визначте повноваження гетьмана.
2. З'ясуйте суть державного устрою за часів його правління. Чим ви можете пояснити вибір саме такої форми правління?
3. Складіть схему державного устрою, що був установлений в Україні за часів П. Скоропадського.
4. Які права та свободи проголошував гетьман? Дайте їх власну оцінку.
5. Охарактеризуйте внутрішню та зовнішню політику гетьмана.

☒ Картка 3

Віднині воєдино зливаються відірвані одна від одної частини єдиної України, Західно-Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина й Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна... Віднині є тільки одна, незалежна Українська Народна Республіка. Віднині український народ, звільнений могутим поривом своїх власних сил, має тепер змогу з'єднати всі

змагання своїх синів для створення нероздільної, незалежної української держави на добро і щастя робочого народу.

► Запитання та завдання

- 1) Як називається цитований документ?
- 2) Коли він був проголошений?
- 3) Визначте історичне значення цієї події.

Мета: визначити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу.

Тип уроку: урок контролю і корекції знань, навичок і вмінь.

I. Організаційна частина

- ▶ **Повідомлення мети уроку та очікуваних результатів**

Учитель пояснює учням правила виконання роботи, відповідає на запитання, що в них виникли. Роздає учням заздалегідь підготовлені та роздруковані завдання, які за своєю формою нагадують завдання зовнішнього незалежного оцінювання.

.....

.....

.....

Історія України. 10 клас: Комплексний зошит для контролю знань.— Вид-во «Ранок».— 2010.

.....

.....

.....

.....

II. Виконання тестових завдань

1. Тестова контрольна робота с. 123—126
2. Урок тематичного оцінювання можна також провести за посібником: **Святокум О.Є.**

III. Підсумки уроку

.....

.....

.....

IV. Домашнє завдання

- ▶ **Відповіді:**
- I варіант:** 1В; 2Г; 3А; 4Б; 5В; 6Г; 7А; 8А; 9Б; 10В; 11. 1Г, 2В, 3Д, 4Б; 12. В, Б, Г, А
- II варіант:** 1В; 2Г; 3В; 4Г; 5А; 6Б; 7А; 8Г; 9А; 10Б; 11. 1В, 2Д, 3Г, 4Б; 12. Г, А, В, Б

Для нотаток

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Додаткова література до уроку

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: Комплексний довідник.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
2. Земерова Т. Ю., Скирда І. М. Історія України у визначеннях, таблицях і схемах. 10—11 класи.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
3. Історія України. 10 клас: Атлас / Авт.-упоряд. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
4. Історія України. Документи. Матеріали / Упоряд. І. М. Скирда.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.
5. Скирда І. М. Історія України. 10 клас: Експрес-контроль.— Х.: Вид-во «Ранок», 2009.

Мета: визначити нові тенденції та чинники розвитку культури в 1917—1921 рр.; охарактеризувати культурно-освітню діяльність громадських організацій; розкрити провідні ідеї та цінності, характерні для тогочасної культури й духовного життя, із сучасними державотворчими ідеями та культурними цінностями українців; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: засвоєння нових знань.....

Поняття: культура, «Просвіти», УАН, «більшовизація» культурно-освітньої діяльності, лікнеп, робітфаки.

Дати: 24 листопада 1918 р.— відкриття УАН.....

Персоналії: В. Вернадський, Л. Писаржевський, О. Палладін, Є. Патон, А. Кримський, М. Грушевський, Д. Багалій, Д. Бузескул, Д. Граве, М. Кравчук.

I. Організаційна частина

.....

піднесла на свої гасла тільки “лозунгові” імперативи і підперла їх багнетами».

1) Проаналізуйте наведену точку зору, поясніть, як ви її зрозуміли. Чи поділяєте ви думку авторів? Свою відповідь аргументуйте.

2) Спираючись на розповідь вчителя, наведену цитату та матеріал підручника, випишіть до зошита нові тенденції та чинники розвитку української культури у 1917—1921 рр.

II. Актуалізація опорних знань

► **Метод «Мікрофон»**

Назвіть імена видатних представників української культури початку ХХ ст.

.....

► **Проблемне завдання**

Аргументовано доведіть або спростуйте твердження М. В. Кордона: «Попри всі негаразди, пов’язані зі зміною політичних режимів, які встановлювалися в Україні, культурне життя продовжувало розвиватися».

.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Нові тенденції та чинники розвитку української культури в 1917—1921 рр.

► **Аналізуємо інформацію**

Автори підручника «Культура українського народу» (К., 1994) відзначають: «У світі, розколотому “на біле і червоне” класово-політичним двобоєм, про цілісність культури та її системну повномірність не могло бути і мови: кожна зі сторін — антагоністів

Урок 31

2. Культурні здобутки українських урядів в освітній політиці

Увага!

У період Української Центральної Ради були зроблені спроби створити власну систему освіти, яка базувалася на принципі націоналізації, відповідно до якого кожна нація, яка жила в Україні, мала право навчати своїх дітей рідною мовою. Відмінною ознакою того часу стало відкриття українських шкіл. Протягом 1917—18 навчального року в Україні відкрилося 30 українських гімназій, а вивчення української мови, літератури та історії було обов'язковим у всіх середніх школах та гімназіях.

▶ Робота з підручником

Випишіть у зошит культурні здобутки Української Центральної Ради.

.....

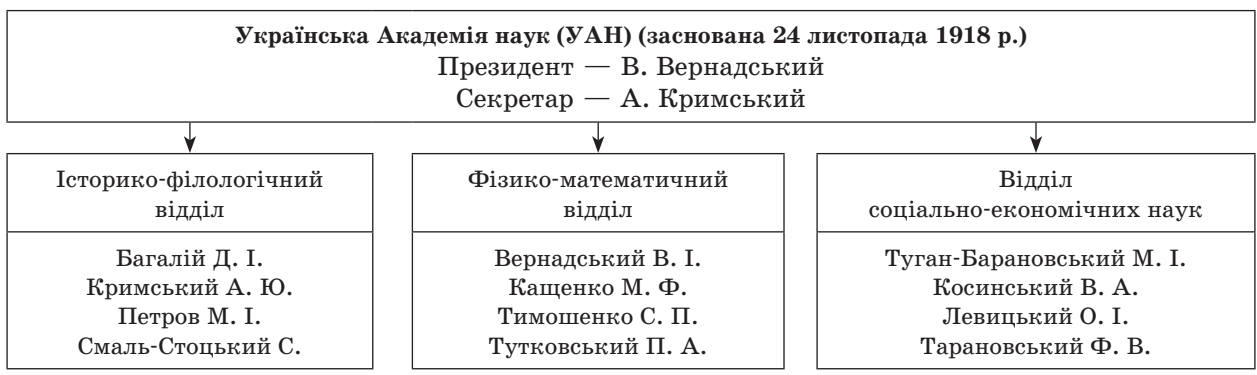
.....

▶ Робота з джерелом с. 106 (Картка 1)

Увага!

За часів гетьманування П. Скоропадського була створена мережа національної вищої школи. При міністерстві народної освіти під керівництвом В. Вернадського виникла комісія у справах вищих шкіл та наукових інституцій. Законом від 17 серпня 1918 р. відкривалися два державні університети: у Києві та Кам'янці-Подільському.

До уваги вчителя!

▶ Робота з джерелом с. 106 (Картка 2)

.....

.....

▶ Повідомлення учня

Заслухайте повідомлення учня про діяльність першого ректора Кам'янець-Подільського університету І. Огієнка і дайте власну оцінку цій постаті.

.....

.....

▶ Робота з джерелом с. 106 (Картка 3)

.....

.....

▶ Робота зі схемою

Складіть схему, яка б відображала структуру Української Академії наук, дату її заснування, керівництво і склад відділів.

.....

.....

.....

.....

▶ Повідомлення учнів

Заслуховуються стислі довідки про діяльність президента Української Академії наук В. Вернадського та її секретаря А. Кримського.

.....

.....

.....

Урок 31

► Проблемне завдання

Аргументовано доведіть або спростуйте думку О. Субтельного: «...за якихось кілька місяців Гетьманщина мала на своєму рахунку такі здобутки в царині культури, про які мріяли багато поколінь інтелігенції». Визначте внесок П. Скоропадського в розвиток української освіти, науки та культури.

.....
.....

► Робота з додатковою літературою

✎ Із праці М. Поповича «Нарис історії культури України»

...Наслідком культурного розвитку України в перші роки комуністичної диктатури було, з одного боку, різке розширення соціальної бази української культури, залучення до освіти та творчості найширшого загалу вчора ще малописьменних мас, переважно молоді, а з іншого, — неминуче при цьому різке зниження «планки» мінімуму культурності... Чимало відомих діячів науки, літератури, мистецтва, освіти, церкви, які не сприйняли радянсько-більшовицького режиму, опинилися за межами України, в еміграції....

- 1) На які особливості освітньої політики більшовиків звертає увагу дослідник?
- 2) Дайте власну оцінку політики більшовиків у галузі культури.

.....
.....

► Робота з підручником

Опрацюйте відповідний матеріал підручника і випишіть у зошит імена видатних українських учених та їхні наукові здобутки.

.....
.....

3. Культурно-освітня діяльність громадських організацій

► Аналізуємо інформацію

Дослідниця І. Романко стверджує: «“Просвіти” 1917—1939 рр. діяли в межах різних державних утворень, вплив яких виявлявся їхньою політикою щодо організації. Найбільш

сприятливою була політика державних форм, створених українським народом у національно-визвольних змаганнях 1917—1920 рр. У свою чергу праця “Просвіти” й чималої кількості її осередків завжди була необхідною і важливою для українського народу, але не зовсім сприятливою для іншонаціональних утворень (зокрема, Австро-Угорської та Російської імперій, Української Соціалістичної Радянської Республіки). Адже товариства, дбаючи про піднесення національної свідомості, втілювали національну ідею в підсвідомості власного народу».

Якими були умови діяльності «Просвіт» у роки Української революції? Простежте, як протягом 1917—1921 рр. змінювався характер діяльності «Просвіт». Укажіть значення їхньої діяльності.

.....
.....
.....
.....

IV. Закріплення вивченого матеріалу

Учні самостійно підбивають підсумки уроку.

V. Домашнє завдання

- II:
- III: Підготувати стислі повідомлення про життя та творчу діяльність окремих українських літераторів 1917—1921 рр. (на вибір).

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Урок 31

Роздавальний матеріал

Картка 1

Із заяви гетьманського уряду в 1918 р.

...Правительство буде рішуче проводити в життя ідею усестороннього розвитку української культури, забезпечення прав української мови, закріплення всіх форм української державності...

▶ Запитання та завдання

- 1) Які напрями розвитку в галузі культури визначалися пріоритетними?

- 2) Як наведене джерело відображає напрямки діяльності гетьманського уряду у сфері культури та освіти?
- 3) Використовуючи наведене джерело та матеріал підручника, випишіть у зошит досягнення гетьманського уряду в освітній політиці.

.....

Картка 2

Із запрошення на відкриття університету в Кам'янці-Подільському за підписом ректора І. Огієнка

Новий університет, що вже з самого географічного положення найближчий до високої західноєвропейської держави, не буде звичайним університетом східного типу: при Кам'янець-Подільському Державному Українському університеті закладається вперше на сході слов'янський богословський університет і, крім того, на історико-філологічному факультеті вже відкрито дві нові національні кафедри: одна — польської, друга — єврейської літератури й історії. Вірний кращим

традиціям європейських університетів, новий Кам'янець-Подільський Державний Український університет матиме на цілі невпинну наукову працю на користь рідної української культури.

▶ Запитання та завдання

- 1) Якою була мета відкриття університету в Кам'янці-Подільському?
- 2) Чи згодні ви з твердженням М. Кордона про те, що університет у Кам'янці-Подільському «постав як вогнище вищої української науки, перший національний вуз, гордість України, символ її національного відродження»? Свою відповідь аргументуйте.
- 3) Визначте історичне значення цієї події.

Картка 3

Із доповіді Раді Міністрів міністра освіти М. Василенка

Коли в Києві закладається Українська Академія наук, то це викликається не самісінькими науковими інтересами. З цим пов'язуються міркування величезної національної та державно-економічної ваги... Викликають академію до життя, з одного боку, зріст та поглиблення національної свідомості українського громадянства,

а з другого, — необхідність невидно підняти виродливість та трудову міць українського народу та й використати, у як найвищій мірі виробливі сили.

▶ Запитання та завдання

- 1) Які завдання покладалися на створення Українську Академію наук?
- 2) Визначте історичне значення створення Української Академії наук.

Мета: проаналізувати літературний процес в Україні в 1917—1921 рр.; охарактеризувати театральне, музичне та хорове мистецтво; оцінити внесок українських митців у вітчизняну та світову культуру; виховувати повагу до історичного минулого своєї Батьківщини.

Очікувані результати:

Тип уроку: засвоєння нових знань.....

Поняття: культура, романтизм, неокласицизм, пан-футуризм, «ДУМКА», УАПЦ.

Дати: 24 листопада 1918 р.— відкриття УАН.....

Персоналії: О. Олесь, В. Сосюра, В. Еллан-Блакитний, М. Зеров, М. Рильський, Лесь Курбас, Г. Юра, Н. Городовенко, О. Кошиця, М. Леонтович, Л. Ревуцький, Г. Верьовка, Б. Лятошинський, І. Тешенко, О. Мурашко, М. Бойчук, Г. Нарбут, В. Липківський.

I. Організаційна частина

.....

III. Вивчення нового матеріалу

1. Літературний процес

Увага!

Творча доля українських письменників і поетів у цей час нелегко складалася. Вони вболівали за українську національну революцію, болісно переживали події громадянської війни. У 1918—1921 рр. виникає велика кількість літературних об'єднань, друкуються різноманітні художні збірки і альманахи.

▶ Запитання

Наведіть приклади літературних об'єднань, назви збірок та альманахів і запишіть їх у зошит.

II. Актуалізація опорних знань

▶ Завдання

Установіть відповідність між іменами українських науковців та галузями науки, у яких вони працювали.

1 Д. Багалій	А Фізика
2 Д. Граве	Б Економіка
3 М. Туган-Барановський	В Історія
4 О. Палладін	Г Математика
	Д Біохімія

Відповідь: 1В, 2Г, 3Б, 4Д

.....

.....

Урок 32

▶ Робота зі схемою

Складіть схему «Основні літературні течії в Україні в 1917—1921 рр.».

.....
.....
.....
.....

▶ Повідомлення учнів

Заслухайте стислі повідомлення про життя та творчу діяльність окремих українських літераторів 1917—1921 рр. і складіть стислий конспект у зошитах.

.....
.....
.....

2. Театральне, музичне та образотворче мистецтво

▶ Проблемне запитання

У ході Української революції набула розвитку діяльність Молодого театру на чолі з Лесем Курбасом. У першому параграфі Статуту Молодого театру говорилося, що його мета — творити не «українофільську», а європейську культуру, одночасно не будучи провінціалізмом чужих культур. Прокоментуйте це положення статуту.

.....
.....

▶ Робота з джерелом с. 110 (Картка 1)

.....
.....

▶ Робота з підручником

За матеріалом підручника охарактеризуйте репертуар Молодого театру.

.....
.....

▶ Проблемне завдання

Лесь Курбас зробив неможливе. Весь світовий репертуар, від Софокла до Ібсена, вперше прозвучав з української сцени — й відтоді ми вже менше комплексували. У цьому театрі починали всі, на кому потім тримався наш театр ХХ ст. й тримається досі. Ось живий ланцюжок: у Курбаса був учень Борис Тягно, а в того вчився Богдан Ступка. Таких прикладів багато.

Визначте внесок Леся Курбаса в розвиток українського театрального мистецтва.

.....
.....
.....

▶ Робота з підручником та аудіо- й відеоматеріалом

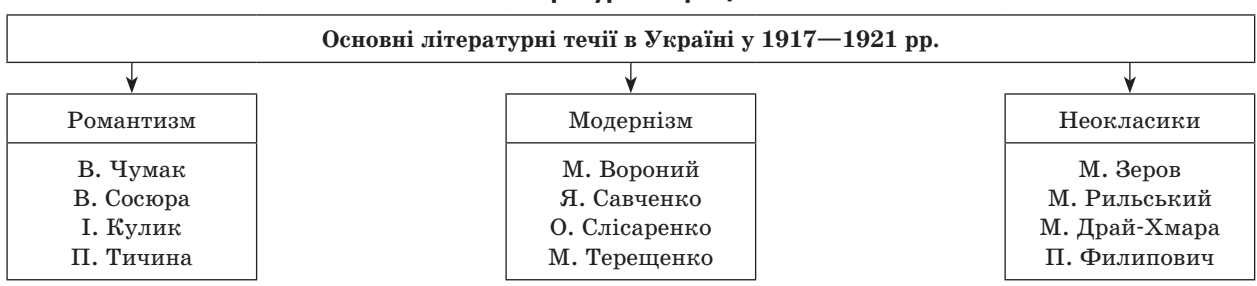
Прослухайте уривки творів видатних українських композиторів — М. Леонтовича, Л. Ревуцького, Г. Верьовки, Б. Лятошинського і зверніть увагу на їхні портрети (можна використати друковані портрети або відеоматеріал).

Опрацюйте матеріал підручника і випишіть до зошита імена видатних українських композиторів і виконавців 1917—1918 рр., визначте їх внесок у розвиток українського музичного мистецтва.

.....
.....

До уваги вчителя!

Літературний процес

Урок 32

Увага!

Завдяки діяльності Центральної Ради в Києві наприкінці 1917 р. було відкрито Українську Академію мистецтв, яка об'єднала видатних художників. У цей час в Україні творили майстри живопису і графіки М. Бойчук (перший ректор академії), В. та Ф. Кричевські, Г. Нарбут, О. Мурашко (ілюстрації їхніх творів пропонуються увазі учнів).

.....

3. Релігійне життя

Увага!

У роки революції та визвольних змагань у середовищі українських віруючих і духовенства зріло прагнення мати самостійну (автокефальну) церкву. Однак Російська православна церква намагалася не допустити втрати контролю над єпархіями колишньої царської імперії. Проголосити автокефалію на Всеукраїнському православному соборі в січні 1918 р. не дозволили більшовики. Більшовицька партія розгорнула запеклу боротьбу з релігією та церквою. Закривалися храми і монастирі, віруючі й духовенство зазнавали переслідувань. Ідея проголошення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) стала частиною українського національно-визвольного руху.

.....

► Робота з підручником

За матеріалом підручника дізнайтеся, як та за яких умов було проголошено створення УАПЦ і напишіть невеличку статтю до тогочасної газети про ці події.

► Робота з джерелом с. 110 (Картка 2)

IV. Закріплення вивченого матеріалу

► Метод «Мікрофон»

Назвіть імена видатних представників українського мистецтва 1917—1921 рр.

.....

► Завдання

Зробіть висновок про рівень розвитку образотворчого мистецтва в Україні в роки Української революції і дайте власну оцінку творчості українських митців.

.....

► Завдання

Установіть відповідність між іменами українських митців та галузями культури, у яких вони працювали.

- 1 Г. Юра
 - 2 Г. Нарбут
 - 3 Г. Верьовка
 - 4 В. Сосюра
 - А Музика
 - Б Література
 - В Театр
 - Г Наука
 - Д Образотворче мистецтво
- Відповідь:* 1В, 2Д, 3А, 4Б

V. Домашнє завдання

П:

.....

Урок 32

Роздавальний матеріал

Картка 1

Із «Робітничої газети» від 25 травня 1917 р.

Хто не знає, яка рутина, який зашкарублий консерватизм панує у нашому театральному мистецтві. Молодий український театр... Вогонь революції розстрожив ідейну шкаралупу нашого театального мистецтва, рутину знищено і перед нами давно жадана українська драма...

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Зі «Спогадів» Н. Суровцевої

Сцени з містичним хором, туніки статистів і гра самого Леся. Він вже назавжди завоював наші серця... Ми захоплювалися новим театром. Ми були горді з нього. Це став наш театр.

▶ Запитання та завдання

- 1) Як події Української революції вплинули на розвиток українського театального мистецтва?
- 2) Яку оцінку діяльності Молодого театру та його керівнику дає Н. Суровцева?

.....
.....
.....
.....
.....

Картка 2

З інструктивного листа ЦК КП(б)У про методи антирелігійної агітації і пропаганди (1921 р.)

На першому місці стоїть державна пропаганда дією. Всі комуністи у порядку партійної дисципліни і всі працівники у порядку дисципліни радянської зобов'язані чинити рішучу і безумовну протидію спробам... використати народне майно для церковної мети... Не враховуючи наперед, у яку форму виллється масова пропаганда дією, необхідно рішуче підтримувати її, прагнучи до викриття, дискредитації, дезорганізації та економічного знесилення наших церковних противників. Зіштовхуючи між собою різні напрямки, течії, секти, церкви, вірування, Радянська влада прагне до того, щоб у взаємній боротьбі вороги дискредитували та топили один одного. Прихильники української автокефалії при всьому своєму зовнішньому демократизмі ніскільки

не ближчі нам, а навпаки, саме внаслідок своїх спроб замирення з українськими масами, шкідливі і небезпечні як провідники у селянське середовище національно-демократичних буржуазних ідей.

▶ Запитання та завдання

- 1) Охарактеризуйте політику більшовиків щодо релігії.
- 2) Якими методами велася боротьба з релігією? Визначте результати та наслідки цієї боротьби.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Мета: розкрити перебіг основних подій в контексті подій вітчизняної історії; виховувати дбайливе ставлення до історії малої батьківщини, бережливе ставлення до пам’яток історії та культури рідного краю.

Очікувані результати:

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.....

Вид уроку: урок-екскурсія до краєзнавчого музею.....

I. Організаційна частина

Екскурсія до краєзнавчого музею має бути заздалегідь запланована вчителем. Учні мають до неї як слід підготуватися. Щоб інформація екскурсовода не пройшла повз уваги учнів, по закінченні екскурсії вдома вони повинні будуть підготувати звіт, який буде відображати основні події історії краю в 1917—1921 рр. та власне враження від екскурсії.

II. Виставлення оцінок

Виставлення оцінок учителем за звіти про екскурсію до музею, виходячи з того, наскільки творчо учень підійшов до його підготовки.

.....
.....
.....

Для нотаток

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Урок 34

Наш край у 1900—1917 рр.

Мета: охарактеризувати модернізаційні процеси, події Першої світової війни, що відбувалися на території краю; охарактеризувати побут, повсякденне життя людей краю.

Очікувані результати: показувати на карті просторові межі краю і описувати особливості адміністративно-територіального устрою в 1900—1917 рр.; хронологічно співвідносити основні події та історичні процеси в краї з подіями і процесами вітчизняної та європейської історії.

Тип уроку: комбінований.

I. Організаційна частина

Події початку ХХ ст. в різних регіонах нашої країни мали свою специфіку. Проведення уроків із місцевого краєзнавства вимагає особливих зусиль і підготовки не тільки з боку учнів, але й учителя: підібрати відповідну літературу, ознайомити з нею учнів, викликати інтерес до історії малої батьківщини.

Щоб учням було цікаво працювати, урок пропонуємо провести як цикл передач на тему «Мій край у 1900—1917 рр.».

► Робота в групах

Учні об'єднуються в чотири групи, кожна з яких отримує завдання підготувати свій репортаж або сценарій.

I група: Процеси модернізації економічного і соціального життя на початку ХХ ст.

II група: Політичне життя.

III група: Духовне життя, звичаї, традиції, побут, повсякденне життя.

IV група: Вплив Першої світової війни на соціальне і економічне життя.

II. Вивчення нового матеріалу

► Творчі завдання

Проведення циклу «передач» з історії рідного краю. Учні виконують роль телеглядачів і ставлять питання ведучому «передачі». Ведучий може запрошувати собі на допомогу «експертів».

.....
.....
.....
.....

III. Підсумки уроку

По закінченні виступів учитель підбиває підсумки уроку: що вдалося добре, вказує на прорахунки і виставляє оцінки.

.....
.....
.....
.....

Для нотаток

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Мета: охарактеризувати події Української революції та визвольного руху, що відбувалися на території краю.

Очікувані результати: показувати на карті просторові межі краю і описувати особливості адміністративно-територіального устрою в 1917—1921 рр.; хронологічно співвідносити основні події та історичні процеси в краї з подіями і процесами вітчизняної та європейської історії.

Тип уроку: урок-круглий стіл.

I. Організаційна частина

Події Української революції і періоду боротьби за державну незалежність в різних регіонах нашої країни мали свою специфіку.

► **Робота в групах**

Учні об'єднуються в шість груп, кожна з яких отримує завдання підготувати для обговорення своє питання.

I група: Події Української революції на території краю.

II група: Ставлення населення до політичних подій.

III група: Руйнація традиційного способу життя.

IV група: Вплив воєнно-політичних подій 1917—1921 рр. на становище в краї.

V група: Зміни влади, перерозподіл власності та ставлення населення до цих процесів.

VI група: Особливості культурних процесів. Внесок діячів культури краю в розвиток вітчизняної культури.

Для нотаток

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

II. Вивчення нового матеріалу

► **Творчі завдання**

Проведення круглого столу. Від кожної групи доповідає один учень. Інші уважно слухають доповідача і ставлять йому запитання. Окремі питання для обговорення пропонує й учитель. Давати відповіді може не тільки доповідач, але й учасники його групи, яким він може передати слово.

.....
.....
.....

III. Підсумки уроку

По закінченні круглого столу вчитель підбиває підсумки уроку і виставляє оцінки.

.....
.....
.....

☞ Додаткова література

1. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів.— К., 2004.
 2. Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918—1939).— Львів, 2006.
 3. Верига В. Визвольна боротьба в Україні 1914—1923 рр.: У 2-х томах.— К., 2004—2005.
 4. Верстюк В. Махновщина.— К., 1992.
 5. Верстюк В. Ф. Симон Петлюра: Політичний портрет (до 125-річчя від дня народження) // Укр. іст. журн.— 2004.— № 3.
 6. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: Навч. посібник.— К., 1997.
 7. Верстюк В. Ф., Пиріг Р. Я. Грушевський М. С. Корот. хроніка життя та діяльності.— К., 1996.
 8. Винниченко В. Відродження нації.— К., 1990.— Ч. 1, 2, 3.
 9. Героїка трагедії Крут.— К., 2004.
 10. Голод 1921—1923 років в Україні. Збірн. докум. і матеріалів.— К., 1993.
 11. Горєлов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Цивілізаційна історія України.— К., 2005.
 12. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX—XX ст.— К., 1996.
 13. Гушуляк І. Історичне значення української революції 1917—1920 рр. та причини її поразки // Укр. іст. журн.— 2002.— № 3.
 14. Історія України: нове бачення.— К., 1995—1996. Т. 1—2.
 15. Історія України: Хрестоматія: У 2 ч.— К., 1996.
 16. Історія України 10—12 кл. Документи. Матеріали.— Х., 2010.
 17. Косик В. Симон Петлюра.— Львів, 2000.
 18. Литвин В. М., Мордвінцев В. М., Слюсаренко А. Г. Історія України. Навчальний посібник.— К., 2002.
 19. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР.— Львів, 1995.
 20. Міхновський М. Самостійна Україна.— Київ; Львів, 1991.
 21. Нагаєвський І. Історія української держави XX ст.— К., 1994.
 22. Політична історія XX століття: Навчальний посібник.— Вид. 2-ге, перероб. і доп. / В. Ф. Салабай, Л. О. Панчук, Я. А. Титаренко та ін.— К., 2001.
 23. Революція на Україні (по мемуарам белых) — К., 1990.
 24. Семанов С. Н. Махно. Подлинная история.— М., 2001.
 25. Субтельний О. Україна: історія.— К., 1991—1993.
 26. Телицын В. Нестор Махно.— М., 1998.
 27. Україна в XX столітті. Зб. документів і матеріалів (1900—1939).— К., 1997.
 28. Українська державність у XX ст.— К., 1996.
 29. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т.— Т. 1.— К., 1996; — Т. 2.— К., 1997.
 30. Центральна Рада і український державотворчий процес. Ч. 1, 2.— К., 1997.
-
-
-

► Електронні ресурси:

www.history.org.ua,
 www.ukrhistory.narod.ru,
 www.serg-klymenko.narod.ru,
 www.ad-astra.chat.ru,
 www.ancient.holm.ru,
 www.uk.wikipedia.ru

.....

.....

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна на початку ХХ ст.»

I варіант

1. Укажіть, яка форма монополістичного об'єднання була домінуючою в Наддніпрянщині на початку ХХ ст.

А трест Б картель В концерн Г синдикат

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

2. Укажіть рік виникнення першої політичної партії в Наддніпрянській Україні.

А 1890 р. Б 1900 р. В 1902 р. Г 1905 р.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

3. Укажіть, яка політична партія Наддніпрянщини відстоювала ідею незалежності України.

А РУП Б УНП В УСДРП Г УДРП

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

4. Економічний розвиток західноукраїнських земель на початку ХХ ст. характеризувався:

- 1) стрімким проникненням іноземного капіталу;
- 2) кризовим становищем кооперативного руху;
- 3) насиченістю ринку товарами місцевого виробництва;
- 4) зайнятістю більшості населення в сільському господарстві.

А 1, 2 Б 1, 4 В 3, 4 Г 2, 3

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

5. Укажіть, як називалася українська фракція в I і II Державних думах.

А Українська думська громада
 Б Союз українських націоналістів
 В Малоросійська громада
 Г Українська фракція

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

6. Укажіть, кого називали «батьком» кооперативного руху в Наддніпрянській Україні початку ХХ ст.

А В. Нагірного
 Б П. Столипіна
 В М. Левитського
 Г М. Міхновського

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

7. Укажіть регіон, спеціалізацією якого на початку ХХ ст. була залізорудна промисловість.

А Донбас
 Б Правобережжя
 В Кривий Ріг
 Г Степова Україна

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна на початку ХХ ст.»

8. Укажіть завдання, що мали бути вирішеними в ході земельної реформи П. Столипіна:

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

- 1) розширення ринків збуту сільськогосподарських продуктів;
- 2) підвищення ефективності сільського господарства;
- 3) скасування панщини та кріпосницької залежності селян;
- 4) зміцнення соціальної опори самодержавства на селі;
- 5) вирішення проблеми аграрного перенаселення;
- 6) подолання кризи сільськогосподарського виробництва;
- 7) руйнація селянської общини.

- А 1, 3, 6, 7
 Б 2, 4, 5, 7
 В 1, 2, 3, 6
 Г 1, 2, 4, 6

9. Укажіть, якому поняттю відповідає наведене визначення.

Один із видів монополії, особливістю якого є укладення угод про спільний збут товарів.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

- А концерн Б трест В картель Г синдикат

10. Укажіть, про якого митця йдеться в уривку з історичного джерела.

На початку ХХ ст. на оперних сценах світу царювали чоловіки — Баттістіні, Карузо, Тімто Руффо, Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їхніх висот і стати в рівень з ними. Найвимогливіші критики світу називали її «Незабутньою Аїдою», «Найчарівнішою Чіо-Чіо-Сан», «Вражаючою Валькірією».

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

- А М. Садовську-Барілотті
 Б Г. Борисоглібську
 В С. Крушельницьку
 Г М. Заньковецьку

11. Установіть відповідність між іменем видатного діяча та видом діяльності, якому він присвятив своє життя.

1 В. Винниченко	А Військовий льотчик, засновник теорії вищого пілотажу
2 Ф. Вовк	Б Архітектор
3 В. Кричевський	В Український оперний співак
4 П. Нестеров	Г Видатний український антрополог і етнограф
	Д Один із найпопулярніших письменників початку ХХ ст.

1	☐
2	☐
3	☐
4	☐

12. Установіть хронологічну послідовність подій.

- А Початок Столипінської аграрної реформи
 Б Створення Товариства українських поступовців (ТУП)
 В Створення першої політичної партії в Наддніпрянській Україні — РУП
 Г Початок повстання на броненосці «Потьомкін»

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна на початку ХХ ст.»

II варіант

1. Концентрація промислового виробництва в металургійній, вугільній і залізничній галузях у Наддніпрянщині на початку ХХ ст. сприяла:

А завершенню промислового перевороту

Б створенню монополістичних об'єднань

В формуванню ринку вільнонайманої праці

Г подоланню залежності від іноземного капіталу

А	Б	В	Г
2. Унаслідок проведення земельної реформи П. Столипіна в Україні:

А було ліквідовано поміщицьке землеволодіння

Б подолано селянське малоземелля та безземелля

В утверджено приватне селянське землеволодіння

Г зупинено процес майнового розшарування селянства

А	Б	В	Г
3. Укажіть прізвище ініціатора кооперативного руху на західноукраїнських землях.

А В. Нагірний

Б П. Столипін

В М. Левитський

Г М. Міхновський

А	Б	В	Г
4. Укажіть, у якому році було створено Товариство українських поступовців (ТУП).

А 1890 р

Б 1900 р.

В 1905 р.

Г 1908 р.

А	Б	В	Г
5. Укажіть, чи правильні твердження.

Для сільського господарства Наддніпрянщини на початку ХХ ст. було характерним:

1) існування поміщицького землеволодіння;

2) переважання зернового землеробства.

А Обидва твердження правильні

Б Тільки перше твердження правильне

В Тільки друге твердження правильне

Г Обидва твердження неправильні

А	Б	В	Г
6. Укажіть, який напрям політики царського уряду щодо України після революції 1905—1907 рр. розкриває поданий нижче уривок з історичного джерела.

Українська мова непридатна для створення рідної малоросам обласної культури... південноросійська народна школа не має потреби в малоросійських підручниках і навчанні. Підручники та книги українською мовою не тільки некорисні, але й небезпечні.

А Насадження великодержавного шовінізму

Б Реалізація земельної реформи П. Столипіна

В Сприяння міграції росіян на Південь і Схід України

Г Подолання сепаратизму поляків-землевласників Правобережжя

А	Б	В	Г

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна на початку ХХ ст.»

7. Укажіть, хто очолював українську фракцію в I Державній думі.

- А І. Шраг
Б М. Міхновський
В Д. Антонович
Г М. Грушевський

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

8. Укажіть назви політичних партій, що діяли на початку ХХ ст. в Наддніпрянщині:

- 1) Русько-українська радикальна партія (РУРП);
- 2) Революційна українська партія (РУП);
- 3) Комуністична партія України (КПУ);
- 4) Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП);
- 5) Українська народна партія (УНП);
- 6) Українська національно-демократична партія (УНДП);
- 7) Українська демократично-радикальна партія (УДРП).

- А 1, 3, 6, 7
Б 2, 4, 5, 7
В 1, 2, 3, 6
Г 1, 2, 4, 6

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

9. Укажіть, якому поняттю відповідає наведене визначення.

Велике об'єднання виробників, банкірів, торговців із метою концентрації капіталів, узгодження дій підприємств по виробництву та збуту товарів, які виникають в умовах посилення конкурентної боротьби.

- А Акціонерне товариство
Б Кооператив
В Монополія
Г Корпорація

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

10. Укажіть, чим уславилася С. Крушельницька.

- А Написанням монографії «Історія українського народу»
Б Написанням повісті «Інститутка»
В Підкоренням сцени провідних театрів світу виконанням оперних партій
Г Написанням поеми «Лісова пісня»

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

11. Установіть відповідність між іменем та характеристикою історичної особи.

1 Д. Багалій	А Драматург, засновник першого українського стаціонарного професійного театру
2 М. Самокиш	Б Письменник, автор повісті «Fata morgana»
3 М. Садовський	В Гірничий інженер, автор геологічної карти Донецького басейну
4 М. Коцюбинський	Г Живописець-баталіст
	Д Історик, професор Харківського університету, дослідник історії Слобідської України

1	☐
2	☐
3	☐
4	☐

12. Установіть хронологічну послідовність подій.

- А Столипінський циркуляр про заборону реєстрації «чужородних» товариств і видавництв
Б Вибори до I Державної думи
В Створення УНП
Г «Кривава неділя»

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна в роки Першої світової війни. Початок української революції»

I варіант

1. Укажіть, які території Російської імперії планувала приєднати до своїх володінь Австро-Угорщина напередодні Першої світової війни.

А Буковину та Бессарабію
 Б Східну Галичину та Закарпаття
 В Волинь і Поділля
 Г Лівобережжя та Слобожанщину

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

2. На початку Першої світової війни К. Левицький очолив:

А Союз визволення України
 Б Головну українську раду
 В Товариство українських поступовців
 Г Українську Центральну Раду

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

3. Прочитайте уривок з історичного джерела і дайте відповідь на запитання.

Справжнє бойове хрещення Українські січові стрільці пройшли у квітні — на початку травня 1915 р. у боях за гору поблизу Славська. Кілька разів цей важливий пункт переходив із рук у руки. Лише ціною великих втрат російським солдатам вдалося закріпитися на горі, але в цей час розпочався загальний відступ росіян із Галичини.

А гора Маківка
 Б гора Лисоня
 В гора Говерла
 Г гора Погар

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

4. Галицько-Буковинське генерал-губернаторство виникло в результаті:

А створення Української Центральної Ради
 Б окупації російською армією Галичини та Буковини
 В Брусилівського прориву російської армії
 Г Горлицького прориву

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

5. Укажіть, яким було ставлення російської влади до українського національного руху в Наддніпрянській Україні під час Першої світової війни.

А надавала додаткові можливості для його розвитку
 Б підтримувала його патріотичні настрої
 В не звертала уваги на його існування
 Г посилювала репресії проти нього

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

6. Укажіть, хто з українських політиків у ході Першої світової війни закликав підтримати Антанту й чесно, «...не піддаючись на провокації, виконати свій обов'язок громадян Росії до кінця».

А В. Винниченко
 Б С. Петлюра
 В К. Левицький
 Г Д. Донцов

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна в роки Першої світової війни. Початок української революції»

7. Укажіть події Першої світової війни, які відбувалися на українських землях:

- 1) Галицька битва;
- 2) Верденська битва;
- 3) Горлицький прорив;
- 4) битва на р. Марна;
- 5) перша в історії газова атака, проведена німцями;
- 6) Брусиловський прорив;
- 7) битви на Верецькому та Ужоцькому перевалах.

- А 1, 3, 6, 7
 Б 2, 4, 5, 7
 В 1, 2, 3, 6
 Г 1, 2, 4, 6

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

8. Укажіть, чим був викликаний виступ самостійників у Києві.

- А проголошенням радянської влади в Україні
 Б проголошенням самостійності України
 В I Універсалом УЦР
 Г II Універсалом УЦР

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

9. У I Універсалі УЦР було задекларовано:

- А створення Генерального Секретаріату
 Б підтримка виступу самостійників
 В засудження Корніловського заклоту
 Г проголошення автономії України

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

10. Укажіть, хто очолив Українську Центральну Раду.

- А М. Грушевський
 Б В. Винниченко
 В С. Петлюра
 Г К. Левицький

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

11. Установіть відповідність між іменем історичного діяча та суспільно-політичною діяльністю, якою він займався.

1 В. Винниченко	А Голова УЦР
2 С. Петлюра	Б Голова Генерального Секретаріату
3 А. Шептицький	В Перший командир легіону УСС
4 М. Галушчинський	Г Митрополит Греко-Католицької церкви, репресований російською владою в 1914 р.
	Д Організатор українських збройних сил

1	☐
2	☐
3	☐
4	☐

12. Установіть хронологічну послідовність подій.

- А Створення Генерального Секретаріату
 Б Початок роботи Українського національного конгресу
 В Проголошення автономії України
 Г Виступ самостійників

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна в роки Першої світової війни. Початок української революції»

II варіант

1. Укажіть, яка держава в ході Першої світової війни планувала приєднати до своїх володінь Східну Галичину, Північну Буковину й Закарпаття.

А Австро-Угорщина
 Б Російська імперія
 В Німеччина
 Г Італія

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

2. Формування легіону УСС відбулося внаслідок:

А початку Першої світової війни
 Б окупації російською армією Галичини
 В Брусиловського прориву російської армії
 Г захоплення російською армією Карпатських перевалів

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

3. У ході Першої світової війни ТУП закликала українців:

А підтримати Троїстий союз, «...бо ідучи війною, Росія грозить загином українському життю, яке знайшло охорону в австрійській державі»
 Б бути нейтральними, тому що жодна з воюючих сторін «...не може викликати співчуття ні цілями, ні способами боротьби»
 В виступити проти Антанти й Троїстого союзу, щоб вибороти «...єдину, самостійну Україну від Карпат аж по Кавказ»
 Г підтримати Антанту й чесно, «...не піддаючись на провокації, виконати свій обов'язок громадян Росії до кінця»

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

4. Укажіть, які результати мала Галицька битва.

А поразка російських військ
 Б поразка австро-угорських військ
 В перемога німецьких військ
 Г розгром легіону УСС

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

5. Укажіть, яка політична організація 3 серпня 1914 р. звернулася до українців із Маніфестом, уривок з якого наведено.

Побіда австро-угорської монархії буде нашою перемогою. І чим більше буде поразення Росії, тим швидше виб'є година визволення України... Нехай на руїнах царської імперії — зійде сонце вільної України!

А ТУП
 Б ГУР
 В СВУ
 Г ГРР

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

6. Укажіть, хто був першим командиром легіону УСС.

А К. Трильовський
 Б І. Боберський
 В М. Галушчинський
 Г Г. Коссак

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою «Україна в роки Першої світової війни. Початок української революції»

7. Проголошення УЦР і Універсалу було спричинене:

- А відмовою Тимчасового уряду визнати праву України на автономію
- Б формуванням Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів
- В відправленням українізованих військових частин на фронт
- Г збройним виступом самостійників у Києві

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

8. Укажіть основні умови І Універсалу УЦР.

- 1) Проголошення автономії України;
- 2) УЦР — вищий державний орган влади в Україні;
- 3) створення української державної скарбниці за рахунок податку з населення;
- 4) проголошення УНР у складі федеративної Росії;
- 5) проголошення незалежності України;
- 6) участь представників усіх національностей в державотворчих процесах в Україні;
- 7) скасування смертної кари в Україні.

- А 1, 3, 6, 7
- Б 2, 4, 5, 7
- В 1, 2, 3, 6
- Г 1, 2, 4, 6

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

9. Укажіть, про якого діяча йдеться в уривку з історичного джерела.

Він залишався романтиком, навіть очолюючи перший український уряд — Генеральний Секретаріат, він жив більше емоціями та образами, ніж реаліями повсякденного життя.

- А В. Винниченко
- Б М. Грушевський
- В С. Петлюра
- Г К. Левицький

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

10. Ухваливши ІІ Універсал, Українська Центральна Рада:

- А відмовилася від самочинного проголошення автономії до Всеросійських установчих зборів
- Б включила до складу Генерального Секретаріату представників Тимчасового уряду
- В призупинила конфіскацію та передачу поміщицьких земель селянам
- Г припинила українізацію військових частин російської армії

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

11. Установіть відповідність між іменем історичного діяча та суспільно-політичною діяльністю, якою він займався.

1 М. Грушевський	А Лідер українських самостійників, організатор збройного виступу проти УЦР на знак протесту проти ІІ Універсалу	1 ☐
2 М. Міхновський	Б Голова УЦР	2 ☐
3 О. Бобринський	В Організатор прориву австро-угорських військ улітку 1916 р.	3 ☐
4 О. Брусилов	Г Голова Генерального Секретаріату	4 ☐
	Д Очільник Галицько-Буковинського генерал-губернаторства	

12. Установіть хронологічну послідовність подій.

- А Брусиловський прорив
- Б Горлицький прорив
- В Галицька битва
- Г Створення Союзу визволення України (СВУ)

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою
«Українська державність у 1917—1921 рр.»

I варіант

1. Укажіть, до якого періоду Української революції належать цитовані документи.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

«...Однині Україна стає Українською Народною Республікою. Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі...»

«Влада на території Української республіки віднині належить виключно радам робітничих, солдатських і селянських депутатів; ...в центрі — Всеукраїнському з'їздові рад... його Центральному виконавчому комітетові... Україна проголошується республікою рад»

- А вересень—жовтень 1917 р. Б жовтень—листопад 1917 р.
В листопад—грудень 1917 р. Г грудень 1917 р.—січень 1918 р.

2. Падіння УЦР було спричинене:

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

- А завершенням УЦР аграрної реформи та переданням землі селянам
Б відкритою підтримкою УЦР селянських виступів і робітничих страйків
В відмовою УЦР від виконання умов Брест-Литовського мирного договору
Г загостренням відносин УЦР із німецьким та австро-угорським командуванням

3. Укажіть, який документ містить наведені рядки.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Українська держава стояла коло краю загибелі. Спаслася Вона, дякуючи могутньому підтриманню центральних держав... Як вірний син України я вирішив взяти на себе тимчасово всю повноту влади?

- А «Грамота до всього українського народу П. Скоропадського»
Б Відозва «К населению Малороссии» А. Денікіна
В Наказ № 1 по Революційній повстанській армії Н. Махна
Г Звернення «До населення всієї соборної України» С. Петлюри

4. До складу Директорії входили:

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

- А С. Петлюра, М. Міхновський, С. Єфремов, В. Винниченко, О. Бош
Б В. Винниченко, С. Петлюра, Ф. Швець, О. Андрієвський, А. Макаренко
В М. Грушевський, Х. Раковський, С. Єфремов, В. Винниченко, С. Петлюра
Г В. Винниченко, С. Петлюра, Х. Раковський, Н. Махно, Ф. Кричевський

5. Вищий законодавчий орган УНР доби Директорії — це:

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

- А Український національний союз Б Всеукраїнські Установчі збори
В Трудовий конгрес України Г Головна українська рада

6. Варшавська угода між Директорією УНР і урядом Польщі передбачала:

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

- А Військово-політичну допомогу в боротьбі проти гетьмана П. Скоропадського
Б Військову допомогу в боротьбі проти військ генерала А. Денікіна
В Визнання ЗУНР та відмову від втручання в її внутрішні справи
Г Спільні воєнні дії проти Червоної армії на території України

Тести

Тематичне оцінювання за темою
«Українська державність у 1917—1921 рр.»

7. Укажіть, як називалися збройні сили ЗУНР.

- А Українська галицька армія
- Б Карпатська січ
- В Українська повстанська армія
- Г Українські січові стрільці

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

8. Укажіть, що спричинило падіння Української Держави П. Скоропадського.

- 1) Вузька соціальна база гетьманату, підкорення його економічної політики окупантам;
- 2) відновлення бойових дій радянської Росії проти України;
- 3) залежність стабільності режиму від німецьких та австрійських збройних формувань;
- 4) зосередження усієї повноти влади в руках однієї людини — гетьмана;
- 5) відсутність дієздатної регулярної національної армії;
- 6) анулювання Німеччиною Брест-Литовського договору.

- А 1, 3, 5
- Б 2, 3, 6
- В 1, 2, 4
- Г 2, 4, 5

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

9. Укажіть, хто очолював уряд ЗУНР.

- А М. Грушевський
- Б К. Левицький
- В Є. Петрушевич
- Г А. Волошин

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

10. Укажіть, коли відбулася подія, описана в джерелі.

Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народної Республіки ухвалила тую злуку прийняти і здійснити на умовах, які визначені в постанові Західної Української Народної Республіки.

- А 9 січня 1918 р.
- Б 3 березня 1918 р.
- В 22 січня 1919 р.
- Г 21 квітня 1920 р.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

11. Установіть відповідність між іменами історичних діячів та суспільно-політичною діяльністю, яку вони здійснювали.

1 В. Винниченко	А Голова української делегації на переговорах у Брест-Литовську
2 П. Врангель	Б Президент ЗУНР
3 Ю. Тютюнник	В Лідер білогвардійців
4 Є. Петрушевич	Г Голова Директорії УНР
	Д Організатор Другого Зимового походу військ УНР

1	☐
2	☐
3	☐
4	☐

12. Установіть хронологічну послідовність подій.

- А Ризький мирний договір
- Б Прихід до влади П. Скоропадського
- В Проголошення УНР
- Г Проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

Тематичне оцінювання за темою
«Українська державність у 1917—1921 рр.»

II варіант

1. У III Універсалі УЦР було проголошено:

- 1) прагнення розпочати й самостійно провести переговори з Німеччиною та її союзниками;
- 2) 8-годинний робочий день, державний контроль за продукцією;
- 3) скасування приватної власності на землю поміщиків та інших нетрудових господарств.

- А 1, 2
Б 1, 3
В 2, 3
Г 1, 2, 3

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

2. Укажіть, коли відбулася описана нижче подія.

Цією грамотою я оголошую себе Гетьманом всієї України. Управління Україною буде провадитися через посередництво призначеного мною Кабінету Міністрів. Центральна і Мала Рада з нинішнього дня розпускається.

- А 26 січня 1918 р.
Б 21 лютого 1918 р.
В 24 березня 1918 р.
Г 29 квітня 1918 р.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

3. У листопаді 1918 р. Український національний союз утворює Директорію з метою:

- А підготовки Акта злуки УНР та ЗУНР
Б боротьби проти частин Червоної армії
В здійснення антигетьманського повстання
Г боротьби проти білогвардійців

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

4. У листопаді 1918 р. В. Винниченко очолив:

- А Генеральний Секретаріат УЦР
Б Раду Народних Міністрів УНР
В Державний секретаріат ЗУНР
Г Директорію УНР

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

5. У результаті укладення в 1921 р. Ризького мирного договору:

- А Польська Республіка визнала існування УРСР
Б Припинилися бойові дії на території України
В Завершився Другий Зимовий похід військ УНР
Г Утворився «воєнно-політичний союз» УРСР і РСФРР

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

6. Укажіть, хто був президентом ЗУНР.

- А М. Грушевський
Б Є. Петрушевич
В К. Левицький
Г А. Волошин

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Тести

7. Укажіть, як називався уряд ЗУНР.

- А Державний Секретаріат Б Народний Секретаріат
В Рада Народних Міністрів Г Генеральний Секретаріат

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

8. Укажіть заходи політики «воєнного комунізму».

- 1) Націоналізація промисловості;
- 2) створення колгоспів;
- 3) запровадження продрозкладки;
- 4) уведення нової грошової одиниці — «червонця»;
- 5) скасування загальної трудової повинності;
- 6) заборона вільної торгівлі.

- А 1, 2, 5
Б 2, 4, 6
В 2, 4, 5
Г 1, 3, 6

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

9. Укажіть, коли і де було підписано договір, уривок з якого наведено.

Українська Народна Республіка, з одної, і Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина, з другої сторони, заявляють, що воєнний стан між ними покінчений.

- А 9 лютого 1918 р. у Брест-Литовську
Б 3 березня 1918 р. у Брест-Литовську
В 21 квітня 1920 р. у Варшаві
Г 18 березня 1921 р. у Ризі

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

10. Укажіть, яке прізвище зайве в логічному ланцюжку: Х. Раковський, С. Петлюра, Г. Петровський, В. Затонський.

- А Х. Раковський
Б С. Петлюра
В Г. Петровський
Г В. Затонський

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

11. Установіть відповідність між іменами історичних діячів та суспільно-політичною діяльністю, яку вони здійснювали.

1 А. Денікін	А Голова УЦР	<table border="1"> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>☐</td> </tr> </tbody> </table>	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐
1	☐									
2	☐									
3	☐									
4	☐									
2 П. Скоропадський	Б Голова Директорії УНР після відставки В. Винниченка									
3 Н. Махно	В Лідер білого руху									
4 С. Петлюра	Г Лідер повстанського руху, прихильник анархізму									
- Д Голова Української держави у квітні—листопаді 1918 р.

12. Установіть хронологічну послідовність подій.

- А Утворення Директорії УНР
Б Другий Зимовий похід армії УНР
В Варшавський договір
Г Проголошення незалежності УНР

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

Плани

Плани-схеми для організації самостійної роботи учнів

☒ Робота за параграфом підручника

1. Зверніть увагу на назву параграфа. Прочитайте увесь параграф, для того щоб скласти загальне уявлення про його зміст. Знову поверніться до теми параграфа і з'ясуйте, якою мірою ви зрозуміли її.
2. Визначте за відповідними словниками значення слів і термінів, які вам незрозумілі.
3. Зверніть особливу увагу на своє розуміння позначених у підручнику іншим шрифтом понять, тверджень, ідей, висновків тощо.
4. Спробуйте пов'язати матеріал параграфа та інформацію, яку ви отримали на уроці або записали в зошиті.
5. З'ясуйте, яким є ваше розуміння наведених понять. Вам необхідно вміти дати визначення понять, розкривати їх особливості та взаємозв'язки з іншими поняттями.
6. Інколи для того щоб полегшити підготовку домашнього завдання, доцільно усно або письмово скласти його план.
7. Якщо в тексті є посилання на зміст вивчених раніше параграфів, передивіться їх.
8. За наявності тих питань і проблем, що вас зацікавили або з наведеним тлумаченням яких ви не погоджуєтесь, зверніться до додаткової літератури.
9. Опрацьовуючи зміст параграфа, не забувайте про те, що він є лише матеріалом для формування ваших власних світоглядних уявлень. Тому ви повинні знати теоретичний матеріал, зберігаючи при цьому право самостійно робити висновки особисто для себе.
10. Для того щоб зрозуміти, чи добре ви засвоїли матеріал, спробуйте переказати його, не користуючись підручником. Можна переказувати параграф, спершу спираючись на план, а потім без нього.
11. У випадку виникнення ускладнень поверніться до тексту і ще раз перечитайте незрозумілі фрагменти або параграф у цілому. Кращому розумінню тексту сприятиме те, що ви спробуєте самостійно поставити якомога більше запитань до тих фрагментів, які ви не зрозуміли.
12. Підготуйте відповіді на запитання і завдання, вміщені після параграфа, та виконайте завдання, запропоновані учителем.

☒ Створення розуміння основних понять і категорій

1. Уважно прочитайте формулювання поняття.
2. Якщо воно містить терміни і слова, у розумінні яких ви не впевнені, то з'ясуйте їх значення за відповідними словниками (*тлумачними, іншомовних слів, спеціальними тощо*).
3. Проаналізуйте наведене визначення поняття за його складом.
 - 3.1. Установіть той центральний змістовий елемент, без якого воно втратить свій сенс.
 - 3.2. Визначте складові, які доповнюють і конкретизують центральний елемент.
4. З'ясуйте, у якому розумінні використовується поняття (*широкому, вузькому, спеціальному, з позицій певного історичного типу світогляду тощо*).

Зміст

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Урок 1. Вступ	1
Урок 2. Україна у складі Росії та Австро-Угорщини	3
Урок 3. Становище населення України на початку ХХ ст.	7
Урок 4. Процес політизації українського суспільства та визвольного руху	9
Урок 5. Події російської революції 1905—1907 рр. в Україні	13
Урок 6. Україна в 1907—1914 рр. Земельна реформа П. Столипіна	17
Урок 7. Розвиток культури на початку ХХ ст.	21
Урок 8. Побут та звичаї українців. Церковне життя	25
Урок 9. Узагальнення знань за темою «Україна на початку ХХ ст.»	28
Урок 10. Тематичне оцінювання за темою «Україна на початку ХХ ст.»	30

УКРАЇНА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Урок 11. Україна напередодні війни. Ставлення населення і політиків до війни	31
Урок 12. Воєнні дії на території України в 1914 р.	35
Урок 13. Воєнні дії на території України в 1915—1917 рр.	39
Урок 14. Початок Української революції	43
Урок 15. Проголошення автономії України	47
Урок 16. II Універсал. Загострення конфлікту між Центральною Радою з Тимчасовим урядом	51
Урок 17. Узагальнення знань за темою «Україна в роки Першої світової війни. Початок Української революції»	55
Урок 18. Тематичне оцінювання за темою «Україна в роки Першої світової війни. Початок української революції»	58

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ У 1917—1921 РР.

Урок 19. Проголошення УНР. Початок установавання більшовицької влади в УНР	59
Урок 20. Війна радянської Росії з УНР. Проголошення IV Універсалу	63
Урок 21. Мирний договір у Брест-Литовську	67
Урок 22. Гетьманат Павла Скоропадського	71
Урок 23. Директорія УНР. Відновлення Української Народної республіки	75
Урок 24. Західноукраїнська Народна Республіка	79
Урок 25. Політика радянської влади в Україні в 1919 р. Боротьба з денікінцями	83
Урок 26. Відновлення більшовицького режиму наприкінці 1919 р.— на початку 1920 р. «Воєнний комунізм»	87
Урок 27. Радянсько-польська війна та Україна	91
Урок 28. Розгром військ П. Врангеля. Поразка повстанського руху. Більшовицька окупація України	95
Урок 29. Узагальнення знань за темою «Українська державність у 1917—1921 рр.»	99
Урок 30. Тематичне оцінювання за темою «Українська державність у 1917—1921 рр.»	102
Урок 31. Нові тенденції та чинники розвитку культури в 1917—1921 рр.	103
Урок 32. Українське мистецтво і церковне життя 1917—1921 рр.	107
Урок 33. Наш край в 1900—1921 рр.	111
Урок 34. Наш край у 1900—1917 рр.	112
Урок 35. Наш край у роки Української революції	113
Додаткова література	114
Тестові завдання	115
Плани-схеми для організації самостійної роботи учнів	127

УДК 372.8:93/99
ББК 74 266.3

Серія «Конструктор уроку»

Скирда І. М.

С42 Історія України. 10 клас. Рівень стандарту: Уроки нового покоління. — Х.: Вид-во «Ранок», 2010. — 128 с. — (Конструктор уроку).

ISBN 978-611-540-818-4.

Посібник створено відповідно до програми курсу для загальноосвітніх навчальних закладів «Історія України. 10 клас. Рівень стандарту». Посібник містить розробки 35 уроків курсу із додатковим матеріалом. У посібнику пропонується базова основа, використовувачи яку учитель зможе структурно правильно побудувати урок з історії України, у стислий час перевірити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, не витрачаючи багато часу на пошуки різноманітних форм роботи, позбутися рутинної, повсякденної роботи.

Посібник містить комплекс завдань для індивідуальної, групової, колективної роботи та прийоми ефективної роботи з ними.

Призначено для учителів історії та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 372.8:93/99
ББК 74 266.3

Навчальне видання
СКИРДА Ірина Миколаївна
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
10 клас. Рівень стандарту

Код Г12681У. Підписано до друку 21.08.2010. Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 13,44.

ТОВ Видавництво «Ранок». Свідоцтво ДК № 3322 від 26.11.2008.
61071 Харків, вул. Кібальчича, 27, к. 135.

Адреса редакції: 61145 Харків, вул. Космічна, 21а.
Тел. (057) 719-48-65, тел./факс (057) 719-58-67.

Для листів: 61045 Харків, а/с 3355. E-mail: office@ranok.kharkov.ua
З питань реалізації звертатися за тел.: у Харкові — (057) 712-91-44, 712-90-87;
Києві — (044) 599-14-53, 417-20-80; Білій Церкві — (04563) 6-90-92;
Вінниці — (0432) 55-61-10; Дніпропетровську — (056) 785-01-74; Донецьку — (062) 20-35-127;
Житомирі — (0412) 41-27-95, 41-83-29; Кривому Розі — (056) 401-27-11;
Львові — (032) 244-14-36; Миколаєві — (0512) 35-40-39; Рівному — (0362) 3-78-64;
Сімферополі — (0652) 22-87-01, 22-95-30; Тернополі — (0352) 49-58-36;
Черкасах — (0472) 64-41-07, 36-72-14; Хмельницькому — (050) 206-78-48;
Одесі — (048) 737-46-59.

E-mail: commerce@ranok.kharkov.ua.

«Книга поштою»: 61045 Харків, а/с 3355. Тел. (057) 717-74-55, (067) 546-53-73.

E-mail: pochta@ranok.kharkov.ua
www.ranok.com.ua

ISBN 978-611-540-818-4

© І. М. Скирда, 2010
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2010

Як користуватися посібником

Досвідчені вчителі пропонують своїм колегам створювати уроки разом!
 Видавці піклуються, щоб учителям було легко працювати з посібником і зручно зберігати накопичений матеріал.
 Готуючись до уроку, відділіть від загального блоку потрібні сторінки, допишіть на вільних рядках те, що вважаєте за необхідне.
 Матеріал для роботи учнів винесений на окремі сторінки з позначкою «Роздавальний матеріал»: зробіть із них необхідну кількість копій.
 Зберігайте доопрацьовані уроки у папці зі швидкозшивачем, розділяючи накопичений матеріал кольоровими закладками так, як це Вам буде зручно.

Урок 11 Україна напередодні війни. Ставлення населення і політиків до війни

Мета: охарактеризувати ставлення населення і політиків до війни; проаналізувати процес створення і діяльності Головної української ради та Союзу визволення України; охарактеризувати процес формування легіону Українських січових стрільців та визначити історичне значення цієї події.

Очікувані результати: ...

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Поняття: світова війна, геополітичні плани, Антанта, Троїстий союз, ГУР, СВУ, легіон УСС.

Даті: 1914—1918 рр.— Перша світова війна; 1 серпня 1914 р.— Німеччина оголошила війну Росії; створення ГУР; 4 серпня 1914 р.— створення СВУ; серпень 1914 р.— угода австрійського уряду на створення легіону УСС.

Персоналії: К. Левицький, М. Галуцинський, Д. Донцов, А. Жук, В. Дорошенко, С. Петлюра.

I. Організаційна частина

II. Актualізація опорних знань

Запитання та завдання

- Пригадайте, яким було становище українських земель напередодні Першої світової війни.
- У процесі суперництва за розподіл світу напередодні Першої світової війни сформувалися два угруповання. Пригадайте з курсу всесвітньої історії їхні назви.
- Укажіть, які країни входили до складу Антанти, а які до складу Троїстого союзу:
 - Австро-Угорська імперія
 - Англія
 - Російська імперія
 - Німеччина
 - Італія
 - Франція
 (Завдання задала вчителька, підготовлена на дощці) Укажіть країни, до складу яких входили українські землі. Зробіть висновок.

Антанта	Троїстий союз
---------	---------------

III. Вивчення нового матеріалу

1. Україна в геополітичних планах країн Антанти та Троїстого союзу

► **Проблемне завдання**

Сучасні історики В. А. Смолій та В. С. Степанов відзначають, що «через своє особливе геополітичне становище Україна з неминучістю потрапляла до сфери першочергових інтересів воюючих коаліцій, ставала одним із невідминних об'єктів обох сторін розрахунків і зазіхань, а відтак — і одним з епіцентрів майбутнього воєнного протистояння».

- Поясніть значення поняття «геополітика».
- Складіть схему, яка б відображала плани воюючих держав щодо України.

2. Ставлення населення Наддніпрянщини і політиків до війни

► **Робота з таблицєю**

Співпрацює на розповідь учителя та матеріал підручника, заповніть таблицю «Позиція політичних партій та населення Наддніпрянщини щодо війни» (див. с. 32).

Дата проведення уроку

Виховна мета уроку та очікувані результати

Поняття, дати та персоналії вашого власного уроку

Тривалість етапу уроку

Урок 15

1 Універсал (10 (23) червня 1917 р.)

Причини проголошення	Відхилення Тимчасовим урядом вимог делегації УНР на чолі з В. Винниченком про надання Україні автономії. Ініціювання П. Вілеськовим з'їздом проголошення автономії України без згоди Тимчасового уряду.
Основні положення	Проголошення автономії України. УНР — вищий державний орган влади в Україні, до складання Всенародних Українських зборів. Завданням до населення створювати підпорядковані УНР органи влади на місцях. Створення української державної скарбниці за рахунок спеціального податку з населення. Участь представників усіх національностей в державотворчих процесах в Україні. Необхідність розробки закону про землю, за яким право порядкувати землю належало б виключно народові України.
Результати	Фактичне перетворення ЦР на законодавчий орган. Створення першого українського уряду — Генерального Секретаріату , який складався з восьми секретарств (внутрішніх, продовольчих, військових, земельних, судових, міжнародних справ, фінансів, освіти). Голова — В. Винниченко .

Роздавальний матеріал

Картка 1

1) Із праці О. Гольденвейзера «Із київських спогадів»

8 квітня в традиційній залі купецького зібрання відкрився Всеукраїнський національний з'їзд. Нам'ятаю цю залу, сповнену молоддю, куди ми мені за настроями й мовою натопом. Нам'ятаю сиву голову професора М. Грушевського, який посідав центральне місце за столом президіума. Нам'ятаю його чарівну владу над усією цією неотесаною аудиторією. Достяг було йому піднести руку з квіткою білої гвоздики, якою був прикрашений стіл, і зала замовкала... 8 квітня 1917 р. був перший огляд українських національних сил і перша зустріч української та російської громадськості після революції. І привітання, і поцілунок — все це було чудово й дуже зворушливо...

2) Із праці В. Винниченка «Відродження нації»

...З'їзд став першим кроком відродження нації по шляху державності... першим каменем у будові української державності... першим підготовчим етапом у творенні як ідеї української держави, так і в частковому переведенні їх у життя...

► **Запитання та завдання**

- Копи відбулася описана в джерелі подія?
- Що вам відомо про авторів наведених джерел? До яких політичних сил вони належали?
- Яким був авторитет М. Грушевського?
- У якій атмосфері відбувся Український національний конгрес?
- Використовуючи матеріал підручника, вкажіть, які питання розглядалися на Українському національному конгресі. Випишіть їх у зошит.
- Яку оцінку діяльності конгресу дав В. Винниченко? Яке місце належало Українському національному конгресу в процесі українського державотворення? Дайте власну оцінку його діяльності.

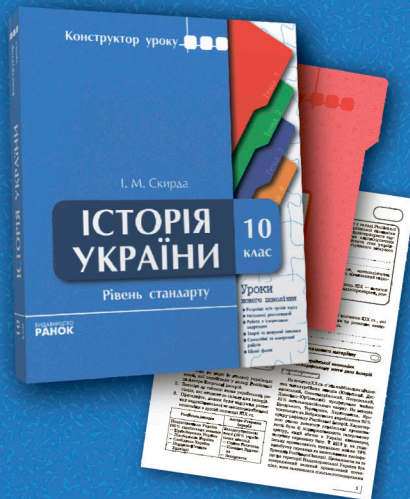
Заповнюється для кожного класу

Наочність

Роздавальний матеріал (для копіювання)

Конструктор уроку

«Конструктор уроку» — нова сучасна серія посібників для вчителів!

Конструктор уроку містить:

- **Шаблони для розробки уроків** із достатньою кількістю форм і методів роботи на уроці та вільними місцями для записів, що нададуть можливість скласти власний сценарій уроку
- **Сторінки для копіювання** з дидактичним матеріалом, які можна розмножити для учнів
- **Закладки-розділювачі** для зручності: розставте їх у потрібних вам місцях
- **Папку зі швидкозшивачем**: зручно зберігати увесь комплект розробок уроків і можна взяти на урок лише один план-конспект

Усього 15 хвилин на підготовку до уроку — і власна розробка уроку готова!
Відтепер створення сучасного та цікавого уроку — це не мрія, а реальність для кожного вчителя.

У навчально-виховному процесі скористайтеся **КОМПЛЕКСНИМИ** **ЗОШИТАМИ** **ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ** від видавництва «Ранок».

Комплексний зошит містить тестові завдання для поточного й узагальнюючого оцінювання у форматі зовнішнього незалежного оцінювання.

У **БЕЗКОШТОВНОМУ** додатку до зошита — завдання для роботи з історичними джерелами.

Усі необхідні форми контролю — в одному зошиті!

Рекомендовано досвідченими вчителями

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК
www.ranok.com.ua

«Книга — поштою»

61045 Харків, а/с 3355,
«Ранок-пошта»

☎ (057) 717-74-55

Каталог надсилається безкоштовно